

UR DAGENS KRÖNIKA

TIDSTAFLOK

UNDER MEDVERKAN AF

MARCELLUS, A. CANTOR

M. FL. SVENSKA OCH UTLÄNDSKA FÖRFATTARE

UTGIFNA AF

ARVID AHNFELT

TREDJE HÄFTET

STOCKHOLM
OSCAR L. LAMMS FÖRLAG.

STOCKHOLM, CENTRAL-TRYCKERIET, 1881.

”Parlamentariska” kontroverser och hugskott från 1881 års riksdag.

Afhandlade

af

MARCELLUS.

II.

»Man skall tilläfventyrs om 1881 års riksmöte säga, att det icke varit rikt på stora resultat i fråga om sin verksamhet, men man skall hos andra kammaren otvifvelaktigt erkänna en mönstergillhet i fråga om parlamentariskt skick, en hofsamhet och ett lugn i diskussionen, hvori otvifvelaktigt talmannens oveld, förmåga, lugn och mot alla utan undantag lika förbindande sätt ha haft sin viktiga del.» — Det är andra kammarens ungdomlige ålderspresident, landshöfdingen, grefve Erik Sparre, som i sitt tacksägelsetal till kammarens talman vid afslutandet af 1881 års riksdag yttrar dessa ord. De äro icke många, men de äro desto mer innehållsrika, det är en liten programunge som grefve Sparre här upprullar, lika öfverraskande som hans anföranden understundom pläga vara. Om man nu naturligtvis undantager det af ingen bestridda och välförtjenta talet om det sätt, på hvilket herr Wijk vetat sköta sin klubba, så kan man vid skärskådandet af denna så korta tirad med fog fråga som Horatius: »risum teneatis amici» — kunnen I tillbakahålla ert löje, god' vänner?

Till en början är det svårt att tilltro den eljest så skämtsamme ålderspresidenten fullt allvar, då han talar om, att man »tilläfventyrs» icke skall tillerkänna 1881 års riksdag hedern att hafva varit »rik på stora resultat». Det är icke »tilläfventyrs» detta, utan fullt klart, säkert och tydligt, att 1881 års riksdag, långt ifrån att kunna »framvisa några stora resultat», knappast har några resultat alls att berömma sig af, ty de få som finnas äro icke särdeles anmärkningsvärda, såvida man icke vill inberäkna de negativa resultaten. Gör man detta, så har 1881 års riksdag något utträttat, ty den har afslagit åtskilliga icke så ovigtiga kungliga propositioner.

Om vi sålunda måste anse den högt ärade ålderspresidenten hafva på ett nog förblommeradt språk uttryckt sig, då han genom sitt »tilläfventyrs» gifvit sken af att möjligen tvifvelaktigt kan vara, huruvida icke den femtonde riksdagen efter det nya statsskicket något godt åstadkommit, så måste vi åter gifva honom full rätt, då han säger, att denna riksdag utmärkt sig för »hofsamhet och lugn i diskussionen», men nödgas tillika på samma gång bemärka, att detta, ehuru i och för sig aktningvärdt, icke nödvändigt behöfver betyda så orimligt mycket. Det är visserligen en sanning, som icke kan vederläggas, att en viss fridfull stämning hvilat öfver riksdagens förhandlingar; man har icke hört något alltför häftigt och bråkigt språk föras, och om något gnabb ibland försports, så har det varit af oskyldigaste slag. Men, som sagdt — man bör undvika att alltför demonstrativt framhålla detta. Allt beror på omständigheterna, och omständigheterna hafva sådana varit, att icke några lämpliga och förmånliga anledningar gifvits till parlamentariskt oväsen. Orsakerna dertill äro två: den ena att de herrar, som förut drifvit en mer eller mindre aggressiv opposition, för närvarande skulle — mirabile dictu — befinnas vara rättrogne regeringsvänner, och om detta icke alltid kunnat

stoppa till oppositionslusten, så har det åtminstone gjort tonen och sättet mindre bullersamt och förhandlingarna således stillsammare. Den andra icke mindre viktiga orsaken är, att de stora frågorna, der det mesta oväsendet plägar låta höra sig, nu icke varit före och kunnat förorsaka uppträden. Då således de mest maktpåliggande och mest omtvistade frågorna aldrig varit i tillfälle att uppröra sinnena, så har deraf inträffat den naturliga följden, att diskussionen blifvit mindre lidelsefull än eljest kunnat vara att vänta.

Och dessutom har till detta förmånliga resultat en annan omständighet medverkat, hvilken icke är att förglömma, om den ock icke kan tillmätas allt för stor vikt. Denna omständighet är det i år mer än vanligt trängande begäret att få komma hem i tid. Att detta begär i högst betydlig måtto inverkat på diskussionen synes nog af protokollen, hvilka visa, att debatten — allt för tids vinnande, förstås — understundom, såsom exempelvis vid behandlingen af frågan om den politiska rösträttens utsträckning, nära nog antagit karakteren af en öppen omröstning, som icke tillåtit eller åtminstone i mycket ringa mån gifvit anledning till förlöpningar, de der kunnat störa det idylliska lugn, som i år hvilat öfver våra riksdagsförhandlingar.

Gifva vi ock i detta stycke ålderspresidenten fullkomligt rätt, så följa vi icke längre hans fritt sväfvande lifliga fantasi, då han vill göra troligt, att riksdagen utmärkt sig för att visa »mönstergillhet i fråga om parlamentariskt skick». Det är sålunda icke nog med att grefve Sparre anser denna riksdag visa ett parlamentariskt skaplygne, utan han gifver denna påstådda parlamentarism det superlativa vitsordet att vara »mönstergill». Vi tro oss hafva i föregående häfte temligen tydligt visat, huru pass mycket värd denna patenterade svenska »parlamentarism» är, denna parlamentarism, hvilken måste såsom ett »moraliskt stöd» för den uppburna parlamentariska regeringen räkna det ekla-

tanta nederlag, som hon led i den viktiga frågan om anslag till byggandet af pansarfartyg. Vi tro oss der hafva visat, huru föga hemul i verkligheten, som det stolta talet om den svenska parlamentarismen eger, och det som sedan dess under riksdagens senare skede passerat, har icke i någon den ringaste mån jäfvat denna vår framställning, utan har blott gifvit nya bevis för densamma.

Vi hafva i föregående häfte haft nöjet att rikligen ösa ur den de parlamentariska lärdomarnes klara källa, som nere vid vestkusten så lifligt porlar, och vi hafva ytterligare det ovanskliga nöjet att der finna mången visdom värd att taga fasta på. Vi tveka därför så mycket mindre att ånyo draga nytta och fördel häraf, som det ju alltid måste vara af största intresse att erfara, hurusom vår nya s. k. parlamentarism bedömes från det håll, der den skall vara upp-buren. I ett bref till Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning yttras angående den saken, huru långt landtmannapartiet vill sträcka sitt förtroende för Posse-ministären, följande lärorika, ytterst intressanta och för bedömande af den svenska parlamentarismen så ovärderliga ord:

»Det vore lätt sak att komma på det klara härmed, i fall Posse-ministären ville begära ett förtroendevotum på basen af ett anslag, som icke vore af större betydighet, än att beslutet finge gälla sjelfva förtroendet eller misstroendet, med mindre hänsyn till saken. Brefskrifvaren är viss på, att landtmannapartiet skulle som en man här rösta för den nuvarande statsministern. Men annorlunda ställer sig frågan, då saken är af mera betydande vikt. Då komme många att säga: »Vi förstå ej, hvarför vi skola uppoffra vår öfvertygelse; ministären kan ju låta oss hafva vår mening, likasom vi ej förmena ministären att hafva sin.»

Och detta skulle vara parlamentarism! I bagateller der skall landtmannapartiet icke knussla på förtroendevota, då det ingenting gäller, men i saker af betydligare vikt, der må

man förbehålla sig att få hafva sin egen mening. Tvifvelsutan bör grefve Posse vara särdeles tacksam för ett dylikt tillmötesgående i småsaker, men nog skulle han och hans regering må ofantligt mycket bättre, om partiet sparade med sina förtroendevota och i stället bifölle de *förslag* af större vikt och betydelse, som från regeringen emanera. Dessutom — om man ställer sig på denna grund, att i saker af vikt landtmannapartiet må hafva *sin* mening och regeringen *sin*, hvad särskiljer då *i sak* — och något annat bör det ej blifva tal om — den nuvarande konseljen från de föregående. Äfven mot dem har landtmannapartiet intagit samma hållning som mot den nuvarande ministären; har antagit och gillat dess förslag, då de passat i stycke med partiets planer, och att detta icke är särdeles mycket att tacka för, må väl erkännas. Är detta något, som kännetecknar parlamentarismen, då hafva vi långt för detta haft den oskattbara lyckan att lefva ett parlamentariskt lif utan vank och brist; men hvarför då i all rimlighets namn tillställa så stora ostentationer för det »nya» systemet; det är i så fall blott en ny upplaga af ett gammalt system, hvars innersta grundtanke är den regeln, att landtmannapartiet alldeles icke försmår att mottaga fördelar, äfven om de komma från misshagliga ministärer, men att ingen hänsyn till den behagligaste ministér kan förmå partiet att ett ögonblick lemna bifall till något som icke faller partiet i smaken. Det är visst konsekvent och i viss mån högeligen karaktersfast detta, men parlamentariskt är det platt icke.

Men, skall man tvifvelsutan säga: den nuvarande konseljen skulle »på basen af ett anslag, som icke vore af större betydighet», få ett ampelt förtroendevotum, och det är vackert så. Tackar ödmjukast! Presenten är icke stor, men den är väl så mycket mera välment. Dock om vi skulle roa oss med att skärskåda en sådan der parlamentarisk lek-sak, som den ministeriella tidningen på vestkusten anser så

kostbar, månne det först är den Posseska ministéren, som har lyckan att kunna få fröjda sig åt en klenod sådan som denna och att sålunda på grund af förtroendet i smäsaker nu först en parlamentarisk regim kommit till stånd? Nej, ingalunda. Visserligen är det alltför antagligt, att den konselj, i hvilken herrar Adlercreutz och Carleson voro justitistatsministrar och nuvarande landshöfding Bergström en af de ledande andarne, icke skulle, om den vädjat till landtmannapartiets förtroende, hafva ens i smäsaker kommit i åtnjutande af någon tillgifvenhetsomröstning; den fick nöja sig, denna konselj, med att *i sak* få i många och viktiga fall se sina förslag med förtroende omfattade, och detta har ju alltid sina fördelar, äfven det. Men vi hafva efter denna konselj och före den, hvars förste man greffe Posse är, haft en annan ministér, den som blifvit kallad den andra De Geerska, hvilken ock lyckades i många hänseenden genomföra de förslag, som från densamma emanerade, och hvilken visserligen, om den önskat sig ett förtroendevotum på basen af en smäsak, icke skulle hafva förvägrats detta. Det var ju denna konselj, om hvilken en af landtmännens mer betydande ledamöter yttrade, att den fått allt hvad den pekat på. Om nu så är, huru mycket mer parlamentarisk borde icke *denna* konselj vara, då det är visst och sant, att den Posseska ministéren »pekat» på mycket, som landtmannapartiet vid sist förflutna riksdag alldeles icke varit hugadt att gifva och icke heller gifvit.

Det återstår ännu en bit af de lärdomar i parlamentarisk statskonst, som Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning lemnar, då der yttras nedanstående något karakteristiska ordvändningar:

»Hvari består egenskapen att vara ledare för ett parti? Den består, mena vi, deri, att ledaren är en exponent af partiets ståndpunkt uti de frågor, som höra till det politiska lifvet. Den, som icke det är, den, som icke är fullt för-

trogen med sitt partis innersta, mången gång oklara föreställningssätt och gör dem till sina egna, en sådan person kan aldrig vara och bör aldrig göra anspråk på att vara ledare. . . . Vill han icke underkasta sig detta naturliga förhållande, må han aldrig eftersträfvat äran af att vara ledare, utan har då att segla sin egen sjö, såsom lösgångare eller fristående eller hvad man må kalla honom. . . . Det samma gäller om den parlamentariska regeringen.»

Det är verkligen mycket man får lära af dessa få rader. Vi få der veta att endast den är ledare, som gör ett partis äfven oklara föreställningssätt till sina egna. Att härmed till den fullaste evidens är bevisadt, att grefve Posse alldeles icke är någon »ledare», synes vara något, som troligen helt och hållet undfallit den parlamentariska läromästare, som yttrar dessa ord. Det är visserligen möjligt att grefve Posse skulle kunna göra sig till exponent för landtmannapartiets »oklara föreställningssätt», men att han icke förmått sätta sig in i dess klara tankegång, har vid denna riksdag med tillfyllestgörande tydlighet ådagalagts. Ingen har heller tydligare brutit stafven öfver grefve Posse än just Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning, som med anledning af regeringens framställning om anslag till pansarfartyg förklarar, att endast anslag till små fartyg ingått i landtmannapartiets program. Då nu detta är förhållandet, »så hade — säger Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning — Posse-ministären, då den velat vara en parlamentarisk ministér, icke haft rätt att framträda med ofta berörda pansarfartyg. Det hade då varit ministären, men icke landtmannapartiet, som brutit mot programmet.»

Konsequenserna här af äro lätta att se. Grefve Posse har visat, att han *icke* är »fullt förtrogen» med sitt partis program, då han kunnat framlägga förslag till pansarfartyg, till norra stambanans fortsättning, till nybyggnader vid centralstationen, till uppförande af ett hofstall, till ord-

nande af teaterns affärer. I alla dessa fall har grefve Posse visat sig så långt ifrån att vara »fullt förtrogen» med landtmannapartiets »innersta» tankar, att han icke alls haft reda derpå, utan blifvit utsatt för högelingen förargliga politiska nederlag. Alltså är grefve Posse icke någon »ledare» för en regeringsmajoritet, hvilket skulle bevisas.

Nu kan man dock tänka sig, att den tidning, som vi citerat, med sitt uttryck, att ledare är blott den, som är »fullt förtrogen med sitt partis innersta, mången gång oklara föreställningssätt och gör dem till sina egna», menar, att det endast är partiets *oklara* föreställningar — och, gunås, landtmannapartiet har godt om sådana — på hvilka ledaren behöfver vara exponent. Vi skola i så fall ingalunda bestrida grefve Posse en ledares namn, heder och värdighet, men vi vilja blott nämna, att då Tegnér kan säga, att det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta, man nu må kunna med allt fog tillägga, att det dunkelt tänkta — det är parlamentarism.

Från det håll, der man med allt gewalt vill låta oss komma att tro på den parlamentariska humbugens verkliga existens, har framhållits den seger, regeringen i riksdagens sista tid efter många vexlande och skiftande öden vann i fråga om tilläggsbevillningen. Må så vara. Den, som vill anse det för en stor politisk seger, att regeringen får sig anvisad en skatt, som icke behöfs, han må fritt göra det, men det är en seger vunnen på bekostnad af det »skattdragande folket», hvars betryckta talan landtmannapartiet plägar koketterande påstå sig föra. Dessutom må icke glömmas, att denna seger om någon är en veritabel Pyrrhusseger, ty att det icke blef endast en *half* seger, vållar alldeles icke den der omskrutna, fasta och säkra regeringsmajoriteten, utan den ingalunda beräkneliga omständigheten, att 50 af första kammarens ledamöter vid den gemensamma voteringen behagade taga s. k. »bondpermission», hvarigenom

regeringen fick sina 50 proc. i tilläggsbevillning, då den, om alla pligttroget inställt sig vid urnorna, fått nöja sig med allenast 25 proc., således hälften af hvad regeringen begärt, och det var i alla fall för mycket det. Det är verkligen i högsta måtto förvånande, att vid en så vigtig gemensam votering som denna finna en likgiltighet sådan som denna.

Man har på två grunder sökt om icke försvara, så åtminstone i någon mån förmildra det ogynsamma intryck, som detta skolkande gjort. Den ena af dessa grunder är, att ledamöterna i första kammaren icke hafva något arvode. Denna förklaringsgrund duger dock till ingenting alls. Så snart en person åtagit sig att vara riksdagsman, så lär det vara hans skyldighet, vare sig han har betaldt derför eller icke, att fullgöra de med riksdagsmannaskapet förenade skyldigheter. Har någon icke råd att gratis hålla sig här i Stockholm under riksdagstiden, så kan han gerna afsäga sig uppdraget, ty för detta ändamål är afsägelse-rätten införd. Den andra grund, på hvilken man skulle vilja förklara denna mängd af frånvarande ledamöter, hänför sig till ett nytt politiskt slagord, som heter *qvittning*. Med denna nya anordning menas, att två ledamöter, som ämna rösta i en votering för olika meningar, öfverenskomma att af något skäl båda afhålla sig från voteringen, hvarigenom man förmenar, att den enes »ja» uppväger den andres »nej» samt att det sålunda för resultatet ingenting gör, om de båda äro borta. Detta är nu godt och väl; men utom att det alldeles icke är tillåtet i grundlagar eller arbetsordning att »qvitta», så är det uppenbart, att åtskilliga utan qvitto varit frånvarande, och i hvarje fall är det minst sagdt likgiltigt att på detta sätt taga genvägar, hvarigenom man besparar sig sjelf besvär, som man åtagit att underkasta sig. Det »resande riddarhuset» är icke något mönster att imitera.

Men utom att regeringen undslapp ett halft nederlag endast genom denna osedvanliga och klandervärda försumelse, så är vid bedömande af den triumf, som regeringen påstås ega rätt att fira med anledning af tilläggsbevillningens godkännande, att märka, att denna seger varit i högsta måtto dyrköpt och att den vunnits endast och allenast genom betänkliga nederlag i många andra saker. Denna segers möjlighet berodde på en kedja af beslut, som dels totalt stredo mot, dels fattades aldeles oberoende af statsregleringspropositionen. Fröjden med anledning af framgången i fråga om tilläggsbevillningen måste i högst väsentlig mån minskas genom harmen och förargelsen öfver de för denna segers möjlighet nödvändiga och i många afseenden ganska närgångna nederlag som regeringen lidit.

Vi hafva i den föregående uppsatsen visat, hurusom den första och största motgång, som regeringen led, afslaget å pansarfartygsanslaget, förde derhän, att tilläggsbevillningen blef obehöfelig, förutsatt att icke några andra betydligare förändringar i den kungliga finansplanen vidtogos. Då statsregleringspropositionen kom, visade det sig, att en fyllnads-summa behöfdes på omkring en half million och till denna halfva millions betäckande skulle en del af tilläggsbevillningen tjena, under det att den andra och största delen af denna bevillning var obehöfelig för årets statsreglering och därför skulle användas för att täcka en del af den skuld, hvori statskontoret står till riksgäldskontoret.

Men sedan riksdagen afslagit regeringens förslag om anvisande af medel till ett pansarfartyg, var icke längre denna tilläggsbevillning alls behöfelig för att fylla statsverkets årsbehof. Genom detta afslag voro 650,000 kr. inbesparade och sålunda kunde icke allenast debet och kredit gå ihop, utan man hade dessutom ett litet öfverskott, som ytterligare ökades derigenom, att på anslaget till Carlsborgs bestyckning 50,000 kr. prutades. Som sagdt, härigenom

var tilläggsbevillningen öfverflödigt och utsigterna för densamma skäligen mörka. Kom så ett nytt vindkast. Riksdagen fann, att K. M. aldeles för lågt beräknat ett par förslagsanslag, hvarför i dem en förhöjning vidtogs med omkring en half million kronor, hvarförutom genom beviljande af anslagsförhöjningen i kronprinsens apanage ytterligare utgiftssidan kom att blifva öfvervägande och sålunda hoppet om en tilläggsbevillning ånyo till lif väckt. Men riksdagen hade sjelf dragit försorg om, att detta hopp blef borttaget, ty i en gemensam votering hade kamrarne funnit och ansett, att K. M. aldeles för lågt beräknat nettointkomsten af jernvägstrafikmedlen, hvarför dessa höjdes med en half million kronor. Härigenom var åter ett plus befintligt på inkomstsidan, hvarigenom tilläggsbevillningen blef helt och hållet öfverflödigt. Åter ett vindkast och balansen lutade åt ett annat håll. Riksdagen vidtog nämligen i regeringens uppgjorda finansplan den genomgripande förändringen att nedsätta beräkningen af bränvinstillverkningsafgiften från af regeringen föreslagna 15 mill. kr. till 14 mill. kr., således med en million kronor. Genom detta minskades inkomsterna åter så väsentligt, att en lucka uppstod, som måste genom tilläggsbevillning fyllas, och fastän ingalunda ett belopp af 50 proc. behöfdes för statsregleringens ordnande, lyckades det, tack vare de femtio skolkande första kammarherrarne, regeringen att få igenom sitt ursprungliga förslag om tilläggsbevillningen.

Då man nu från landtmannapartistisk sida rosar regeringens seger i tilläggsbevillningsfrågan, så bör man icke ursigte lemna det pris, till hvilket den köptes, eller den misshandling, som hela finansplanen undergått, och särskildt bör i två afseenden denna obehagliga misshandel kännas besvärlig för grefve Posse. Den ena af dessa punkter rör afslaget till pansarfartyget, ty om ock grefve Posse vid frågans behandling vid denna riksdag lät förstå ett icke alltför starkt

vidhållande af regeringens förslag, så måste dock, för så vidt han icke såsom statsminister ännu mindre håller på vårt försvar, än han gjorde såsom oppositionsman, nederlaget kännas bittert nog. Vi återgifva för att styrka detta några ord, som greve Posse sjelf om denna sak yttrar. Han säger: »förmå vi icke hålla fienden från våra kuster, är det icke större sannolikhet, att vi förmå kasta honom ut ur landet, ifall han en gång der satt sig fast. Hvilken fiende än må anfälla oss, blir det för honom onekligen mycket lättare att företaga anfallet, då han vet, att vi icke ega någon flotta så beskaffad, att vi ens kunna oroa hans kommunikationer. Han måste alltid hittransportera krigsmateriel m. m. för att kunna uppehålla sig; hafva vi då icke någon flotta, så har han fritt spelrum för sina operationer i detta afseende. Hafva vi ett efter våra förhållanden och tillgångar afpassadt kraftigt kustförsvar, kan en inträngande fiendes ställning deremot blifva ganska vådlig. För att tillämpa denna sats på våra nuvarande förhållanden påstår jag, att försvaret till lands kan göras vida mindre omfattande, ifall ett dugligt sjöförsvar åstadkommes. Ett godt kustförsvar kräfver företrädesvis penningar och icke så mycket folk som ett godt landförsvar. För flottan äro redan så stora belopp anslagna, att det med en tillökning af en eller ett par millioner årligen utan tvifvel kan lyckas att, genom en omtänksam förvaltning, efter några år hafva ett betryggande kustförsvar, hvarmed vi kunna hoppas att med framgång göra fienden motstånd till sjös.»

Det är nu tio år sedan greve Posse yttrade dessa ord, hvilket skedde vid den förhastade urtima riksdagen 1871. Ehuru dessa ord då användes såsom argument *mot* den då framlagda kungliga propositionen om försvarsväsendets ordnande, så lär man väl få antaga, att det icke var allenast för detta negativa mål, som greven med förkärlek omfattade sjöförsvaret. Om nu så är, måste deraf följa, att

det varit på grund af det lifligaste intresse för framgången, som grefven medverkade till framläggande af pansarfartygsanslaget, hvarför afslaget derpå djupt måste gå honom till sinnes. Emellertid äro för hvarje vän af vårt sjöförsvaret dessa statsministerns ord synnerligen glädjande. De försäkra oss, att icke denna del af försvaret skall blifva försummadt, och om än grefven icke bättre än hans föregångare lyckats genomdrifva förslaget *denna* gång, är det att hoppas, att han, då än en gång samma fråga låter höra om sig, skall med mera eftertryck veta göra sina åsigter gällande.

Den andra orsaken, hvarför grefve Posse måste anse den misshandel, som den kungliga finansplanen undergått, högeligen förarglig och sålunda priset för segern i tilläggsbevillningsfrågan högt nog, är beräkningen af bränvinstillverkningsafgiften, hvilken beräkning riksdagen har roat sig med att göra om. Detta är nämligen för honom såsom finansminister ett *personligt* nederlag. Regeringen har i allmänhet i fråga om beräkningen af statsverkets blifvande inkomster för 1882 klokt nog hållit sig till hvad de sakkunniga myndigheterna föreslagit, och då därför riksdagen höjde t. ex. jernvägstrafikmedlen med en half million kronor, så träffade denna dekonfityr icke regeringen utan den underordnade fackmyndighet, på hvars beräkningar regeringen med allt skäl kunde anse sig befogad att lita. Annorlunda förhöll det sig med bränvinsmedlen. Här hade grefve Posse försökt sig sjelf på kalkylationernas ganska svåra konst, han hade med förbigående af de beräkningar, som statskontoret uppgjort, efter sitt eget hufvud ordnat denna fråga. Och denna beräkning blef ogillad af riksdagen, som i stället godkände statskontorets af statsministern ändrade beräkning. Att grefve Posse visserligen hade alla skäl för *sin* beräkning, hindrar icke att i parlamentariskt afseende riksdagens beslut är för honom ett harmfullt nederlag.

Den andra seger, som jemte beslutet om tilläggsbevillningen räknas till regeringens parlamentariska triumfer, är den om det ökade apanaget åt kronprinsen. Utom att det icke just kan anses vara någon alltför stor triumf för en regering att finna ett förslag om anslag åt rikets tronföljare, då han träder i gifte, vinna representationens bifall — det var snarare underligt att någon opposition alls förnams, men den kom från sjelfva »regeringspartiets» led, — så borde med allt skäl från landtmannapartistiskt håll en djup slöja bredas öfver denna historia. Den är nämligen förenad med en liten justeringshistoria, som väl förtjenar att omförmälas, då den kastar ett egendomligt ljus öfver en del riksdagsinteriörer, som icke sakna sin pikanta sida.

Det var den 9 April, som denna fråga till behandling förekom i andra kammaren. Bland dem, som uppträdde för detta anslag, var äfven h. exc. statsministern och uppenbarligen hade hans ord, eller rättare sagdt en upplysning, som han hade att meddela, ett tydligt inflytande på den följande diskussionen. Derigenom var borttaget ett argument, som den talare, hvilken öppnade debatten, anförde, och hvilket helt uppenbarligen gjorde en högst betydande effekt på sparsamhetsvännerna i andra kammaren, nämligen, att, om man nu beviljade anslag till kronprinsen vid hans giftermål, så skulle deraf följa, att man också vore nödsakad att bevilja dylika anslag, då arffurstarne trädde i äktenskap, och detta var något som icke ingick i åtskilliga herrars föreställningssätt. För att förebygga all verkan häraf uppträdde hans excellens statsministern med ett yttlande, och, märkligt att säga, finner man mot all sedvänja detta yttrande *justeradt* återgifvet i Posttidningen för den 13 April, nu i en form, som med rätta väckte en stor och allmän förvåning, ehuru egendomligt nog vid protokollsjusteringen ingen lade märke till detta förhållande och deröfver begärde nöjaktig förklaring.

Begynnelsen af hans excellens yttrande hade följande lydelse:

»I en fråga af så grannliga beskaffenhet som den, hvilken nu är föremål för kammarens behandling, torde finnas lämpligt att redan nu, innan diskussionen vidare fortsättes, begära ordet. Jag gör det under den förhoppning, att de upplysningar, som jag är i tillfälle lemna, måhända kunna bidra att undanrödja vissa farhågor, som af de talare, hvilka redan yttrat sig, blifvit framhållna och hvilka eljest måhända återupprepas af flere andra efterföljande.

»Den förste talaren framkastade såsom skäl antingen till rent afslag å den k. propositionen eller till nedsättning af deruti begärda anslagssumman, att man möjligen kunde befara framställandet af enahanda anspråk åt arffurstarne efter hand som äfven de inträdde i äktenskap. Detta är naturligtvis en fråga, som nu icke föreligger och som således måhända icke borde vid detta tillfälle vidare beröras. Jag anser mig likväl böra säga min enskilda uppfattning vara, att K. M:t icke bör begära särskilda anslag till arffurstarne, med anledning af deras inträde i äktenskap, under andra omständigheter än då en arffurste står närmast tronföljaren och denne saknar manliga bröstarfvingar, i hvilket fall ett undantagsförhållande inträffar, sådant som egde rum, då den nuvarande konungen såsom hertig af Östergötland fick särskildt apanage med anledning af hans inträde i gifte.» — — — — —

Nu ville man dock hålla före, att hans excellens statsministern ingalunda yttrat sig för *sin enskilda del*, utan att han gaf den del af sitt yttrande, som var afsedd att lugna farhågorna för apanager åt arfprinsarne, ett uppenbart sken af att vara en med högre tillåtelse meddelad officiel upplysning. Så icke blott uppfattades saken af de närvarande och af referenterne, utan endast i så fall blir i dessa ord, från denna plats uttalade, någon mening, och

endast på grund af en sådan uppfattning kan förklaras, att detta argument, så tacksamt för dem, som yrkade nedsättning eller rent afslag på hela anslaget, icke vidare upptogs. Det är därför med allt skäl som en tidning om denna sak yttrar:

»Egendomligheten i detta hans excellens uppträdande faller naturligtvis genast i ögonen. Den förste talaren hade sagt sig befara, att konungen skulle begära särskilda anslag åt arffurstarne (naturligtvis var hans »enskilda uppfattning», att så ej borde ske). Hans excellens, som tidigt under diskussionen låter sina ord höras från statsrådsbänken för att lemna upplysningar, som skola undanrödja föregående talares farhågor, har såsom argument mot den förste af dem ingenting annat att säga, än att hans »enskilda uppfattning» är — i det närmaste densamma som just denne talares. Naturligtvis bör det städse vara af intresse för andra kammaren, isynnerhet för dess majoritet, att få kännedom om hvad hans excellens för sin personliga del anser om saker och ting, men det synes oss svårt att finna, hvar man skall söka *beviskraften* i hans excellens ord. Ty äfven om man antog — hvilket likväl ej torde få anses aldeles gifvet — att hans excellens vid arffurstarnes möjligen framdeles inträffade giftermål intog samma ställning som nu, får man väl ändock anse det sannolikt, att det i en sådan fråga blefve H. M:t konungens enskilda uppfattning, snarare än hans excellens statsministerns, som komme att bestämma regeringens ställning till saken.»

Om nu måste anses visst, att icke greve Posse i kammaren talade om, att det vore hans enskilda åsigt, att K. M:t icke borde begära anslag åt arfprinsarne, så måste det vara i protokollsjusteringen hemligheten ligger. Det är nu andra gången vid denna riksdag, som greve Posses anföranden och hans protokoll icke stämma rätt väl öfverens — om den första gången detta skedde, kan läsas i

andra häftet af denna tidskrift sid. 32 — och utan att sjelfva deröfver göra några reflexioner vilja vi allenast berätta en sannfärdig historia, som tilldrog sig anno mundi 1818 i det då bekanta riksrettsmålet. Det begaf sig nämligen så, att, sedan riksrettens pluralitet uttalat en fällande dom, och man sedan skulle justera protokollet, två af de ledamöter, som fält, under mellantiden blifvit omvända, hvarför de då återkallade sina vota och frikände. Dessa riksrettsledamöter fingo sedan gå till odödligheten under namnet »justeringsråd».

Emellertid fordrar rättvisan det erkännandet, att åtminstone *en* referent, nämligen den halffofficiöse Stockholmskorrespondenten, påstår sig hafva hört, att statsministern förklarade, att det blott var sin enskilda åsigt han i denna sak uttalade, men i så fall må vi bekänna, att vi svärligen kunna förstå, hvad grefve Posse med sitt yttrande ville åstadkomma, ty, om det äfven för kammaren kunde vara af ett visst intresse att erfaras, hvad hans excellens i denna sak tänker, så icke *bevisa* hans enskilda tankar särdeles mycket. I sammanhang härmed anteckna vi två småsaker, som stå i samband med denna frågas behandling. Den ena är det kuriösa erkännandet af herr Hedlund, att han för den nuvarande ministérens skull ville, trots de betänkligheter han deremot hyste, bifalla anslaget. Det skulle hafva varit ganska intressant att se, huruvida den ärade Göteborgsrepresentanten skulle haft kurage nog att, t. ex. under den tid, friherre De Geer stod i spetsen för ministéren, neka *honom* ett sådant förtroende, som det han nu ville gifva grefve Posse. Den stora »vördnad» herr Hedlund alltid uttalat för friherre De Geers person gifver anledning att antaga, att han icke velat straffa första hufvudtiteln med ett afslag i denna sak, derför att dess främste representant till sin förste rådgifvare valt friherre De Geer.

I den andra lilla episoden spelar Dagens Nyheter en rol, och den skulle visserligen icke vara förtjent af att om-

nämnas; derest icke denna tidning nu skall föreställa ett slags officiöst organ och i alla händelser är genompyrd af ministeriel förtjusning. Detta ministeriella organ finner det lämpligt att gifva utbrott åt följande lilla smakfulla tirad, med anledning deraf att statsministerns justerade yttrande inflöt i Posttidningen: »För dem, som ilikhet med oss anse, att kungliga löften eller tycken ej böra vara för riksdagens beslut afgörande, var det beriktigande af tidningsreferaten, hvilket genom Posttidningen offentliggjordes, ingalunda ovälkommet.» Nej, det förstås det — för en ministeriel tidning hafva »kungliga löften och tycken» icke mycket att betyda, mot hvad ministern vill och tror. Det kunde dock hända, att en minister, som sålunda gör politik på egen hand, befinnes hafva uppgjort räkningen utan värden och då — det kan man ju saklöst medgifva — blifva de ministeriella funderingarnas värde mer än problematiskt. Vi hafva icke hunnit så långt, att det är ministrarne, som regera oss, utan vi tänka, att det är *konungen* som bjuder och ministern som lyder. För Dagens Nyheter är emellertid detta bakvänd ordning.

Om detta också icke förvånar oss med den ställning som den ministeriella tidningen till konungamakten intager, så är det en annan sak, som icke kunnat undgå att lifligt förundra oss. Den värda tidningen säger nämligen, att det »beriktigande af tidningsreferaten», hvilket anses hafva blifvit gjordt genom Posttidningens meddelande in extenso af statsministerns yttrande, varit för tidningen »ingalunda ovälkommet». Det är icke denna belåtenhet, som förvånat oss, utan den omständighet, att icke Dagens Nyheter *sjelf*, genast som detta »beriktigande» i Posttidningen förekom, skyndade sig att meddela sina läsare detsamma, ty nu kommer det befängdaste af alltsammans, nämligen att det såsom oriktigt af Dagens Nyheter stämplade referatet i samma påstådda oriktiga form förekommer äfven i Dagens Nyheter

egna spalter. Men vi lemna denna sak för att öfvergå till de andra frågor, i hvilka regeringen lyckades genomföra sina förslag.

Den viktigaste af dessa är tvifvelsutan riksdagens bifall till propositionen om norra stambanans fortsättande till Ångermanelfven. Men illa misstager man sig, om man vill inrängera regeringens framgång i denna fråga bland de parlamentariska segrar, som regeringen har att fröjda sig åt vid 1881 års riksdag. Framgången i denna fråga var tvärtom ett eklatant parlamentariskt nederlag, ty den vans *mot* det s. k. regeringspartiets ihärdiga sträfvanden, och det var med sina vänner fiendernas hjälp och med bistånd af norrlandsintresset, som regeringen här undgick ett högst betänkligt nederlag af den beskaffenhet, att efter dess inhöstande knappast nog civilministern kunnat behålla sin portfölj, och för grefve Posse skulle det hafva befunnits i högsta måtto bittert att se sin prestige sålunda kringskuren. I statsutskottet fann man också hela det landtmannapartistiska förtroenderådet endrätteligen, trots sin ministeriella egenskap, sätta sig till motstånd mot hvad regeringen i detta afseende föreslagit.

För landtmannapartiets veritabile banérförare herr Carl Ifvarsson var dock denna position något kinkig. Han hade sjelf motionerat om stambanebyggnader, visserligen icke uppe i Norrland, men väl i Halland, och att då principiellt motsätta sig vidare jernvägsbyggnader för statens räkning hade sina vanskligheter; men Carl Ifvarsson fann råd. Halländingarne ville visserligen, att staten skulle bygga deras bana, men de hade också sjelfva åtagit sig att släppa till icke obetydliga summor. Af detta förhållande begagnade sig nu Carl Ifvarsson i sin reservation. Han hade icke någonting emot att staten fortsatte att bygga jernvägar der uppe i Norrland, men han ville då också, att norrländingarne skulle likasom halländingarne bidra med vissa belopp. Som detta

här icke varit ifrågasatt, än mindre erbjudits, fann under sådana förhållanden Carl Ifvarsson sig nödsakad att, så som frågan nu förelåg, reservera sig mot utskottets tillstyrkan om anslag till fortsättande af stambanebyggandet i Norrland.

För herr Key var denna fråga ganska svår. Att skilja sig från sina landtmannakolleger var betänkligt, men på den fot herr Key står till den nuvarande regeringen var det än vanskeligare att sätta sig mot dess förslag. Emellertid var det två förmånliga omständigheter, som här kommo representanten från Södra Tjust till hjälp. Den ena var, att landtmannapartiet så till vida var splittradt, att de norrländska landtmännen allt hvad tygen höllo drefvo på regeringens förslag, och den andra, att herr Carl Ifvarsson, som nyss är sagdt, vid tanken på sin motion om Hallandsbanan icke kunde principiellt opponera mot regeringens förslag. Betänkligheten för herr Key med hänsyn till hans framtida ställning inom landtmannapartiet att skilja sig från sina kolleger var därför mindre stor än vanligt i en så viktig fråga, hvarför man finner honom sluta sig till statsutskottets majoritet, hvilken i hufvudsak biträdde k. m:ts förslag. Dock — med kännedom om herr Keys fasta grundsatser vore det orätt att antaga, att han endast med hänsyn till den nuvarande regeringen och den mindre goda endrægten inom landtmannalägre slutit sig till dem, som ville i Norrland bygga jernvägar, utan man må väl hålla före, att han skulle hafva så gjort, äfven om civilportföljen innehafvs af landshöfding Bergström.

Hvad statsministerns ställning i denna fråga angick, så måste erkännas, att den var synnerligen framstående. Här uppträdde grefve Posse såsom en ledande statsman med sin vanliga kraft och beslutsamhet — hvarpå man eljest icke sett några prof vid denna riksdag — samt med hela den talang, hvaraf han är mäktig. Hans anförande i andra kammaren vid denna frågas behandling är ett verkligt

mästerstycke, som visar, att han dock, der hans verksamhet icke af partiintressen och konsiderationer förryckes, är en verklig statsman, som kan se i stort och slå ett slag derför. Vi kunna icke neka oss nöjet att återgifva de viktigaste momenten deraf.

Till en början vände grefve Posse sig mot dem, som yrkade uppskof med denna frågas behandling. Det vore, yttrade han, »regeringens fasta beslut att, såvidt på henne ankommer, söka bringa frågorna om skatteväsendet och försvarets ordnande till lösning nästkommande riksdag.» Ehuru man väl något tänkt sig detta, var det dock af största intresse att finna detta officiellt förkunnadt af sjelfva statsministern, hvilken ock vidtagit åtgärder, de der visa, att det är hans allvar att bringa de viktiga frågorna till afgörande redan nästkommande riksdag, hvilken i så fall kommer att blifva den utan all gensägelse märkligaste under den nya representationen.

»Skulle nu», fortsätter statsministern, »denna regeringens förhoppning verkligen komma att realiseras, så torde kammaren finna, att det icke kan vara gagneligt hvarken för dessa stora frågors lösning eller för jernvägsfrågan, om de blifva samtidigt behandlade af riksdagen. Det skulle nämligen lätt kunna inträffa, att man förvandlade jernvägsfrågan till hvad den minst af alla bör vara, till en politisk fråga, som komme att öfva menligt inflytande på lösningen af de verkligt politiska frågorna. Detta är det skäl, som gör det för mig synnerligen angeläget, att riksdagen redan nu fattar beslut i afseende å fortsättandet af norra stambanan.»

Ingenting kan vara mer befogadt än denna farhåga. Jernvägsfrågorna äro ett oting, då de få spela en politisk rol, och de förryckta ställningen alltför lätt. Om således i allmänhet dylika faktorer i en stor politisk strid, sådan som den, hvilken nu förestår, äro förkastliga, så måste det för

greffe Posse — och med hans vana vid politiska kombinationer såg han nog tillräckligt, huru förhållandena skulle gestalta sig — vara af den största vikt att nu få denna fråga undanskaffad, emedan den, såsom insats i en ny kompromisspolitik, allenast skulle kunna blifva ett vapen *mot* honom och hans förslag till de stora frågornas ordnande. Detta tarfvar förklaring, och vi skola äfven försöka att lemna en sådan.

Det har omnämmts, att landtmannapartiet så godt som en man — med undantag af norrländingarne och herr Key — opponerade sig mot hvarje tanke på norra stambanans fortsättande. Nu är denna bana för norrländingarne så godt som en lifsfråga, och det är aldeles icke otroligt — statsministerns yttrande häntydde derpå tillräckligt tydligt — att om i de stora politiska frågorna norrländska stambanan gjorts till faktor eller vilkor, de norrländske representerne endrägteligen skulle hafva slutit sig till den sidan, som gifvit dem de bästa förhoppningar i fråga om stambanan. De kunde med så mycket större skäl hafva gjort detta, som icke samma specifika *intresse* drifver dem till en lösning af försvars- och skattefrågorna, som södra och mellersta Sverige har. Då det icke gerna varit tänkbart, att landtmannapartiet i sin helhet skulle hafva öfvergifvit sin nihilistiska ståndpunkt i fråga om norra stambanan för att derigenom vinna norrländingarnes understöd för de stora frågorna, så skulle norrländingarne för sin banas skull hafva kastat sig i armarne på minoriteten i andra kammaren, hvilken icke var obenägen för banans byggande. Härigenom hade antagligen en ökad opposition uppstått mot regeringens förslag, en eventualitet som greffe Posse naturligtvis icke gerna skulle se inträffa och därför måste sträfva för att få förebyggd genom afgörande redan nu af frågan om norra stambanan. Vi behöfva naturligtvis icke erinra om, att allt detta har giltighet endast under den af greffe Posse sjelf

framställda möjligheten, att norra stambanefrågan, derest den till nästkommande riksdag blifvit uppskjuten, blifvit en »politisk fråga», att endast under *denna* förutsättning en dylik kombination kunnat ega rum, ty det skulle ju äfven kunnat hända, att jernvägsfrågan fått njuta förmånen af att behandlas — såsom sig borde — för sig sjelf utan att sammanblandas med de stora politiska frågorna.

I fråga om sjelfva jernvägen genom Norrland och de utsigter, densamma kunde hafva, stälde sig grefve Posse på en allmänare och högre ståndpunkt än den, hvarur man vanligen betraktar frågor sådana som denna, och hans uppfattning häraf samt dess oförfärade framställande från regeringsbänken är så mycket märkligare och mer erkännansvärdt, som han här icke blott vidrörde en ytterst ömtålig fråga, nämligen den om utsigterna för en norrländsk stambana att bära sig, utan äfven tydligt och klart stötte för hufvudet de synnerligast i andra kammaren rådande föreställningarna om att första vilkoret för en banas byggande af staten är det, att antagligt skall vara, att denna bana lemnar tillbörlig afkastning. Han stälde denna synpunkt först i andra rummet, med kraft utvecklande skälen härför. Då det är just ur *denna* synpunkt, som en fråga lik föreliggande bör ses, och grefve Posse på ett lyckligare sätt, än kanske någon visat, hurusom egoismen i detta afseende tilltager, tveka vi så mycket mindre att här meddela en lösryckt bit ur hans utmärkta anförande, som de från den plats, derifrån de uttalades och med hänsyn till dem, som fingo taga åt sig de förebräelser, som der gjordes, äro synnerligen märkliga. Grefve Posse yttrar:

»Man säger, att staten icke har någon tillfredsställande ränta å byggnadskapitalet; och man vill icke se saken från någon annan ståndpunkt än denna. Jag ber då få erinra derom, att då svenska staten för omkring 25 år sedan beslöt att börja sina stambanebyggnader, så var det väl icke

för att dermed placera kapital, som skulle bära ränta, utan det var för att genom jernbanorna bidraga till utvecklingen af landets naturliga tillgångar; jag minnes mycket väl från den tiden, att man i allmänhet uttalade den åsigten, att det vore föga sannolikt att under en mansålder statens jernbanor skulle komma att bära trafik kostnad, långt mindre gifva någon ränta å anläggningskapital. Men man beslöt ändå att bygga dem just för den indirekta fördel, som var att af dem vänta. Det är först i senare tider, som den andra åsigten mer och mer sökt göra sig gällande, att man icke skall bygga stambanor, emedan de visat sig icke gifva tillfredsställande ränta på anläggningskostnaden. Denna uppfattning har vuxit, i den mån stambanorna blifvit spridda öfver landet; ju större del af landet, som blifvit tillgodosedd med stambanor, ju likgiltigare har denna del blifvit för ett fortsatt stambanebyggande.»

Slutligen torde ock få anföras några af de ord, med hvilka statsministern motiverar regeringens förslag att välja fortsättande af den norra stambanan framför att bygga någon annan. Efter några statistiska kalkyler tillägger han:

»Lyckligtvis äro de politiska förhållandena icke sådana, att det är de, som framkallat nödvändigheten af en sådan anslutning, ty den norrländska befolkningen är lika god och fosterländsk som det öfriga landets. Det är icke hufvudsakligen för att till det öfriga landet närmare ansluta en befolkning, som står i lättare beröring med norrmän och finnar än med oss, som regeringen valt denna bana, utan detta har skett äfven af statsekonomiska skäl, på det att de stora naturliga tillgångar, Norrland eger, må kunna ju förr dess hellre vinna utveckling. Man kan ej fordra att dessa provinser skola vinna någon tillfredsställande utveckling, så länge de ej ega det därför nödvändiga vilkoret eller kommunikationer. Det är sådana som staten bör gifva dem och det i form af jernbanor, ty dessa äro de enda kommu-

nikationsanstalter, som i verklig mån kunna gagna Norrland under den tid af året, då dess hamnar äro af is stängda.»

Trots detta lysande anförande från den nuvarande konseljens främste man och trots att han till den fullaste evidens ådagalade nyttan och billigheten af att här tillmötesgå de norrländska fordringarna, så finner man hela landtmannahögen rösta mot allt vidare fortsättande af stambanebyggandet i norr. Det var endast med två rösters majoritet som regeringen räddades undan förödmjukelsen att få äfven denna fråga drifven till gemensam omröstning. Man kan verkligen icke annat än skratta åt det enfaldiga pratet om svensk parlamentarism, då man ser och hör dessa kolossala parlamentariska bockar af ett parti, som dock skall vara ett slags regeringsparti, ehuru dess regeringssympatier understundom äro mer än lofligt svaga. Som sagdt, äfven i denna fråga fick regeringen stödja sig på första kammarens majoritet, hvilken här som i åtskilliga andra frågor stod regeringen bi, och i andra kammaren på norrlandsintresset och på intelligensen med undantag af grefve Sparre, som är nöjd, sedan han fått en stambana genom Västergötland och sedan tycker, att staten kan sluta att bygga.

Mindre lycklig var regeringen i fråga om anslag till nybyggnader vid Stockholms centralstation m. m. Här fans icke något ortintresse, som kom en del af landtmannapartiet att desertera från det gemensamma politiska lägret, och därför blef äfven denna fråga i andra kammaren afslagen, ehuru, tack vare den hjälp, regeringen och första kammaren fingo af andra kammarens intelligens, det vid den gemensamma voteringen lyckades att framdrifva frågan. Äfven här stod landtmannapartiet gent emot den regering, som påstås vara ett uttryck af dess vilja och uppburen af dess förtroende. Men förmodligen hörde också detta afslag till de der märkvärdiga och osedvanliga »moraliska stöd», hvarpå landt-

mannapartiet är så grufligt frikostigt i år och medelst hvilkas anbringande man förmodligen vill göra Posse-ministären riktigt stark och uppbyren samt skaffa den »friare händer».

Vi hafva sett de eklatanta nederlag, som regeringen lidit i viktiga frågor, men ännu återstå ett par kungliga propositioner, som rönt det allt annat än angenäma ödet att få mot sig båda kamrarne. Den ena af dem var frågan om uppbyggande af ett hofstall på artilleriplanen. Det eviga hofstallet och Helgeandsholmsfrågan höra till de frågor, som likna gummans skinnpels, som hon först gick till ån och blötte och se'n till sten och stötte. Icke annorlunda har det gått med denna fråga. Oupphörligen har den kommit fram och lika ofta har den stoppats tillbaka. Så gick det ock nu. Regeringen fick baklexa äfven denna gång och det en baklexa som förslog och på ett sätt som alldeles icke var parlamentariskt »mönstergildt», för att tala med andra kammarens ålderspresident.

Egentligen och formelt taget var regeringen icke först roten och upphofvet till att förevarande fråga vid denna riksdag kom fram, ehuru det visserligen var med dess goda minne som man först rörde i denna lunta, likasom ock regeringen genast kilade in med en sedan snöpligen affärdad kunglig proposition i ämnet. Första uppslaget gäfvo bankofullmäktige. Fastän de hafva plats att i sin nuvarande lokal inrymma bankouts-kottet, bankorevisorer, bränvinskontrollbyrån och tullkomitén o. s. v., så påstå bankofullmäktige, att de bo alldeles för trångt der borta på Skeppsbron, och i stället för att afhysa sina gratisinhysegäster, så tänkte fullmäktige att skaffa sig ett storstatligt palats på Stockholms vackraste plats, på sjelfva Helgeandsholmen.

För att nå detta mål inkommo fullmäktige med ett litet oskyldigt förslag till riksdagen, hvilket i sig innebar två icke så alldeles oviktiga saker, ehuru denna frågans

dubbelnatur på ett särdeles lyckligt sätt var kascherad. Fullmäktige begärde dels att ett belopp af 1,200,000 kr. skulle anvisas för borttagande af stallbyggnaderna på Helgeandsholmen och för uppförande af ett nytt hofstall m. m. i slottets närhet, dels att de kronan tillhöriga tomterna å Helgeandsholmen skulle upplåtas åt riksbanken för uppförande af ett nytt riksbankshus; men hvad fullmäktige alldeles icke upplyste om, det var ungefärliga kostnaden för uppförande af ett bankhus eller om huru stor plats det skulle komma att upptaga på holmen eller hvar det skulle förläggas. I detta mer än lofligt outredda skick kom frågan till riksdagen, som remitterade densamma till bankoutskottets handläggning, ett utskott som, inom parentes sagdt, mer synes vara ett lydigt verktyg åt herrar fullmäktige än deras närmaste principal.

Med skäl anmärktes emellertid mot detta arrangement, att ingalunda de lagliga formerna blifvit iakttagna, ty genom framställningens dubbelnatur, hvilken vi närmare angifvit, råkade den vara af beskaffenhet att tillhöra *två* utskott. Det var endast frågan om utgifvande af 1,200,000 kronor af bankens medel i och för nedrivande af byggnaderna på Helgeandsholmen och uppförande af nytt hofstall, som hörde till bankoutskottet, men frågan om användande af statens tomter på Helgeandsholmen hörde åter ovedersägligen statsutskottet till, och om man nödvändigt ville behandla de två frågorna tillsammans, så borde de hafva handlagts af sammansatt stats- och bankoutskott. Men detta förhållande generade icke bankoutskottet. Det gälde ju att gå herrar fullmäktiges önsknings till mötes, och då fann sig bankoutskottet befogadt upptaga äfven en fråga, som icke hörde dit. Utskottets utlåtande blef naturligtvis tillstyrkande. Emellertid blef till en början denna utskottets hemställan — trots att herr Liss Olof Larsson kämpade för densamma såsom pro aris et focis och icke skrädde

att bland sina argument gifva stockholmsboarne det vitsordet, att de äro »bortskämde», af hvilken gliring herr Rubenson fann sig manad att varna talaren för att tala om rep i hängd mans hus — afslagen med en fruktansvärd pluralitet.

Emellertid hade med anledning af denna bankofullmäktiges hemställan och i godt förstånd med densamma k. m:t inkommit med förslag om Artilleriplanens upplåtande för ett hofstall. Man ville således belamra Stockholms i en nära framtid blifvande kanske förnämsta plats med ett stall. Statsutskottet var af en annan mening och förklarade, att »den nu till hofstall föreslagna platsen är särdeles dyrbar och väl förtjenar att bevaras till framtida behof för allmänna institutioner, hvilka i högre grad än ett hofstall kunna draga nytta af de fördelar, i afseende å centralt läge, närhet till vatten och till stora kommunikationsleder m. m., som Artilleriplanen erbjuder». — Icke lyckligare gick det i kamrarne, och sedan derstädes bankofullmäktiges projekt att skaffa sig en tomt, som kräfde en summa utom sjelfva tomtvärdet af 1,200,000 kr., misslyckats, så fick den kungliga propositionen göra bankofullmäktiges framställning sällskap i den gästvänliga papperskorgen och man fick bland de parlamentariska nederlag, som regeringen vid årets riksdag fått utstå, äfven att inregistrera ett nytt sådant, och det värsta är, att detta nederlag var så innerligen väl förtjent.

Om hofstallet och Helgeandsholmen höra till de frågor, som blifvit både blötta och stötta, så är detta icke mindre händelsen med den kungliga teaterfrågan. Det är dock för märkvärdigt, att de kungliga teatrarne med de förmåner, som de åtnjuta, icke skola få sina affärer någonsin att gå ihop. Visserligen har man vida större anspråk på institutioner sådana som dessa än på enskilda teatrar, men man må å den andra sidan icke heller glömma, att dessa teatrar

stå i en mångfaldigt gynsammare ställning än de privata teaterinrättningarna. De hafva ett till 120,000 kr. uppgående kontant anslag, de hafva hyresfritt sina lokaler och, icke nog dermed, de draga icke obetydliga hyror af lägenheter i teaterhusen, hvilka uthyras. Allt detta är icke att förakta och dessutom borde man kunna vänta att, om ock större anspråk ställas på dessa teatrar — ökade anspråk, hvilka dock borde kunna fyllas med de extra förmåner som teatrarne njuta —, de också borde vara så rustade, att de icke allenast skulle utstå en täflan med sina konkurrenter utan med lätthet slå dem ur brädet. Men på annat har man fått se. Under den senare tiden hafva teatrarne laborerat med en underbalans, som år för år stigit, och i stället för att i tid genom kraftiga medel rycka upp sig och affärerna, har direktionen låtit allt gå vind för våg, till dess man nu slutligen lyckats så sylta ned sig, att allt hopp var ute att genom egna medel hjälpa sig fram.

För konungen personligen har detta varit en bekymmersam sak. Dyrt har han fått betala sin loge på teatrarne, men det har icke stannat dervid. Flerfaldiga gånger har han varit nödsakad betala betydliga summor för att hålla verket uppe, men slutligen blef ställningen sådan, att det var af nöden att påkalla riksdagens biträde för dess reparerande, och en kunglig proposition kom i slutet på riksdagen i denna intrasslade sak. Det befans att, tack vare den dittills varande oförsvarliga ledningen, en skuld uppkommit, som kunde vid spelårets slut uppskattas till cirka 350,000 kr. Men var ställningen bedröflig, så voro de medel, som Kgl. M:t tänkte använda till dess klarende, icke mindre sorgliga. H. m:t konungen åtog sig att betala de kungliga teatrarne skuld, hvarjemte föreslogs, att dramatiska teatern skulle slopas och de två scenerna sammanslås, att dramatiska teaterns nuvarande fasta egendom jemte en del inventarier skulle till konungen öfverlemnas

samt att kungliga stora teatern skulle upplåtas åt enskild person eller bolag på viss tid, dock ej öfver 10 år, med rätt att uppbära teatrarnes inkomster och deribland det till 60,000 kr. uppgående statsanslaget.

I hufvudsak tillstyrkte statsutskottet detta förslag, men inryckte i sitt tillstyrkande också den bestämmelsen, att, såsom vilkor för bifall till hvad k. m:t föreslagit, skulle stadgas, att icke vidare anspråk framställes på vare sig särskildt statsbidrag för gäldande af en möjligen inträffande ny brist eller förhöjdt årligt anslag till teatern. Mot detta tillstyrkande yttrande voro dock åtskilliga reservationer afgifna, af hvilka en synnerligast torde vara förtjent af uppmärksamhet, nämligen herr von Strokirchs, i hvilken yrkas, att ett förslagsanslag på extra stat måtte för 1882 anvisas med 175,000 kronor till betäckande af statens halfva skuld och att från och med nästa år teaterns angelägenheter måtte öfverflyttas på ett af statsdepartementen m. m.

Statsutskottets förslag lyckades icke tillvinna sig bifall af någondera kammaren. I andra kammaren afslogs alltsammans med den förkrossande majoriteten af 128 röster mot 56, under det att i första kammaren deras mening segrade, som ville anvisa 175,000 kr. till halfva skuldens betalning. Vid den gemensamma votering, som på grund af kamrarnes skiljaktiga beslut blef af nöden, fick den mening pluralitet, som ville låta allt vara som det är. Åter var den parlamentariska regeringen grundligen slagen och äfven denna gång till väsentligaste mån genom det s. k. regeringspartiet.

Men hvad som i denna sak är mest förunderligt, är den hållning, som hans excellens statsministern här intagit, en hållning så vida skild från hans kraftfulla uppträdande i den norrländska jernvägsfrågan, att man med eller mot sin vilja frestas att tro, det han icke fäste särdeles stor vikt vid denna propositions framgång, eller än värre, att han på

det hela taget icke var särdeles angelägen, att något gjordes för att afhjelpa de kungliga teatrarne bekymmer. Visserligen uppträdde han i andra kammaren och anförde hvad anföras kunde för bifall till hvad statsutskottet tillstyrkt, och han gjorde detta med vanlig talang, men då andra kammarens majoritet icke fäste afseende vid hans ord, kastade han helt enkelt yxan i sjön, och i stället för att i första kammaren lägga hela vigten af sitt ord i vågskålen för den mening, som der hade utsigter att vinna framgång, så förklarade han sig icke gilla något af de framställda förslagen.

Antingen visar detta ett misshumör, som en statsman icke får visa, eller, då detta just icke är troligt, en likgiltighet, som är förvånande. Hans excellens hade sjelf i andra kammaren yttrat, att följderna af ett afslag skulle blifva, att konungen skulle få af egna medel betala skulden. Nåväl, propositionen blef af andra kammaren afslagen, och således skulle, enligt statsministerns egen utsago, den för konungen känbara följderna inträffa, att han finge liqvidera hela skulden. Nu ville sig dock så, att man i första kammaren önskade räcka konungen handen vid ordnande af teatrarne affärer och ville därför, att staten måtte betala hälften af skulderna och konungen den andra hälften. Det vill då synas som om konungens minister bort med ifver och intresse omfatta detta tillfälle att lindra bördan för konungen, helst statsministern i andra kammaren sökt visa, att hofförvaltningen vore aldeles oskyldig i den äfventyrliga ekonomiska ställningens tillkomst.

Man borde — säga vi — hafva väntat, att statsministern, i hvad på honom berott, arbetat för bifall härför, i hvilket fall han helt säkert också skulle hafva förmått så pass många af andra kammarens rena afslagsyrkare att biträda detta förslag, att i den gemensamma voteringen pluralitet därför erhållits. Nu var det åter så långt ifrån, att han lade två

strån i kors för framgången af detta förslag, att han till och med förklarade sig icke gilla detsamma. Det blef också mycket riktigt afslaget i den gemensamma voteringen och hans maj:t konungen fick sjelf betala hela skulden. Tvifvelsutän bör han vara sin förste minister tacksam för detta kraftfulla handtag till lättande af hans kassa, likasom för konungen personligen detta bör utgöra en särskild anledning till glädje öfver den eftergift åt landtmannapartiet, som han gjort genom att kalla grefve Posse till statsminister.

Vi hafva här visat, hurusom de från regeringen emanerade propositionerna ganska omildt blifvit behandlade, och vi hafva ingalunda gjort det för att öfver dessa missöden visa någon glädje, ty onekligt är, att en del propositioner förtjent ett bättre öde än de fått, såsom förhållandet varit med pansarfartygsanslaget och anslaget till Carlsborgs bestyckning; andra förslag hafva varit af den beskaffenhet att de, oafsedt politiska förhållanden, bort vinna bifall af vänner och ovänner, såsom norrländska stambanan och byggnaderna vid centralstationen, och en annan del åter af de kungliga propositionerna skulle, om de också icke varit så särdeles lämpliga i den form, hvori de framkommit, likväl förtjent något bättre än att helt enkelt afslås, hvarvid vi i främsta rummet tänka på teaterfrågan. Men vi hafva allenast velat framhålla, huru tanklöst det nu från vissa håll gängse pratet om, hurusom vi lyckats etablera ett parlamentariskt styrelsesätt, är, och huru litet kapabelt i sjelfva verket landtmannapartiet är att fungera såsom ett regeringsparti.

Men detta tal om den svenska parlamentarismen har till sist fått ett nytt försvar från samma sida, der den förr erhållit sitt stöd, och hvilka deduktioners rätta värde vi tagit oss friheten något skärskåda. Det är Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning som åter drager i härnad för sin älskingsidé, då der yttras:

»Det är ingen svår sak att hopsommara 1881 års riksdags positiva resultat; men man må ej heller glömma de negativa, hvilka kanske mer än de förra tryckt sin pregel på denna »parlamentariska riksdag». Landtmannapartiet har varit troget sina traditioner rörande återhållsamhet i fråga om statsutgifter och har ej rubbats deri, äfven då den regering, för hvilken man eljest hyser förtroende, framburit anslagskrafven. Att af detta skäl påstå, det parlamentarismen är fjerran från vårt statslif, är att slå öfver till en ytterlighet. Ty det är ganska visst, att man hade fått bevittna rätt allvarsamma saker, derest Sveriges folkombud stått inför en »kampministér», i stället för en ministér, med hvilken de kunnat förtroendefullt och vänligt samarbeta. Det är därför klokast att icke söka göra den uppfattningen gällande, att parlamentarismen är så främmande för våra förhållanden, att konungen kan omgifva sig med hvilka rådgifvare honom bäst lyster. Man kan komma att missräkna sig på den affären, ja, detta ganska betänkligt.»

Och detta skulle utgöra balansen i Europa? Detta skulle således vara hvad som kännetecknar parlamentarismen? Mycket rasande har väl anförts för att ådagalägga den svenska parlamentarismens omtvistade existens, men ingenting öfvergår i logisk befängdhet detta. Det är icke de »positiva resultat» som skola visa, hurusom ett hvad grefve Sparre skulle kalla »parlamentariskt stilfullt» förhållande mellan regeringen och representationen existerar, utan man nöjer sig med de negativa. Det resoneras som så: om vi hade haft en »kampministér», så hade rätt allvarsamma konflikter uppkommit mellan den och landtmannapartiet, nu hafva vi *icke* haft någon dylik stridslysten konselj, utan en med hvilken »folkombuden» — hvilket här anses synonymt med landtmannapartiet — »kunnat förtroendefullt och vänligt samarbeta» — d. v. s. i fråga om de »negativa» resultat — och alltså är denna sistnämnda en parlamentarisk ministér.

Väl har åtskilligt afslagits, men om en »kampministér» suttit vid styret, skulle ännu mer afslagits — alltså är vår nuvarande konselj en parlamentarisk konselj. Ja bevars, men då får man också anse skapad en alldeles ny parlamentarism, som icke kan få lämpligare namn än *negativ parlamentarism*. För öfrigt grundar sig det antagandet, att om en annan konselj förefunnits, så skulle allvarsamma saker hafva inträffat, på en obevisad hypotes, nämligen att landtmannapartiet ovilkorligen skulle kunnat presentera sig såsom majoritet. Detta parti har icke alltid kunnat det ens nu, utan det har till och med i frågor, der det haft regeringen på sin sida, stannat i minoriteten. Så skedde t. ex. vid beräkningen af jernvägstrafikmedlen, en beräkning af hvilken man dock i landtmannalägret gjorde så mycket väsen, och samma fatalitet hade kunnat hända partiet i andra frågor, om det stått gent emot en energisk regering.

Men om man får tro Dagens Nyheter, så skulle greve Posse sjelf nöja sig med ännu mindre och hålla före, att parlamentarism redan förefinnes, »då statsmakterna tala ärligt med hvarandra». Godt — det är då på ärligheten, som parlamentarismen baserar sig, men sådan kan ju finnas utan att därför någon särdeles stor innerlighet förefinnes mellan regeringen och representationen. Man kan ju »ärligt» säga, att man icke kan tåla hvarandra, och skapar detta parlamentarism, då har i förhållande till landtmannapartiet ingen varit större än statsrådet Bergström i tiden var. — Emellertid synes det vara litet kinkigt på den parlamentariska sidan att komma rätt på det klara med, hvad som parlamentarismen egentligen är. En säger så och den andre så, och den ena versionen är icke lik den andra. Men det är icke allenast parlamentariska expektioner, hvarmed man nu roar sig, utan med rena rättsfilosofiska. Det är en bekant sak, att Montesquieu delade makten i staten mellan en styrande, en lagstiftande och en dömande makt.

Vårt land behöfver icke vara sämre än Frankrike. Äfven Sverige har frambragt en ny filosofisk skola, der ock en tredelning visserligen icke af makten men väl af de politiska rolerna i staten eger rum. Den nya rättsfilosofen är Dagens Nyheter, som i en artikel kallad »vid riksdagens slut» bland andra lärdomar också framlägger sitt nya system. Der talas först om riksdagen såsom den der ensam makten hafver, eller helst dess nedre del eller ännu bättre den del deraf, som kallas landtmannaparti; vidare om ministären, som för närvarande — det beror på konjunkturerna — bör hafva något att säga, och slutligen heter det: »hvad beträffar den *tredje parten* eller statschefen, så har andra kammaren» etc. Här finner man ju etableradt ett fullständigt nytt rättssystem med tre »partier»: representationen, ministären och sedan till sist på nåder såsom den tredje »statschefen». Visserligen öfverensstämmer icke precis denna tredelning med våra grundlagar, men den passar förträffligt för Dagens Nyheter's politiska funderingar, och då anses den der lika så god, som om den stode tydligen skriven i sjelfva vår regeringsform. Med ett dylikt system i praktiken tillämpadt skall möjligen vår s. k. parlamentarism göra sina framsteg, men till tjenst för dem, som vilja sätta ministären såsom en »part» mellan konung och representation vilja vi endast anföra några ord, som för mer än 50 år sedan — vid riksdagen 1828—30 — yttrades af en man, som då sjelf satt i konungens råd, grefve Wetterstedt: »1809 års grundlag åsyftade ingen ministärstyrelse, utan en konung omgifven af rådgifvare, som egde både rättighet och pligt att alltid yttra sin mening, men ej regerande rådgifvare eller opinionsledare, ty då skulle man snart hafva framkallat 1720 års öfver både konung och rådgifvare regerande majoriteter.» Dessa ord ega sin fulla tillämpning än i dag, och om man tror, att meningen med inrättandet af vårt nya statsministersembete var att gifva konungen en medre-

gent eller än bättre en preceptor, i hvars hand styrande makten ligger med konungen allenast som en dekoration, då misstager man sig högst betydligt. Det är likvisst derhän denna qvasi-parlamentarism syftar, som man nu nödvändigt vill påtvinga oss, ett politiskt system med en inom ministéren regérande konseljpresident och en öfver honom herskande riksdagsmajoritet; men än har konungamakten icke kapitulerat och skall med Guds hjälp icke heller göra det.

Våra konstförhållanden*.

Stockholmarne äro ett konstälskande folk. Derom har man redan för länge sedan kommit öfver ens, kanske till och med innan man här hade någon konst. Men är det för *bildande* konst eller för *musik* och *teater* som Stockholm känner största deltagandet?

Låt oss se på våra tidningar. De äro väl i det fallet, likasom i så många andra, tillförlitliga mätare och meningsvisare. Det kan hända, och på den senare tiden har det händt ofta nog, att de stora dagliga tidningarna icke säga någonting om våra konstutställningar, intet annat åtminstone än ett knapphändigt uppräknande en gång i veckan af hvad som inkommit i Konstföreningen eller Föreningen för nordisk konst.

Jag sade de *stora* dagliga tidningarna. Det finnes ett par andra blad, hvilka ganska flitigt sysselsätta sig med de nya företeelserna i bildande konst, och det är *Posttidningen* samt *Fria ordet*. Men är det någon som läser dem? Det kan vara tvifvelaktigt. Läsas dessa konstredogörelser icke, vore det dock skada, ty *Posttidningens* komma ju raka vägen från sjelfva skönhetslärans officiele målsman vid vår förnämsta högskola, och om *Fria Ordets* visserligen äro frukter af en ny mans något gröna försök på gransknin-

* I ett lokalbref, utan underskrift men med motto: »*Ave Caesar! te morituri salutant*» — hvilket möjligen kan leda till förf:s upptäckande, eftersom nämligen dessa ord temligen tydligt angifva något intimare förhållande till den styrelseförändring, som den 1 Juli skall ega rum vid K. teatrarne — hafva vi fått oss tillsänd den uppsats, hvilken vi här ofvan med så mycket större nöje införa, som den för oss okände författaren påtagligen är i ordets egentliga bemärkelse hemmastadd bakom kulisserna. Derjemte tyckes han, som läsaren finner, äfven vara bevandrad i mer än *en* atelier.

Red.

gens område, visa de dock, att granskaren är en rask och modig yngling, som icke fruktar att säga ut sin mening och ofta träffar just på fläcken. Han har visserligen en mindre älskvärd ovana att kasta småsten, men det må ännu ursäktas. Det vore kanske bättre för konsten, om stenkastningen infördes litet hvarstades i stället för blomsterregn eller välluktsdusch. Hr *O. G.* — det är ju så han i Fria Ordet heter — slungar stundom ganska hvassa stenflisor i pannan på de äldre herrarne, till och med på de i tron på sin ryktbarhet saligen afsomnade. Låt honom hållas. Tids nog blir han spak. Hvad *O. G.* borde lägga bort, det är att oupphörligt vilja visa, att han har litet hum om konstens teknik. Sådant der förstår allmänheten icke och finner det bara tråkigt. Kunskapen är verkligen icke heller så ofantligt djup, tyckes det. Men det må kanske också ursäktas. Glädjande är att finna en granskning som går rakt på sak, som icke låter leda sig af *namn* och icke stryker öfver med hartassen för det att granskaren tycker det »vara synd om» en mindre lyckad konstnär. Det der är egenskaper som böra förskaffa en granskare konstvännernes aktning och tacksamhet.

Men hvad göra de andre herrarne i de andra bladen? De tiga eller, på sin höjd, mumla litet då och då. Det måste inträffa en så hemsk tilldragelse som *Nils Stures mord* för att förmå sådane herrar att sätta pennan på papperet. Men sedan de väl fått det nämnda dådet förvisadt till Upsala, sannolikt såsom ett afskräckande exempel för den studerande ungdomen, lade de åter bort pennorna och togo sig en ny slummer.

Och dermed låter allmänheten sig nöja. Det torde vara ett bevis på, att om stockholmarne äro konstälskande, så gäller kärleken dock icke de bildande konsterna åtminstone i främsta rummet.

Men hvad skulle inträffa, om en stor stockholmstid-

ning icke sade något om första föreställningen af en »Boccaccio» eller ett »Bländverk» eller något annat af hufvudstadsteatrarnes utomordentliga konststycken? Hvad blefve följden, om debutanten Andersson eller debutanten Pettersson eller någon annan af de elfva tusen debuterande jungfrurna icke finge sitt utförliga omnämnande? Den tidningen skulle mista hela sitt anseende och, hvad ännu värre vore, förlora alla sina prenumeranter, betraktas såsom saknande tillvarons realitet, d. v. s. icke få sälja ett enda nummer, hvarken löst eller fast.

I vissheten derom springa tidningarna nu i kapp för att få fatt i en enda liten notis om en enda liten sångerska eller en som inbillar sig vara sångerska, och åt den dramatiska konsten — milde Apollo, tillgif mig det uttrycket! — på Mindre teatern och Djurgårdsteatern egna de den mest noggranna uppmärksamhet.

Är det tidningarna som uppfostat allmänheten till sådana dyrkare af scenisk konst eller är det allmänheten som utöfvat sitt uppfostrande inflytande på tidningarnas musik- och teaterafdelningar? Jag skulle vilja påstå, att vaxelundervisningsmetoden dervid användts. Allmänheten har mest smak för teater och musik, och därför måste tidningarna tillfredsställa den smaken, men under det de syssla dermed reta de ytterligare allmänhetens sinne för det teatraliska och musikaliska. Det senare är kanske icke så fullt konstnärligt som det borde vara, men det är för tidningarna och deras läsare temligen likgiltigt, blott det låter, och nog låter det här i Stockholm från och med slagtmånaden — vare detta sagdt utan den ringaste grymma hänsyftning — till och med blomstermånaden, det vet hvar och en som uppehållit sig en vinter i hufvudstaden. . . . Konsert i musikaliska akademien, konsert i vetenskapsakademien! Turen kommer nog snart till de andra akademierna också. Konsert i Ladugårdslandskyrkan, i Adolf Fredriks, i Jakobs

kyrka! Konsert på Stora teatern! Matiné i Berns salong!
På Blanchs teater, i Tekniska skolan!

Konsert, matiné, soiré, deklamatorisk-musikalisk, musikalisk-dramatisk, musikalisk-akrobatisk, öfver allt och för alla möjliga ändamål, helst för välgörande, vare sig enskildt eller allmänt, för en hes basunist eller en sprucken viol, för en sångerska i döfstumföreningen eller för de fattiga i allmänhet, helst om de också kunna räknas för idioter. Idiotismen spelar stundom en stor roll i Stockholms sällskapsnöjen och äfven på våra konserter.

Hvad blir nu följden af allt detta välgörenhetskonsserterande? Jo, att ändamålet helgar medlen, att om dessa medel ofta äro ganska skrala, om sångerskan sjunger falskt, om sångaren icke har någon röst i behåll, om violinisten spelar en dålig viol, så måste de likväl lofordas, ty de hafva ju medverkat till ett välgörande ändamål. De hafva kanske gjort det alldeles oegennyttigt kostnadsfritt. Icke går det an att under sådana förhållanden låtsa om, det fröken sjunger falskt eller att sångaren icke sjunger alls. Nej, man klappar händerna, så att det svider i handskskinet och sedan skrufvar man i hop något i tidningarna, som om det också icke är beröm, likväl kan så *anses* och bestämdt icke är klander eller befogade anmärkningar. Sins emellan säger man: »det der var just inte mycket att hurra för», men man tillägger genast: »ganska vackert likväl att få i hop så mycket åt de fattiga!» Och den kritiska minen förvandlas i ett människovänligt belåtenhetsleende.

Skulle välgörenhetskonsserterandet taga allt för stark fart, är det fara, att konsten finge sitta emellan, icke såsom dygden tronande i midten, utan såsom en illa klämd och tillplattad stackare. Vi äro kanske redan på god väg.

»Men skall man då icke få hjälpa fattiga människor?» invändes från välgörenhetsanordnarne.

Jo, men icke på bekostnad af konsten. Icke har man

rätt att utarma konsten för att hjälpa de fattiga. Dessa må bispringas på annat sätt, äfven om de sätten skulle vara litet mer ansträngande, kräfva litet större menniskovänlig omtanke och intelligens än som behöfva komma i fråga, när man tillgriper det lättvindiga medlet att ställa till välgörenhetskonsorter, välgörenhetsspektakler och välgörenhetsbazarer, som nog också äro spektakler, ganska lustiga till och med.

Kunde konsten befrias från att begagnas som hjälphustru åt välgörenheten, skulle bägge vinna derpå. Konsten har sitt ändamål i sig sjelf. Huru går det till då en målare skall med sin pensel bidra till ett välgörande ändamål? Jo, i de allra flesta fall smörjer han i hop ett hastverk, med hvilket konsten egentligen icke har något gemensamt, men som köpes, ofta till ganska stort belopp, för »den goda» sakens skull!... Den goda saken! Det är ju bara narrspel. Hvarför skänker man då icke omedelbart den summan till det välgörande ändamålet? Hvarför skall man förleda konstnären att lemna ifrån sig ett honom ovärdigt alster? Är *det* en god sak? Skulle denne konstnär någonsin lemna ifrån sig ett sådant der »machverk», om han finge betalning för beställningen? Bestämdt icke! Nu förnedrar man honom och gör honom dålig, både moraliskt och konstnärligt.

Förhållandet är aldeles det samma med musikaliska och sceniska konstnärer. Låt diletterarna ställa till bazar-spektakler och bazarföreläsningar af alla slag och låt dem måla taflor för välgörande ändamål och sjunga romanser och spela piano — på något annat instrument våga de sig så sällan — men lemna konstnärerna i ro och betala dem för hvad de skapa, vare sig i toner eller i färg eller i lera. Skall man för det man är konstnär vara skyldig att arbeta utan ersättning? En konstnär i vårt land är fattig, »skall så bli». Gör honom icke fattigare än förut! Vänd er till

bankdirektörerna och låt dem betala hela kalaset för de fattiga. De hafva råd till den utgiften.

»Men konstnärerna taga nog sin skada igen», invända kanske bankdirektörerna, »och låta betala sig rätt duktigt i andra fall.»

icke i vårt land! Om det är sant, att Adelina Patti har rätt bra inkomster, till och med kanske öfver måttan stora arvoden för några få operaafsnar, så hade väl icke fru Michaeli något ens dit åt, och hennes efterträderskor — jag menar naturligtvis de som beträda samma tiljor som hon, icke de som *sjunga* som hon, ty dem har jag ännu icke lyckats få höra — äro ej heller synnerligt högt aflönade, icke ens i förhållande till våra svenska tillgångar. Huru stora inkomster har en *Oscar Arnoldsson*, en *Knut Almlöf*? Tror ni kanske, att en *Edvard Swartz* har större lön än ett dugligt kontorsbiträde som i några år åtnjutit sin husbondes förtroende? Väckte det icke ofantligt uppseende, då *Alfred Wahlberg* nyligen fick 7,000 frs här i Sverige för ett stort landskap. Fick *Edvard Bergh* någonsin den summan af en enskild svensk köpare? Det har man aldrig hört. Sex tusen kronor för en af svenska *staten* inköpt tafla anses ju för något storartadt. Det är möjligt, att *Julius Kronberg* kan, tack vare mycket förmående konstälskares mellankomst, på flera håll skrapa till samman tio tusen kronor för sin »Våren». Men är den summan verkligen motsvarande konstverket? Huru mycket har ej konstnären sjelf betalt i omedelbara utgifter för taflans åstadkommande?

Meissonier får mera för sina taflor, *Hans Makart* också, och flere andra. af samtidens utländske målare. *Våra* konstnärer gäldas icke ens i förhållande till *våra* tillgångar. Det är möjligt, att konstförgudning kan inträda och göra skada åt andra behöf i samhället, men vi tyckas icke behöfva frukta något ditåt. Det är för öfrigt icke i våra dagar först som konstälskande folk betala högt för goda konst-

verk. I Rom köptes för ett par tusen år sedan två taflor af greken Timomachos för åttio talenter, hvilket gör bort åt 300,000 kronor i vårt mynt. En tafla af en annan grekisk målare, Aristides, såldes för hundra talenter. Lika mycket hade gifvits för Polykletos', bildhuggarens, *Diadumenos*, den sköne ynglingen som binder segerbindeln om sin panna. *Frithiof Kjellberg* är kanske icke någon Polykletos, men han får ej heller många talenter för sina fosterländska bilder, med så mycken talang de än äro utförda.

Och likväl finnas unga personer som gå och köpa sig en preparerad och på kilram uppspikad duk eller skaffa sig en lerklump för att förtjena sitt lifsuppehälle! Det gifves andra som gå till herr Willman eller fru Willman och bedja dessa göra dem till skådespelare och skådespelerskor, också bara för födans skull. Detta är obegripligt i ett land, der konstnären har så ondt om födan. Men det är så fullt upp i skomakeriet, och de vackra flickorna slås om att få stå i herr Schmidts eller herr Ericsons cigarrbodas. Hvad skall man göra? I brist på bättre försöker man sig som konstnär. Det kunde ju hända, att man kan bli en Wahlberg eller en Kristina Nilsson, förutsatt att man kunde skrapa i hop så mycket pengar, att man lyckades komma från den svenska kölden. Stannar man hemma, är det sannerligen icke lönt att tänka på hvarken Wahlberg eller Kristina Nilsson.

Det der ligger djupare än att någon konstakademi kan få tag i det och hjälpa upp det, och sannerligen det kan botas af någon kunglig teaterdirektion, äfven om en sådan skulle anstränga sig i hela femton år. Dermed vill jag dock icke påstå, att en kunglig teaterdirektion skall lägga armarna i kors och låta ödet regera eller regera sjelf alldeles ogrundadt, utan skick och skäl, utan insigt i konstens fordringar eller kanske utan aning om den egentliga uppgiften för en af det offentliga understödd teater.

Något *stort* kunna vi här troligtvis aldrig få, men vi borde väl åtminstone kunna taga vara på det lilla som finnes och som i sig onekligen innebär förmågan af ytterligare utveckling, åtminstone till en viss grad. Om ingenting göres för att vid makt hålla det goda som möjligen gifves och lika litet för att kunna ersätta detta, när det en gång är utnött, skall hvarje företag förr eller senare duka under. Det sätt, hvarpå spellistan skötts, hvarpå inöfningarna drifvits, hvarpå de goda krafterna uppmuntrats, har, i synnerhet vid Stora teatern, redan för flera år sedan varit af den bedröfliga beskaffenhet, att litet hvar kunnat inse hvart det slutligen skulle leda, litet hvar — utom själfva teaterstyrelsen, hvilken ingenting insett, ingenting annat åtminstone än att teatern, såsom en kunglig anstalt, bör vinnlägga sig om att orsaka kungen så liten utgift som möjligt. Det tyckes hafva varit hufvuddriften i styrelsens handlingar. Men hvart har den driften ledt?

Under det teaterstyrelsens finansiela snille, hvilket under några år så väldigt prisådes, visade sin egentliga styrka i att knappa in på utgifter, hvilka vid väl skötta teatrar anses såsom oundvikliga, minskades de goda krafterna och inga försök gjordes att ersätta hvad som gick bort eller hvad som rakt af drefs bort. Detta hvad personalen vidkommer. Med förråden gick det på samma sätt. Kongl. teatern har under många år — det är väl åtminstone tio — icke haft någon *dekoremålare* på stat. Hr Jansson står visserligen i statskalendern, mellan hr Fredrikson och hr Norman, och det är ju rätt vackert, men han har likväl icke fast lön, utan arbetar endast på styck som en vanlig handverkare. Någon *kostymordonnatör* har samma skådebana icke haft sedan hr Ahlgrensson lemnade tjensten, och det är lika länge sedan som teatern upphörde att hafva *dekoremålare* på stat. En stor teater utan *kostymordonnatör*! Njugg spar och fan tar, det är ett ingalunda fint

ordspråk, men sant är det och lämpar sig helt och hållet på närvarande fall.

Hvem är felet? I första hand ingen annan än kungens. Oskar den andre är en upplyst och bildad furste och måste därför redan för lång tid sedan hafva insett, att den teaterstyrelse som kom till makten 1866 icke motsvarade anspråken på en god teaterledning. Om han likväl framhärdat i att låta den styrelsen sitta kvar, till och med mot direktörens egen vilja, ty det är bekant, att hr af Edholm redan vid ett par tillfällen på det allvarligaste anhållit om sitt entledigande, så måste felet väl tillräknas kungen sjelf. Det finnes nog många som inse detta, och jag gör sannernigen icke anspråk på att först hafva uttalat det inom den allmänna meningen; men bland kungens omgifning finnes det kanske icke någon som vågar säga honom det och må hända ej heller någon som icke tycker det vara opassande eller till och med vanvördigt att uttala det offentligt. En kung kan göra anspråk på att föras bak om ljuset. De äkta konungliga anse sig icke böra tala sanning inför herskaren.

Alla verkliga teatervänner hafva redan länge fordrat, att den af staten understödda teatern icke skulle vara en hofinrättning, utan en konstanstalt under statens egen vård, lika väl som nationalmuseum och andra kulturinrättningar. Nu har kungen, i dåligt lynne, såsom det tyckes, skilt sig från teatern och kastat honom i armarne på finansdepartementet. Det var just icke så man hade önskat se saken afgjord, ty så mycket man än önskar att teatern må hafva goda finanser, trodde man dock, att *kulturändamålet* skulle vara det som i främsta rummet borde hågkommas och att derför landets förnämsta scen borde höra under det departement som skall vaka öfver de andliga intressenas tillvaragande. Men i brist på bättre är det dock alltid ett framsteg, att teatern skiljes från hofvet och göres till en regeringsangelägenhet med ordentlig föredragning i statsrådet.

Skulle så olyckligt vara, att kungen, ledsn öfver att icke få räkna teatern till hofförvaltningen, droge in sitt understöd, de 60,000 kr. årligen, borde väl riksdagen, äfven med ett flertal som i främsta rummet tänkte på landtmannaintresset, efter det nu skall vara ett intresse för sig och i motsats till landets allmänna och gemensamma — borde väl riksdagen, säger jag, kunna öka *sitt* anslag med dessa då felande 60,000 och således gifva 120,000 kronor. Det är väl nämligen klart, att om kungen minskar sina årliga utgifter med 60,000, han är villig att låta riksdagen minska civillistan med ett motsvarande belopp. Det vore väl också det allra bästa och dit man bör sträfvä — teaterns fullkomliga afskiljande från personlig kunglig nåd eller onåd, från hvarje inblandning med hovvets angelägenheter.

Visserligen kunde det då hända, att man finge se en teaterdirektör som icke hade rang i femte klassen, bland generalmajorer, kontreamiraler och landshöfdingar, såsom den nu afgående, kanske knapt i sjette klassen, såsom den nu tillträdande, bland biskopar och kabinetts-sekreterare, och det kunde ju till och med inträffa, att han icke hunnit högre än till sextonde klassen och nödgades sitta der de landssekreterare sitta eller — jag går nu bra djupt ned — i sjuttonde klassen, som är universitets-professorernes.

Men månne det skulle hafva någon egentlig inverkan på *konsten*?

Emellertid är det nu ett stillestånd eller rättare en konstpaus i teaterfrågan. Pauserna kunna stundom vara bra långa, allt för långa på somliga teatrar, har kritiken anmärkt, men den här pausen kommer väl icke att räcka längre än till nästa riksdag, då det aktiva spelet åter inträder för att kanske sluta med en tragisk katastrof. Något sådant *måste* kanske inträffa, innan något verkligt nytt kan uppstå, något som, befriadt från all gammal surdeg, kan

visa sin lifskraft för framtiden, då det icke längre är fråga om öfverste-hofmarskalkar och landssekreterare-öfverintendenter, utan om *verkliga* teaterstyresmän med *verkliga* kunskaper i det ämne de skola behandla.

Att den nu tillträdande kungl. teaterdirektören skulle hafva några sådana kunskaper, kan man väl icke begära. Det är dock kritikens och allmänhetens pligt att icke göra hans åliggande honom för tungt. Jag tror, att han har mod och äfven god vilja, och det är alltid något, äfven om det icke är tillräckligt. Han tyckes också hafva godt hjerta och kan icke se, att »sujetterna» lida nöd. Vid uppgörandet af de nya kontrakten har han låtit detta goda hjerta tala, sannolikt till stor förvåning, kanske också ej ringa förargelse för dem som tro att konstens tjänare och handlangare ej blott kunna, utan äfven *böra* underkasta sig de svåraste försakelser. Den nye direktören tyckes tänka, att han kan göra besparingar på andra områden, men att de som arbeta också måste sättas i tillfälle att äta. Det är tvifvelaktigt om besparingar kunna göras på annat håll, men otvifvelaktigt är det, att skådespelare och teaterbiträden måste hafva bröd för dagen. Teaterdirektörens goda hjerta har således fullkomligt rätt.

De flesta kontrakt äro förnyade. De få ändringar som skett äro icke förtjenta af någon synnerlig uppmärksamhet. Den viktigaste ändringen är väl att hr *Hedberg* lemnade intendentsplatsen vid Stora teatern och att hr *Willman* är hans efterträdare. Den förre skall nu i Göteborg på egen hand söka lyckan, hvartill han fått sig en ekonomisk *Pousette*, som bör kunna öka farten. Ehuru förhållandena i Stockholm och Göteborg, vid den stora kungliga scenen och den stora scenen i Kungsparken icke gifva anledning till någon riktig jemförelse, skall man dock kanske få tillfälle att se, huruvida hr *Hedberg* kan sköta en teater, när han icke har någon hofmarskalk som rycker

honom hit och dit eller tvingar honom att stå kvar på samma fläck.

Att hr *Willman* har de insigter som fordras för en teaterintendent tro de som känna honom närmare sig kunna försäkra. Att han är en mycket intelligent, kunskapsrik och talangfull skådespelare och sångare veta alla som under de senare två årtiondena besökt den kungliga svenska operans föreställningar. Skådespelare och intendent är dock icke alltid detsamma, det är det kanske aldrig. Förenas de i *en* hand, kan det icke ske utan en och annan olägenhet. För det första har intendenten icke tid att sjelf uppträda inför allmänheten. Han borde åtminstone anse sig icke hafva tid, ty bägge kallen fordra strängt och oafåtligt arbete. För det andra är en intendent icke mer än en människa och kan, äfven med den starkaste karakter och de lofvärdaste afsigter att iakttaga fullkomlig opartiskhet, icke hindra den andra delen af sitt jag, skådespelar-jag'et, att inlägga *sitt* votum i fråga om styckens uppsättande och rollers fördelande. Det är väl knapt antagligt, ty det vore stridande mot mennisko- och isynnerhet konstnärsnaturen, att skådespelaren gifver vika för intendenten, utan det blir nog den senare som får maka åt sig, och detta *kan* åtminstone verka ofördelaktigt på scenens rätta handhavande och på det afseende som bör fästas vid de öfriga skådespelarnes anspråk.

Men här, som i allt annat, kommer penningfrågan och gifver utslaget. Stora teatern har icke råd att betala sin intendent en aflöning som kunde motsvara den lön, hvilken hr *Willman* såsom sångare-skådespelare nu åtnjuter *plus* hvad som väl borde betalas för det tillskott i arbete och ansvar som intendentstjensten medför, och därför får han nöja sig med sin hittills varande inkomst. Men emedan teatern ej heller har råd att undvara hr *Willman* på scenen, så får han tienstgöra både der och såsom intendent utan

högre aflöning än förut. Det skulle dock tyckas, som borde han åtminstone få behålla sin inkomst såsom »premieraktör», hvilken han är tillförsäkrad på lifstid, men befrias från att uppträda så länge han utöfvar intendentskapet. Hr Willman är, enligt hvad allmänt försäkras, en för konsten så varmt nitälskande man, att teaterdirektören nog borde kunna öfvertala honom att detta år egna sig blott åt intendentskapet; men direktören vill icke företaga ett sådant öfvertalande; han vill hafva en utmärkt intendent och en allmänt omtyckt, på scenen verkande konstnär i en och samma person. Det är kanske billigt, men det är opraktiskt och gör både teatern och intendenten skada.

Att hr Willman icke tagit afsked från föreståndarskapet vid elevskolan är fullkomligt i sin ordning, enär han ej kan veta, huru länge han kommer att stanna som intendent. Emellertid kommer han under det nya spelåret icke att *tjenstgöra* som elevskoleföreståndare, utan skall skolan skötas af hr Christiernsson och fru Willman, och man bör af den anordningen hoppas, om icke det bästa, det vore allt för mycket, åtminstone något godt. Att elevskolan skötts på ett konstförståndigt sätt under hr Willmans ledning, är känt, och att han dervid biträds af fru Willman och hr Christiernsson är också bekant. De två senare äro således icke alldeles ööfvade.

Hvad jag yttrat om intendent och skådespelare vid Stora teatern gäller motsvarande förhållande vid den Dramatiska, der föreningen redan någon tid praktiserats; men stora tvifvel finnas, om detta praktiserande är riktigt praktiskt, och det är till det mesta med anledning af förhållanden vid sist nämde teater som jag vågat erinra om vådan af sådana befattningars läggande i en hand. Hr *Fredrikson* är ju också en intelligent man, en mycket begåfvad skådespelare och en person som drives af oegennyttig åstundan att uträtta så mycket godt som möjligt för konsten.

Han kan nog också leda en teater, men otvifvelaktigt torde vara att hans skådespelarvärf ofta kommer i strid med hans ledning af det hela. Han är icke mer än menniska, han heller, och så stort nöje han än finner i att på tillfredsställande sätt vara intendent, torde han dock finna ett ännu större nöje i att sjelf kunna tillgodogöra sin utmärkta skådespelarförmåga. Hvilken kan väl vara nog kitslig att kasta sten på honom för det? »Herre, inled oss icke i frestelse», borde teaterintendenten-skådespelaren upprepa dagligen och stundligen, när han sitter i sitt hörn vid Arsenalsgatan, när han nedlägger sig och uppstår, när han går på vägen till teatern, o. s. v.

Intendenter hafva vi således vid båda kungliga scenerna, men *instruktörer* saknas fortfarande. En intendent kan icke hafva tid att särskildt *instruera* skådespelarne, och allra minst hinner han med det, om han tillika sjelf uppträder inför allmänheten. Mångfaldiga gånger hafva tidningarna allt sedan flera år tillbaka anmärkt öriktigheten i denna frånvaro af nödvändig handledning på scenen. Elevskolan har stundom varit god nog, oftare dålig, åter höjts till en bättre ståndpunkt, till och med bättre än någonsin förr, men dermed är icke allt hjälpt för inöfningen. Elevskolan skall göra de unga mottagliga för den instruktion som, sedan de antagits såsom skådespelare, bör icke i skolan, utan på teatern meddelas dem vid inöfningen af hvarje stycke, och därför inpräglar skolan åtskilliga allmänna lärdomar, hvilka utgöra grunden för skådespelskonsten, men sjelfva denna konst behöfver, i synnerhet under utöfvarens första år vid scenen, ytterligare handledning för hvarje särskildt fall. Detta har på sin höjd någon enda gång iakttagits, men, åtminstone sedan lång tid tillbaka, icke varit såsom en oeftergiftig fordran stadgadt. Fråga någon af de yngre skådespelarne, huru det tillgår vid styckenas inöfvande, och ni skall få höra, att alldeles ingen instruktion gifves, utan

att unge hr A. och unga fröken B. få taga sig fram bäst de kunna. Ofta taga de sig icke fram alls. De stå stilla, så vida de icke gå baklänges och glömma till och med de allmänna grunder de lärt i elevskolan.

Detta är bedröfligt och afhjelpes ingalunda med att den närmaste ledningen af scenen anförtros åt en intendent-skådespelare som måste tänka på sina egna roller i främsta rummet. Hvad kunna de unga göra? Ingenting annat än att så godt sig göra låter studera de äldres spelsätt och gifva akt på hvad kritiken har att om det sättet förmåla. Detta kan aldrig vara tillräckligt, men det vore dock en hjälp, om de äldres spel alltid vore mönstergilt eller om kritiken icke vore så ofantligt artig och nöjde sig med de allra lenaste anmärkningar, då det gifves grundade skäl att taga i med hårdhandskarne. Att kritiken går till väga på det sättet af verklig aktning för konstnären och i öfvertygelse om att framställningen af det sköna är något alldeles förbannadt kinkigt, derom kan man vara öfvertygad; men litet mera rent språk kunde dock icke skada, äfven om en och annan mycket aktningvärd konstnär skulle deraf känna sig sårad för tillfället.

Jag ämnar här icke inlåta mig på något försök till en detaljkritik, men vill taga ett exempel bland många. Huru har det varit med utförandet af Beaumarchais' »Figaros bröllop»? Förträffligt! svaras på hela linien. Det har således varit en mönstergill framställning, till hvilken de unga kunna och böra se upp och af hvilken de skola lära sig, huru den verldsbekanta komedien måste återgifvas. Detta är det farliga, det för konsten förderfliga mål, till hvilket man kommer, emedan man låter udda vara jemt för att icke möjligtvis såra aktningvärda och i många afseenden verkligen framstående konstnärer, som dock icke äro ofelbara.

Låt oss först taga hufvudrollen i skärskådande. »Hr *Almlöf* är utmärkt, men kanske något för gammal», har

man sagt. I sjelfva verket är han ingalunda för gammal, blott allmänheten hade förut sett honom i denna roll, för tio eller femton år sedan t. ex., ty då hade man blifvit så van vid Figaro-Almlöf, att man alldeles icke märkte, att den senare åldrades, under det den förre blir alltid lika ung. Nu är det en ny skapelse af samme skådespelare, som man sedan årtionden sett uppträda i den ena gubbrollen efter den andra, och detta är onekligen farligt, men det är icke förderligt. Icke är han den förste skådespelare öfver femtio år som spelar Figaro.

Men det finnes anledning till mera grundade anmärkningar. Hr Almlöf återgifver Figaro icke nog omedelbart. Man märker för mycken reflektion hos honom, nästan som ville han påpeka, att Figaro vore en riktig revolutionsman. Det är icke rätt. Figaro var nog en revolutionär, men det var han helt och hållet utan att veta det, ännu mindre utan att reflektera öfver något sådant. Han var företrädesvis spektakelmakaren som grinade åt alla gamla fördomar och sökte lura alla gamla perukstockar. Gjorde han det med öfverläggning, var det visst icke för att ställa till franska revolutionen, icke ens för att göra några små förarbeten i den riktningen, utan endast för att bereda sig sjelf några fördelar. Det bör icke glömmas, att Beaumarchais skref »Figaros bröllop» *före* revolutionen och således icke kunde låta sin hjelte vara medveten om den stora samhällsomstörtning som skulle komma. Han diktade ej heller sin komedi för att predika uppror, det är ganska bevisligt, utan endast för att göra sig lustig öfver åtskilliga samhällsförhållanden och, framför allt, för att — dikta, men efter de verkliga förebilder, som hans omgifning gaf honom.

I fall man nu icke skulle känna sig öfvertygad om detta, när man ser stycket, och det är kanske svårt för mången efter allt hvad han hört om att »Figaro gjort

franska revolutionen», så behöfver man blott läsa Loménié's bekanta bok, »Beaumarchais et son temps», för att genom de der framlagda, tillräckligt öfvertygande bevisen finna, att Figaro icke var någon annan än Beaumarchais sjelf, och *han* var sannerligen icke någon apostel med allvar och öfvertygelse, utan en qvick och öfverdådlig äfventyrare, som försökt sig på en mängd olika företag, genomgått vidriga öden, varit utsatt för många oförrätter och deröfver kände sig förargad, knapt mer än förargad, och lät sin förargelse bryta ut i af gapskratt åtföljda stickord och bitande, men icke mördande skämt. Om det skämtet sedermera gjorde sitt till för att framkalla utbrottet af en omhvälfning, hvilken hade sin orsak i långt djupare förhållanden och som kommit äfven om Beaumarchais aldrig funnits till, så var detta blott ett bevis på att författaren var en sann realist, som grep midt in i lifvet omkring sig, men att det var just *detta lif* sjelft som orsakade revolutionen. Om denna viste Beaumarchais då ännu ingenting.

Någon har sagt, Villemain vill jag minnas, att Beaumarchais satte utanskrifterna på de bref, hvilkas innehåll Voltaire, Montesquieu och Diderot hade skrivit, och det är kanske sant, ty först då kommo dessa bref adressaterne riktigt till handa, men ej heller Voltaire och de öfriga hade skrivit annat än hvad som redan förut fans i verkligheten.

Figaro var således icke någon som »gjorde i revolution», utan bör framställas som ett fullkomligt oreflekteradt och omedvetet uttryck af hvad som då rörde sig på botten i samhället, för öfrigt en näsvis upptågsmakare, som dock aldrig glömde egna ördelar. Jag vill visst icke säga, att hr Almlöfs framställning helt och hållet saknar detta näsvisa upptågsmakeri och denna glada, men egennyttiga framfusighet, som kännetecknar den verklige Figaro, men det kommer ej *nog* fram. Det är, för att tala på teaterspråk, ej tillräcklig *abandon* i hans spel, och frånvaron deraf, som ovedersägligt är ett

fel, tyckes ingalunda hafva sin grund i af framskriden ålder orsakad oförmåga, utan snarare i full öfvertygelse om att *revolutionären* Figaro bör framställas med ett uttryck af reflektion. Det är ju möjligt, att skådespelaren icke haft denna åsigt, men det måste hvarje eftertänkande åskådare som något känner sin Beaumarchais föreställa sig, när han ser hr Almlöf i denna roll och i synnerhet när han hör honom i den stora monologen i femte akten, hvilken fram-säges allt för allvarsamt och högtidligt. Hr Almlöf har dock fått beröm för denna monolog! Smaken är olika, och om den lönar det ju icke mödan att tvista, men här gäller det icke en subjektiv smaksak, utan en fullt objek-tiv åsigt: skall den framfusige begabbarén, den öfverdådige sällén Figaro, han som grinar och skojar med allt, för-vandlas till en djupt allvarsam och sentimental reflektions-makare? Omöjligt! Sådant kan aldrig hafva varit Beau-marchais' afsigt.

Men hvad skall den unge skådespelaren tro, han som i detta fall icke har någon annan ledning än den han be-reder sig genom att se på de äldre? Hr Almlöf är en ut-märkt konstnär; hans Figaro väcker bifall hos åskådare och granskare; således är just *denna* Figaro ett värdigt föredöme att studera. Det måste vara den fullt logiska slutledningen. Ingen finnes som kan för den unge tala om Beaumarchais. om verklighet och natur, om hvad en författare menat eller icke. Jag har nu tagit exempel från en af vår sceniska konstns allra förnämsta utöfvare, en som varit, är och, jag hoppas det, länge skall blifva den konstens prydnad, men hvilken naturligtvis, liksom alla andra dödliga, någon gång kan misstaga sig. Huru mycket vådligare är det icke för nybörjaren att se på åtskilliga andra, hvilka icke hunnit hr Almlöfs höga konstnärsskap!

En betydande konstnär är också hr *Fredrikson*, men ej heller han är alltid så mönstergill. Hurudan är hans

Almaviva i samma »Figaros bröllop»? . . . »Distinguerad», har man sagt. Är *det* sant? Jag tror, att många teater-vänner skaka på hufvudet. Det fattas allt något i *grefven*. Detta märkes otvifvelaktigt vida lättare än att Figaros representant tager sin uppgift något för tungt och allt för mycket stryker under orden. Hr Fredrikson är känd för sin förmåga i repliken, och den sviker honom ju icke heller i detta stycke, men hvad som sviker är den förnämna hållningen, det aristokratiska skicket, just det som företrädesvis bör utmärka »den gamla régimen», till hvilken Figaro är motsatsen och som är så ofantligt viktigt i Beaumarchais' komedi. Det förnämna uttryckes ingalunda genom hr Fredriksons vågrörelser på öfre delen af kroppen eller hans mindre vackra sätt att föra armarne eller hans visst icke vackrare klifvande på tiljorna. Men det der *kan* han sannolikt aldrig komma ifrån. Man bör ej glömma, att han aldrig haft någon teaterskola, att han är en fullkomlig autodidakt i konsten och derfor högst aktningvärd, men med autodidakters vanliga fel, dem de aldrig se och aldrig *kunna* se, ty dertill är deras iakttagelse- och omdömesförmåga allt för öofvad. Hr Fredrikson har aldrig haft någon riktig lärare som invigt honom i den sceniska konstens första grunder. Nog kan hr Fredrikson med sin intelligens rätt uppfatta aristokraten, det är åtminstone högst sannolikt, men han förefaller likväl icke som *grand seigneur*, och förnämsta orsaken till denna hos en Almavivas framställare betänkliga brist torde väl ligga i saknaden af elementär konstundervisning, hvilken ersättes hvarken af goda anlag eller af en under årens lopp småningom förvärfvad *rutin*. Den som icke lärt sig att först och främst beherska armar och ben, han kan aldrig vinna det förnämna och lediga sätt, som är ett oeftergiftigt vilkor för en riktig Almaviva. Och om detta också icke är annat än en *yttre* omständighet, är den likväl i och för sig af stor vigt och blir genom sina följder

ännu viktigare, enär tafattheten eller onaturligheten i gång och åtbörder onekligen inverkar på hela rollens återgifvande.

Det är därför förenadt med vådor att framställa hr Fredriksons Almaviva såsom en förebild. Och hvad skola de unga likväl göra? De hafva ingen annan Almaviva att se upp till. Hvilket armod! Kritiken tyckes finna armodet vara rikedom, och det är också ett fattigdomsbevis.

I Susannas roll har fröken *G. Åberg* »firat en ny triumf», heter det, och man har funnit henne gifva det riktiga uttrycket åt den glädtiga och kloka subretten, en intagande, skalkaktig uppenbarelse. Det är mycket artigt. När de unga damerna vid scenen höra sådant, börja de naturligtvis att apa efter den »intagande skalkaktigheten», men detta kan icke ske utan skada för dessa unga damers konstnärliga framtid. Med all aktning för den nu mera ganska förtjenstfulla och alltid högst intagande skådespelerskan, kan dock en god del af det beröm hon fått för sin Susanna afprutas, bör det afprutas, på det att de unga icke måtte föreställa sig, att fröken *G. Åberg* är just den äkta Beaumarchaiska Susanna. Hon är det lika litet som hr Fredrikson är Almaviva. Icke får Susanna, den naturliga glädtigheten, den skälmska intrigen, framställas med ett så *forceradt* spel, hvilket väl visar ansträngning att komma till målet, men icke på långt när hunnit dit. Den öfverlägsenhet som fordras för ett rätt återgifvande af den karakteren finnes icke hos fröken *Åberg*, hvilken dessutom använder sin röst mycket illa och på ett mindre behagligt sätt super efter anden mellan det att hon stöter fram orden och låter tonvigten ej sällan falla på orätt plats. Det sist nämnda felet är det minst ursäktliga, men det frodas dock hos *många* andra af våra sceniska konstnärer, och riktigt fri derifrån är icke sjelfva fru *Hwasser*, som dock alltid skall anses som en af den svenska konstens yppersta.

Om hvarken hrr Almlöf och Fredrikson eller fröken

G. Åberg äro fullt mönstergilla i »Figaros bröllop», är fru *Willman* det lika litet. Grefvinnans roll fordrar mycket, till och med af en fullt öfivad *dramatisk* skådespelerska, och man kan icke begära, att fru *Willman* skall kunna uppfylla dessa fordringar, då hon i så många år tillhört sångscenen. Operavanorna har hon ännu icke kunnat öfvergifva. I synnerhet har hon svårt att lämpa rösten efter komediens behof. Att hon inser hvad rollen kräver, det på en gång behagsjuka och känslofulla, kärleken till grefven, sorgen öfver dennes otrohet och nöjet af att vara föremål för en ynglings svärmiska tillbedjan, den förnäma damens värdighet och minnet af lilla *Rosinas* skälsmaktighet, missnöje med sin ställning — allt det der fattar nog fru *Willman*, som också är en intelligent konstnär, men det kommer dock ej riktigt fram, och dertill är, kan man trygt antaga, hennes mångåriga arbete i operans tjänst väsentligaste orsaken. Det är sannerligen icke så lätt, som man kanske ofta föreställer sig, att slå sig på skomakeri, när man lång tid varit sadelmakare.

Såsom förebild i »Figaros bröllop» duger fru *Willman* icke. Hvem duger då? Fru *Moberg* kanske i *Cherubins* roll. Hon är mycket älskvärd, riktigt söt, men det är skada att pagen *Cherubin* med allt sitt svärmeri dock alldeles icke skall vara söt. Han är pojke, *spansk* pojke, och det är fru *Moberg* icke. Otillräckligt! Till och med oriktigt!

Hr *Thegerström* är en ganska god doktor *Bartholo*, men kunde dock vara litet saftigare. Den enda fullt mönstergilla är fru *Almlöf* i *Marcellinas* roll, och hennes spel förtjenar väl att studeras, men om det är blott *Marcellina* som duger för de unga att efterbilda, så duger hela »Figaros bröllop» icke mycket i instruktivt afseende. Man kan icke begära, att sådana konstnärer, som hrr *Almlöf* och *Fredrikson* m. fl., skola taga råd af en sceninstruktör, knapt kanske fru *Willman*, som ju sjelf är lärarinna, om också ej

på scenen; men om en instruktör verkligen funnes, d. v. s. en som fullkomligt förstode sin sak och hade förmåga att göra sina insigter gällande, så kunde han åtminstone fästa de ungas uppmärksamhet på, att hr Almlöf icke säger sin monolog med tillbörlig lätthet och Figarofffighet, att hr Fredrikson icke bär sig åt som en både förnäm och fin verldsmän, att fröken Åbergs spel är tvunget och besväradt, o. s. v. Det vore instruktörens uppgift i det fallet, och dermed vore ej så litet vunnet.

Men nu får det gå som det går, d. v. s. att intendenten icke säger någonting om Almaviva, åtminstone icke något klandrande, och att de unga stå der utan ledning. Jag har tagit »Figaros bröllop» till exempel, men samma förhållande upprepas ständigt och jemt. Huru svagt har icke »Läkemedel» utförts! Stycket saknar tillräckligt kraftig handling, men lemnar så mycket mera tillfälle till psykologisk analys. Hvert har den tagit vägen på vår scen? Det duger icke att söka kasta skulden på författaren, då felet så uppenbarligen ligger hos de utförande. En bland dem är fröken *Björkegren*. Hon är en präktig företeelse på scenen, af ett ämne som vid väl inrättade teatrar användes för att göra stora skådespelerskor, i synnerhet för sorgespelet. Hvad har hon fått lära sedan hon kom till kungl. teatern? Ingenting! Lika mycket hon misstog sig på sin roll i »Falska juveler», för hvilken hon dock fått så mycket beröm, och vrängde bort fjerde akten, lika förväntat spelar hon åtskilliga andra roller. Men — klapp, klapp, klapp! låter det, och öfversta raden hurrar, och parkett hyssjar åtminstone icke. Går det på så ännu ett par år, så är det slut med de stora förhoppningar som allvarligt tänkande konstvännen hyst om de stora anlagens förverkligande. Stackars fröken *Björkegren* och alla de andra unga som vilja framåt och hafva förmågan att gå framåt, blott de finge någon förständig handledning!

Att kungl. teatern saknar hvarje tillstymmelse till någon som kan öfvertaga Edvard Swartz' roller är allmänt bekant. Teatern saknar till och med den som kan biträda hr Elmlund! Huru skall det gå med vårt skådespel? Om det är någon möjlighet att tänka på efterträderska åt fru Hwasser, så ser man ingen som kan fortsätta hr Swartz' verk. Finnes ens någon som kan gå i hr Hartmans fotspår? Nej! Ingen tragiker, ingen förste älskare i dramen och komedien!

»Icke kan någon skapa sådana i hast», har teaterstyrelsen sagt eller åtminstone låtit förstå.

Och så har styrelsen satt sig och väntat och rökt tålamodets långa pipa. Det är sant, att goda skådespelare kunna icke i hast skapas, men man bör åtminstone *försöka* att utbilda dem. Af sådana försök har man ej sett till ett enda spår under de senast förflutna femton åren. Och huru ser det ut vid den *lyriska* scenen? Kanske ännu värre! . . . Vår kungl. teater är i en belägenhet som hotar med undergång och död. Längre har det syftat ditåt, och tidningarna hafva i det fallet gjort sin pligt genom de varningsrop som höjts, men ingenting har hjälpt. Nu står teatern vid bråddjupets rand.

Om något ännu kan hjälpa, och det är ju möjligt, att en kraftig styresman kan ännu för någon tid hindra den olycklige att ramla ned i bråddjupet, så måste detta vara genom att söka utbilda framtida sceniska konstnärer. Detta går icke fort, men det är det *enda* medlet. Bort med elevskolan i hennes närvarande form! Äfven den bästa ledare och de skickligaste lärare kunna der icke uträtta hvad som *bör* uträttas. Bilda en verklig scenisk undervisningsanstalt vid konservatoriet och förse denna med tillräckligt antal lärare. Det är första vilkoret. Släpp ingen af lärjungarne fram på nationalscenen, förr än han eller hon är dertill fullt mogen. Låt endast de bästa uppträda på den scenen. De öfriga kunna ju gå till mindre teatrar och vid dem verkliga

uträtta något godt. Öfvergif icke de unga, fastän de efter fullt genomgången kurs fått anställning vid teatern, utan håll en sceninstruktör som kan leda dem och vaka öfver dem och på den grund som lagts i konservatoriet utbilda dem till verkliga konstnärer.

Detta torde vara det enda medlet. Det hjälper icke att komma med några invändningar om omöjligheten af att finna sceninstruktörer. Kan man hitta på föreståndare och lärare i elevskolan, så måste man ock kunna leta upp instruktörer för scenen, äfven om sådant skulle kräfva litet besvär. Försök åtminstone! Den fosterländska konstens väl fordrar det.

Det kräfver nog också pengar, det kan ej nekas. Men hvad får man utan pengar? Man behöfver icke hysa några lättsinniga förhoppningar om att det nu varande riksdagsflertalet skall vara så synnerligt benäget att bevilja tillräckliga anslag; men det kan väl ej heller å andra sidan nekas, att detta flertal nog låter tala vid sig. Det har visat sig vid flera tillfällen, då kulturintressen varit i fråga. Icke må man förvåna sig öfver, att personer som bo i aflägsna landsorter icke *genast* kunna lära sig inse, det landet måste hafva en med tillräckliga anslag försedd nationalteater, och ännu mindre bör man falla i förundran öfver, att dessa enkla landtmän icke äro benägne att offra stora summor på en inrättning, som genom sin hela organisation haft utseende af att vara en kunglighetens och hofvets särskilda förlustelseanstalt. Om nu det senare upphör och om de motsträfviga erhålla *tillräckliga* upplysningar om vigten och värdet af det föremål till hvilket ett inom statsregleringen jemförelsevis ringa anslag fordras; om allt göres för att ställa frågan i hennes rätta belysning, och vederbörande visa sig sjelfve livvade af de bästa afsigter samt ej heller alldeles okunniga i att sköta sitt åtagande, så torde det ej vara alldeles omöjligt att få penninganslag både för konser-

vatoriets tillökande och teaterns rätta bedrifvande, med instruktörer och intendent, som *icke* äro skådespelare, men väl hafva varit det och därför kunna förstå sin sak och äro lifvade för det ädla mål som föresättes dem.

Den hittills varande kungliga teatern måste helt och hållet förändras till en statsinstitution. Det är vår skådespelskonsts enda räddning, till hvilken enskilda teatrar icke förmå mycket, äfven om de skötas aldrig så utmärkt. Huru är det med vår *Nya teater*? Den har en utmärkt ledare i hr *Ludvig Josephson*, en af de insigtsfullaste, kraftigaste och mest uthållige af alla direktörer som funnits och finnas i vårt land eller, för att tala rent ut, den *bäste* teaterstyresman som Sverige någonsin haft, Edvard Stjernström icke ens undantagen. Men icke lemna Nya teatern därför tillräcklig borgen för att den alltid skall iakttaga konstens sanskyldiga bästa. Hela denna skara af lösaktiga operetter, offenbachiadernes konstförtrampande slägte, är just icke något vackert vittnesbörd.

Men hvad skola Nya teaterns direktörer göra? De äro begge, ty hr *Holmqvist* får ej heller glömmas, ifriga att sätta upp »*Faust*», »*Macbeth*», »*Julius Cæsar*» och en hel mängd storartade dramatiska verk från forntid och nutid, från ut- och inlandet — om inlandet icke har några storartade, har det dock några stora eller åtminstone långa.

Bra! ropar publiken och går till Nya teatern för att se på det storartade. Det stora i Nya teaterns verksamhet lofordas i tidningarna, handklappas af allmänheten och — sjunker snart i glömskans natt, hvarifrån det blott någon enda gång stiger upp för att gå i sömnen.

Nya teatern firar Lessing och Calderon, reser en tribun åt doktor von Bergen, är estetisk och aktningsvärd, men salongen är stor, och skådespelshuset i Stockholm äro många. Här gäller det att täfla. Allmänhetens smak är kanske icke alltid så aktningsvärd, som önskligt vore. Den *kung-*

liga scenen har just icke varit så ihärdig i sitt uppfostrande kall.

»Macbeth mördar oss, Faust störtar oss i afgrunden», säger en af direktörerne, och det är sannolikt icke hr Josephson. »Vi måste fram med operetterna!»

Hr Josephson suckar, tiger och samtycker. *Mindre teatern* kastar det ena benstycket efter det andra åt den glupska publiken. Nya teatern måste följa med, måste också visa ben, bättre ben, mer utbildade ben, måste sjunga sitt lahitt lahej, och så får man, bredvid det stora och berömliga, det andligt lyftande och frigörande, en helt dålig genre, till och med *le genre canaille*.

Detta kan aldrig undvikas vid en enskild och utan offentligt anslag arbetande teater. Den teatern måste lefva — anser sig åtminstone hafva den skyldigheten — och kan ej lefva på bara det goda och ädla. Vår teaters framtid ligger således icke på Blasiholmen, utan mellan Gustaf Adolf och Karl den tolfte, dit n. v. kungl. Dramatiska teatern en gång bör flyttas, icke för att köras ihop på den scen, som nu är den lyriska och högdramatiska (aj!), utan på en *särskild* i den tillbyggnad som förr eller senare måste göras vid operahuset. *Der* ligger den svenska sceniska konstens framtid. *Dit* måste teatervännen rikta sina blickar.

Men innan något der kan göras på fullt allvar har sannolikt mycket annat tilldragit sig. Den stora katastrofen har kanske inträffat, den som hotar redan om ett år och hvilken icke ens en landssekreterare kan förekomma, vore han också lika modig som den nye öfverintendenten. Men äfven om Ragnarök kommer och förgör den gamla teaterverlden, så måste dock en ny verld uppstå — Sverige kan icke vara utan en nationalteater, en sådan på fullt allvar och icke en som är blott en utväxt på hoflifvet och som hemtar sin näring af kungligheten. Låt Ragnarök sopa bort det gamla och murkna, men glöm sedan icke att

bygga det nya på den enda grund som eger bestånd — *konsten*. Hade den kungl. teatern förut tänkt på detta, så skulle icke den trassliga »teaterfrågan» någonsin hafva uppstått. Nu fordras långt större krafter än förut varit af nöden, ty nu måste allt göras om från första början, och dit hör, såsom redan sagdt, i främsta rummet att grundligt och samvetsgrant *utbilda* fullt *konstnärliga* skådespelare samt icke längre nöja sig med mer eller mindre talangfulla *dilettanter* och ensidiga *autodidakter*.

Dilettantismen hotar nog också en annan sida af våra konstförhållanden, de bildande konsterna, men der finnes dock en fast grund i vår konstakademis undervisning. Att den undervisningen icke är att förakta fann man nu senast vid utställningen af elevernas arbeten. Vid alstren från de lägre skolorna kunna dock många anmärkningar göras. Ingen bör begära, att dessa alster skola vara lika goda som de äldre elevernas, men man kan med skäl begära, att flertalet af dem skall motsvara *den* punkt, på hvilken äfven den yngre bör befinna sig, så vida något verkligt godt skall väntas för framtiden. Hvarje konstvän måste lägga mycken vikt vid den första undervisningen. Visar den som under någon tid åtnjutit denna undervisning sig icke ega tillräckliga anlag, må lärarne då allvarligt afråda från att vidare kräla eller vackla fram på konstens väg. Der finnas förut redan allt för många odågor. Bort med allt skräp! Det är en hjertlös lära, tycker kanske mången, men det är den enda som i det fallet duger. Mycket skräp fans onekligen bland de yngre elevernas arbeten på utställningen. Hade den gamla »principskolan» ännu varit i lifvet, skulle man trott, att det underhaltiga kom derifrån, men hon är för länge sedan död. Nu finnas blott *akademi*-skolor — skulle finnas åtminstone, och betraktade man de äldre elevernas i år utställda arbeten, fann man nog att så verkligen måste förhålla sig.

Det var glädjande att se flertalet af sist nämnda arbeten. Sällan, om ens någonsin, har man på en gång sett så många riktigt goda, och detta icke blott i jämförelse med de yngres, ty det hade icke bevisat mycket, utan i och för sig, på den punkt som de äldre böra stå. Men så hade akademien ej heller sparat på pris. Sex kungliga medaljer, utom alla andra uppmuntringar! Det är riktigt storartadt. När skola alla dessa sex medaljtagare få sina resestipendier? Ty stipendiet för studier utomlands är dock det väsentligaste som skall följa med den kungliga medaljen. Det är för öfrigt nog flera än de nu prisbelönta som gå och vänta på stipendium. Männe icke antalet af medaljer kunnat något inskränkas? Förtjenade t. ex. *bägge* Lokeframställarne medalj? Är det för konstvännen utanför akademien så alldeles tillfredsställande, att *det* landskap som nu utmärktes skulle hafva kunglig medalj? Man har hört många försäkra motsatsen.

De båda figurtaflorna som belönades med medaljen äro deraf onekligen förtjenta, men så mycket det gläder hvarje vän af människorätt att se äfven qvinnan komma till *sin* rätt, kan man därför icke blunda för de fel i teckning som den belönade qvinliga eleven låtit komma sig till last. Det har anmärkts, att hon i sin uppfattning visat sig allt för teatralisk, och det kan nog vara sant, men värre är, att hon ej tecknar säkert. Huru skulle hennes kung Hans se ut, om hon klädde af honom?

Hvarför icke låta eleverna täfla i målning af den nakna människokroppen? Det vore dock onekligen både det mest akademiska och det hvaraf de unga skulle hafva största nyttan för framtiden. Det är icke nog med att måla naken figur såsom förberedelse till en kommande täflan, utan just i denna täflan borde det framför allt, att icke säga utslutande förekomma, vara stadgadt, göras till ett oeftergiftigt vilkor.

Hufvudsaken för de bildande konsterna är att väl framställa en naken man eller en naken kvinna. Det var Benvenuto Cellini som sade det, och det borde ingen konstnär och ej heller någon akademi glömma. Kan man oklanderligt måla den nakna människokroppen, så kan man också måla den kroppen utstyrd i de praktfullaste medeltidsdräfter eller höljd i trasor eller snörd i frack och modernt klädningslif. Det är *konstnärens* uppgift att framställa det nakna, d. v. s. det sköna utan några påhängda förvillelser. *Dilettanten* kan aldrig komma dit, men man *blir* dilettant, om man icke lär sig konstnärens höga uppgift. Det är underligt, att akademien ej erinrar sig det, allra underligast att sådana konstnärer som akademiens n. v. direktör och hennes nyss hädangångne sekreterare icke låtit den sanningen vara bestämmande vid valet af prisämne, om det nu ovillkorligt skall gifvas ett bestämdt ämne och detta icke kan öfverlemnas åt elevernas fria val. Men fritt eller icke, så bör ämnet röra sig inom området af naken figur. Det är det allra vidsträcktaste på samma gång som det allra viktigaste af alla tänkbara täflingsämnen. Frånvaron af detta ersättes ingalunda af den *förberedande* undervisningen i att teckna och måla efter lefvande modell, hvarpå elevernas utställning i år visade åtskilliga prof, icke alla tillfredsställande.

Det är just okunnigheten eller i bästa fall osäkerheten i konstnärligt återgifvande af människokroppen som alstrar den dilettantism, hvilken hemsöker våra konstföreningar och — stundom berättigar till agréskap vid akademien. Det bekymrar en sådan dilettant icke det ringaste, att han icke kan teckna och måla en naken figur: han kläder på sina figurer hvad han tycker vara »pittoreskt», och då är det icke så noga, om *kroppen* hänger i hop eller icke. Icke ser publiken det. Köper icke Konstföreningen — så elak kan den föreningen någon gång verkligen vara —, så har man

ju Föreningen för nordisk konst, der det bestämdt går åt, bara det är billigt. Och är det alldeles omöjligt att få i hop en kostymfigur — modell kommer naturligtvis icke i fråga, på sin höjd en snedbent och vindarmad mannequin —, så slår man sig helt djerft på landskapsmålning.

Jag nämnde modell. Huru många målare bland oss begagnar väl modell? Frågan kan synas oförskämd, men är verkligen berättigad. Sjelfve Scholander, denne snillrike tanke-, ord- och färgskald, nyttjade icke modell. Den okunnige tror, att det icke gjorde något ondt. Se på hans figurer! De äro präktigt *målade*, d. v. s. tjusa genom all den öfvertalning som ligger i skickligt sammansatta färganordningar — kunde dock äfven i *det* afseendet vara litet friskare —, men de bära alla vittne om att vara målade på fri hand och tåla i sin anatomi ingen strängare granskning. Huru mycket verksammare hade dessa aqvareller icke varit, och huru mycket längre skulle de ej hafva stått sig inför efterverlden, om den konstnärligt återgifna arkitekturen lifvats af människobilder, tagna ur lefvande lifvet, i stället för af uppstoppade figurer, om mästaren målat icke blott sin arkitektur utan ock sina figurer efter modell, om han *kunnat* måla efter modell. Det hade han dock aldrig lärt sig, och det må för honom, arkitekten, vara ursäktligt, men det är icke ursäktligt för någon som på fullt allvar vill kallas figurmålare, genremålare, historiemålare. Det är ej heller ursäktligt, att den som verkligen *är* god framställare af människokroppen, som förstår vigten af att måla efter modell och tyckes för öfrigt vilja drifva målningen i akademiens modellskola i den rätta riktningen, i ett tillbörligt uppskattande af det nakna, jag menar naturligtvis akademiens direktör, icke yrkar på att äfven täfingsämnet måste gälla denna hufvudriktning.

Han har ännu ej varit länge vid styret, det är sant, och man bör därför kanske icke rikta några förebråelser

till honom, men den som litet känner till förhållandena inom akademien har skäl att frukta, det grefve *von Rosen* icke ämnar gå ifrån kostymfordringarna i täflingsämnen. Måtte denna fruktan komma på skam! Det önskar hvarje uppriktig vän af vår konst. Den önskar äfven den nye direktören för öfrigt all framgång. Han bör kunna utträtta ganska mycket, ty han är en man med förmåga och icke utan kraft.

Vid hans sida står för närvarande såsom konstakademiens sekreterare under åtminstone ett år en annan verklig konstnär, professor *Gellerstedt*, hvilken sannolikt kan godt understödja direktören, utan att därför jemka det ringaste på egen sjelfständighet. Om jag icke hört orätt, så fick hr *Gellerstedt* alla röster, utom en (naturligtvis hans egen), ett vackert intyg på den aktning hvarmed akademien betraktar denne sin ledamot och ett lika vackert intyg på, att äfven direktören förstår att lämpa sig efter den allmänna meningen inom samfundet. Det var nämligen ingen hemlighet, att direktören ännu ett par dagar före valet önskade en helt annan person till akademiens sekreterare, besynnerligt nog en icke-konstnär. Visserligen låter det tänka sig, att sekreteraren kan sköta sin tjänst utan att därför tillhöra konstnärerne, men säkert är, att tjänsten skötes med större lätthet, om innehafvaren sjelf idkar eller idkat konsten. Någon kollision mellan konst och embete kan dervid icke komma i fråga, ty konstakademiens sekreterare kan i sin tjänsteutöfning icke jämföras med teaterns intendent.

Från ett annat håll betraktad, tyckes konstakademien icke heller kunna jämföras med kungl. teatern — från allmänhetens synpunkt, men den synpunkten är att beklaga. Hvilket uppseende väckes icke inom allmänheten, då kungl. teatern får en ny direktör! Om den stora tilldragelsen talar hela hufvudstaden, hela landet, för den intresserar sig hvarje liten extra ordinarie tjänsteman i stadens verk lika

väl som rikets högste embetsman. Kryddkrämarens biträde talar derom med skräddarens piga — det har jag sjelf hört — och äfven de fromma, de som ause teatern för djefvulens verk, kunna icke visa sig alldeles likgiltiga — det har jag också hört. Det är således något riktigt allmänvigtigt.

Hvem bryr sig deremot om tillsättandet af en ny direktör för konstakademien? Några målare möjligtvis, ett par bildhuggare, en arkitekt, det är allt i hop. Den stora allmänheten är af den saken alldeles oberörd. De flesta tyckas icke ens känna till, att konstakademien har någon direktör. Man går upp och ser på elevernas arbeten efter prisutdelningen, ty man har ganska visst någon bekant bland utställarne eller har åtminstone hört talas om, att de som bo fyra trappor upp i samma hus eller der midt öfver gatan ha en dotter som skall bli artist och går på akademien. Man måste således se hvad hon gjort. Men icke bekymrar man sig om den ganska viktiga drifkraft som kallas direktör.

Och sekreteraren? Det är ungefär samma förhållande med intresset för honom. Helt annat är det med svenska akademiens sekreterare. Han är en person för hvilken man känner stort intresse. Om det berättades, att hr af Wirsén skulle utses till svenska akademiens sekreterare, skulle man tala derom bittida och sent, göra sina anmärkningar, skänka sitt gillande eller rent af förkasta det. Men när det sades, att samme hr af Wirsén skulle kanske bli sekreterare vid konstakademien, mottog man den underrättelsen med ett likgiltigt *jaså*.

När Scholander dog, väckte det uppseende, saknad, sorg. Men det var icke för att han i lång tid innehaft sekreterareplatsen vid konstakademien; det var icke ens för att han var en mycket talangfull arkitekt och kanske en ännu mer betydande lärare i byggnadskonsten, utan det var för att han gjort sig känd på en mängd olika konstområden och kanske icke minst för att han skrivit så förträffliga

ottave rime. Och dock var Scholander af stor betydelse såsom sekreterare, skulle kanske hafva varit af ännu större, om han icke från barndomen tvungits och sedan af gammal vana tvungit sig sjelf att icke alltid uppträda så öppet som hans stora förmåga berättigade honom och som hans i grund och botten lika ädla som omutliga karakter borde hafva uppmanat honom. Den starke mannen teg stundom, och det var till oberäknelig skada, när hans styrka kunnat gifva utomordentlig vikt åt hans ord.

Hvad känner allmänheten derom? Intet! Och likväl borde intresset för konstakademiens angelägenheter vara lika vaket som för teaterns. Hvem känner något deltagande för att *Helgo Zettervall*, Scholanders värdigaste lärjunge, nu äntligen vunnits för akademiens byggnadsskola? Icke har man hört många tala om den viktiga, för vår arkitekturs värdiga utveckling kanske epokgörande tilldragelsen. Det är blott de få verkliga konstälskarne förbehållet att glädja sig åt Helgo Zettervalls flyttning till hufvudstaden, men *de* känna den glädjen så mycket lifvigare. Redan nu Scholanders efterträdare på den akademiska lärareplatsen och såsom ledamot af öfverintendentsembetet, är Helgo Zettervall i tillfälle att göra den fosterländska konsten stora tjänster. Utänmes den utmärkte arkitekten sedermera till öfverintendent, icke en sådan der öfverintendent som göres af hvad träslag som helst och som icke har någon intendentur att sköta, utan en verklig chef för öfverintendentsembetet och en sådan öfverintendent som Nikodemus Tessin d. y. var, så har den fosterlandsälskande konstvännen onekligen anledning att i det fallet känna sig belåten.

Det skulle således då visa sig, att man icke behöfver vara militär för att kunna utnämnas till chef för öfverintendentsembetet. Icke *fordras* någon examen till det embetet, men det kan dock icke skada att hafva »studerat på öfverintendentsexamen», såsom någon en gång uttryckte sig.

Man må icke glömma, att öfverintendenten är verkets chef och *ensam beslutande* i de mål som på embetsverkets afgörande bero. Ej heller må förbises, att öfverintendenten är *konstakademiens ständige präses*. Det torde därför icke vara alldeles utan vikt att platsen besattes med en verklig konstnär.

Vore allmänheten icke så oefferrättligt och så oförsvarligt liknöjd för alla andra sköna konster än teaterns, hade nog redan för länge sedan ett oemotståndligt rop höjts för nödvändigheten af att öfverintendenten vore konstnär och dertill byggnadskonstnär. Det ropet behöfde därför icke hafva varit något misstroende votum mot den konstälskande och på sitt sätt mycket duglige n. v. öfverintendenten, hvilken ju icke rår för att han, i följd af en kunglig väns personliga bevågenhet, fastnade för den platsen.

Men allmänheten tiger, går till Konstföreningen och Föreningen för nordisk konst och tittar på dilettanternas arbeten eller på någon af iden konstnärerna på det nutida konstlivet föga inverkan af qvarlåtenskap eller på en gammal främlings mycket tråkiga aquareller och intresserar sig för öfrigt för operetten, bryr sig knapt om att Julius Kronberg äntligen inväljes till ledamot i konstakademien, der han borde hafva varit redan för flere år sedan, säger aldrig ett ord om att den ena dilettantan efter den andra göres till agrée vid samma akademi, under det flere verkliga konstnärer aldrig släppas in bland dessa agréer.

Hvad vår konst, af så väl det ena som det andra slaget, behöfver är att befrias från allt *furstligt skydd*, hvilket nu mer icke kan vara konsten till något gagn, endast till hinder, saunt att, hvad ännu viktigare är, intresset för den verkliga konsten visar sig lifvigare hos allmänheten, hvilken är konstens ende skyddare, den som kan och bör hålla henne vid lif.

Den nuvarande politiska ställningen i Danmark.

Af *A. Cantor.*

(Öfversatt från förf:s originalmanuskript.)

Mellan våra två krig, det lyckliga, upplyftande, och det sorgliga, nedslående, mellan vår första, frihetsjublande grundlag 1849 och den bortfuskade, friheten inskränkande grundlagen af 1866, ligger en tidrymd, uppfylld af ändlösa diplomatiska förhandlingar, hvilka upptogo våra politikers intressen, af noter om våra utrikes förhållanden, som alldeles stälde det inhemska i skuggan och bragte i glömska att det icke var nog att i allmänhet få friheten, utan att just denna behöfde befästas genom tidsenliga lagar, till dess vi så en vacker dag förlorade det som var alla de olyckliga noternas föremål, hertigdömena, och jemte dem en del af den frihet, som vi, eller rättare de, hvilka under det skeddets så kortsynt ledde vårt lands öde, rent hade glömt för dessa hertigdömens skull.

Det var en dålig grundlag den af 1866, icke därför att den skapade två representativa församlingar, som äro i ofbruten strid, utan därför att den upprättade två kamrar som *måste* komma i strid, så visst som ett folketing, hvilket är valdt på en så bred basis som det danska, omöjligen kan sammanstämma med ett landsting, som skapas genom så mycken census och så många nästan otroligt invecklade förutsättningar*. Icke en enda fraktion var 1866 belåten

* Bristen på en organisation, motsvarande de svenska kamrarnes gemensamma voteringar, torde ock vara en väsentlig anledning till den ofruktbara spänningen inom danska riksdagen. *Red:s anm.*

med utkastet, men när ett parti klagade, svarade motståndaren: »Tror du kanske jag är tillfreds?» — så fann man tröst i motpartens missbelåtenhet, och trött af de förtviflade författningsstrider, som följde omedelbart efter kriget med Tyskland, antog man ändtligen, nästan som i desperation, grundlagen af 1866. Och nu började ett skede, deri den föregående periodens stridigheter utåt aflöstes af likaså våldsamma sammanstötningar inåt.

Bondevännerna voro väl bekanta före 1866. De läto höra af sig i vår frihetsrörelses allra första dagar, och deras fana höjdes af högt begåfvade män under hela den tid som ligger emellan krigen; men till ett egentligt hufvudspörsmål kunde bonden och hans maktställning före 1866 icke gifva anledning, ty dessa saker hade ingenting att göra med problemet: helstaten eller Danmark till Ejderen.

Men då detta var skaffadt ur världen, kom bonden fram. Dittills hade egentligen alla svärmat för honom. Ploug hade bland sina många tillfällighetsdikter naturligtvis också fabricerat en om den förträfflige danske bonden, och de nationalliberala hade i det hela icke heller någonting emot att kokettera för bönderna. Men hvarför icke det? Bönderna begärde ju inga embeten, de tilläto att man fortfarande behöll dessa för sig sjelf, och om något större inflytande, om någon egentlig makt för bönderna kunde der då icke vara tal.

Men det var det, hvarom der blef tal, mera än någon hade trott.

Det var *Berg* och *J. A. Hansen*, som samlade bönderna till ett parti. Först förföljde de hvarandra — *J. A. Hansens* medverkan till en allians mellan »de stora och de små bönderna» i oktoberföreningen bragte *Berg* i harnesk — men snart sågo de, att de hade för stora gemensamma intressen för att slås, och ur alla de element, som voro missbelåtna med den nationalliberala styrelsen, bildade de »den

förenade venstern». ett parti som 1872 blef flertal i folkettinget och som 1876 nådde derhän att besätta tre fjerdedelar af platserna.

Så länge kampen stod mellan »den förenade venstern» och högern, var ställningen klar. Icke blott voro der, äfven efter det »fæstespørgsmålet»* blifvit skaffadt ur verlden, stora och genomgripande, af venstern framlagda reformfrågor, som skilde de kämpande åt — i synnerhet på det kommunala och kyrkliga området kräfde venstern stora framsteg — men hvad som egentligen bestämde gränsen skarpt och klart, det var parlamentarismen. Venstern begärde, att folkettingets, d. v. s. dess flertals, åsigter skulle bestämma regeringen; högern kämpade med att uppbjuda sina krafter mot denna fordran, om hvilken den icke skulle hafva tålt diskussion medan den sjelf var vid makten, en fordran som otvifvelaktigt har hemul i vår grundlag, hvilken gifver folkettinget supremati öfver landstinget, i någon mån derigenom att finanslagen först skall föreläggas detta ting, men i synnerhet på grund deraf att blott folkettinget kan anklaga ministrarne inför riks rätt.

Men venstern begick det felet, att gå alltför våldsamt till väga. Parlamentarismen håller icke sitt intåg i ett land på en dag, och ett parti måste, för att kunna regera, hafva andra förutsättningar än de rent författningsmessiga, men detta hade venstern icke. Den visade, att en tid bortåt kunde den störta den ena ministären efter den andra, och skenbart med rätta kunde därför en venstermedlem en dag i ett oppositionstal peka bort mot den dörr, genom hvilken ministrarne från sitt rum träda in i folketingssalen, och säga: »Vi hafva visat, att vi kunna tillintetgöra ministärer, öfver den dörren der borde stå Dantes helvetesinskrifption:

* Ett inveckladt förhållande mellan jordegare och arrendator, infördt i den danska lagstiftningen genom en förordning af 1790 eller tidigare.

»I, som inträden, låten hoppet fara». — Men olyckan var, att hvarje gång en högerministér afgick, kom en annan i stället. Venstern kunde konsumera ministéer, men producera dem kunde den icke.

Och just därför att den icke kunde det sistnämnda, förlorade den slutligen också förmågan till det förra. 11 juni 1875 blef Estrup konseljpresident, och han lät sig icke konsumera.

I början rådde en viss välvilja gent emot Estrups gods-egarministér, han var ju icke blott icke nationalliberal, han till och med hatade detta parti, om han än måste arbeta tillsammans med det. Men snart blef klyftan synnerligen djup, och vid utgången af sessionen 1877 visade sig tingen ur stånd att enas om en finanslag. Så utfärdade ministéren en provisorisk finanslag, ett steg som, enligt hvad till och med de flesta högermän medgifva, icke har hemul i grundlagen, men som man försvarade med nödvändigheten.

Det är vensterns ofantliga fel, att detta kom som en öfverraskning. Partiet hade under sin kamp begagnat finanslagen som hufvudvapen. Den *skulle* antagas, den samma förutan kunde landet icke bestå, och hvad som icke kunde vinnas på annat sätt skref venstern upp på finanslagen och genomdref mycket på denna tvångsväg. Så framkom en dag från en juridisk professor en, mot alla föregående juristers uppfattning stridande, mycket tvifvel underkastad grundlagstolkning, som under vissa omständigheter medgaf provisoriska, d. v. s. af regeringen, utan riksdagens medverkan, utfärdade finanslagar. Venstern log och hånade tolkningen, oaktadt det låg nära att tro, att en beslutsam energisk karakter som Estrups skulle gripa denna utväg och sålunda slå venstern dess bästa, egentligen dess enda skydd ur händerna.

Venstern var den sommaren 1877 den absoluta rådlösheten; några talade dunkelt om uppror, andra ansågo allt

förloradt; ett par personer nekade att betala skatt. Så trädde riksdagen tillsammans på hösten 1877, Berg stod fast vid att åter afslå finanslagen, för att tvinga regeringen att utfärda nya provisorier, till dess folk och regering blefvo lika trötta af att stå utanför lagen; *Holstein-Ledreborg* förklarade, att då Berg, som på ett möte under sommaren hade uttalat sig mot skattevägran, icke vågade draga ut konsekvenserna, så skulle man icke heller afslå finanslagen; slutet blef, att Holsteins vensterafdelning — de moderate — tillsammans med högern den 8 November 1877 beviljade en finanslag, medan Bergs grupp — de radikale — röstade emot en sådan. Från den dagen började oenigheten, hvilken snart blef så stor, att den förenade venstern gick i två stycken, af hvilka det ena bekämpar det andra nästan med fanatism.

Denna ställning fortfar ännu; för ögonblicket hafva vi alltså tre partier: högern, radikalismen och moderationen.

Och *högern* består till på köpet egentligen af två partier: godsegarne och de nationalliberale. De *nationalliberale* vilja nog gerna påminna, att det var ingen annan än deras parti, »som skaffade landet friheten». Detta är nu ingalunda så ovilkorligt sant, deras verksamhet för grundlagen af 1849 har blifvit starkt öfverskattad, men förtjenster hafva de från den tiden, det må man icke neka. Desto sorgligare är det, att deras verksamhet nu blott går ut på att underminera deras eget verk. Men de kämpade sig fram till makten, och så länge de hade den, svärmade de för frihet ända intill radikalism och hyllade parlamentarismen vida utöfver det rimligas gränser: Ploug fordrade sålunda, att konungen skulle välja sin hofuppvaktning ur parlamentarisk synpunkt! Men så snart de andra samhällslagren kommo upp och i kraft af grundlagen fordrade frihetens konsekvenser utsträckta till sig, förändrades signalerna, och de nationalliberale satte nu punkt för sin frihetsträngtan. Detta uppträdande bragte dem i minoritet, och knappast hade

detta skett, förr än de gamla försvararne af majoritetsprincipen predikade om mindretalets berättigade kraf och »intelligensens» rätt till att herska öfver de okunniga. De blefvo det tvärt motsatta af frihetsmän, och detta på alla punkter. I sin ungdom voro de också fritänkare, nu — ja, de äro nog detta ännu — men nu anse de nödvändigt höja religionens fana och rysa för fritänkeriet. Kort och godt: de blefvo, som Holstein-Ledreborg en gång sagt — efter det att de i sin något personligt anlagda »frihetskamp» hade nått allt hvad de ville — konservativa för att konservera de redan skördade embetena; ty embetena äro de national-liberales käraste skatt, de betrakta dessa nästan som sina domäner, som ett slags premie för trogna anhängare. Det första de göra gent emot en vän, är att försörja honom med statsmedel, och det första de försöka gent emot en fiende är att ekonomiskt ruinera honom. Sådan är partiets taktik. Det mest pregnanta exempel på embetskärleken är gifvet af *Fenger*, f. d. ministern, hvilken förutom ministerpensionen har inemot ett halft tjog mer eller mindre aflönade uppdrag. Man berättar, att då han var minister bragte han det snart derhän, att han hade skaffat statsupphälle åt hela familjen, blott med undantag af en bekant kjöbenhavnsk cigarrhandlare. Honom var det icke möjligt att gifva ett embete. Då bad *Fenger* riksdagens medlemmar att köpa cigarrer hos honom, det var dock alltid något. Men härigenom har partiet derjemte skaffat sig en viss makt, eftersom sålunda nästan hela embetsmannaklassen står på dess sida; väl finnas bland yngre personer många som djupt ogilla den nationalliberala ledningen, men de flesta af dessa hafva, för att bevara oberoendet, undvikit embetsvägen, och följaktigen skola väl ännu i många år embetsmännen lystra till den parol, som har hjälpt dem fram. Emellertid är embetsklassens understöd nu icke längre af så särdeles stort värde. För ej rätt många år sedan, då

bonden såg upp till, hvad »fint folk» sade, höll embetsmannen bonden i tygeln; nu mera bryr hemmansegaren sig blott föga om prest eller fogde: uppe på Jyllands vestkust, der den minst utvecklade befolkningen bor, har man sett herredsfogeden* falla igenom för en af sin jurisdiktions bönder. Detta kunde icke hafva passerat för 12 à 15 år sedan.

Förutom embetsmännen, är den alldeles öfvervägande delen af stadsbefolkningen högersinnad, framför allt är hufvudstaden detta. Kjöbenhavnarne skola aldrig i verlden finna sig i att »bönderna skola slå an tonen» eller att man skall »regeras af Berg, som går med hvit folkskollärarehalsduk och som skorrar på r'et». Det är sådana mera allmänna och icke synnerligen djupt gående betraktelser, som gifvit flertalet af vår högst gemytliga och för politiskt tänkande blott föga passionerade hufvudstadsbefolkning aversion för ett bondregemente. Man är belåten med de representanter man har, och är det en af dem, som icke längre vill vara det, så ser man efter, hvem högerbladen vilja hafva i stället. De mera vakna gå åstad och rösta på den rekommenderade, de mindre vakna stanna hemma och säga: »Han går nog igenom likväl, då tidningarne vilja hafva honom.» Men är der fara å färde, behöfva tidningarne blott säga det ett par dagar på förhand, så aflemna också de mindre vakna sina röstsedlar. På grund af denna sakernas ställning föra de kjöbenhavnska folketingsmännen ett mycket beqvämt lif. Under det att de individer, som representera de aflägsnaste jylländska kretsarne, äfven om de bo i Köbenhavn, mellan sessionerna måste resa upp till valkretsen och klargöra situationen, derför att bondevalmännen vilja höra sin representants framställning af de senaste tilldragelserna, är ett kjöbenhavnskt valmöte en stor sällsynt-

* Herredsfogeden inom en jurisdiktion (den från regeringen utgående förvaltningen) är på en gång domare och förvaltande embetsman.

het. Hålles der någon gång ett möte, är lokalen emellertid alltid proppfull, men — af icke-valmän, hvilka vilja hafva en glad stund; köbenhavnarne och deras folketingsmän förstå hvarandra, de äro ense om att icke öfveranstränga sig.

Just på grund af denna sakernas ställning kommer Köbenhavn att för långa tider behålla det åskådningssätt, hufvudstaden nu har. Vore den förtvifladt höggersinnad, kunde venstern diskutera och kanske öfverbevisa; men gent emot den absoluta likgiltigheten är ingenting att uppställa. Hvertill skulle det tjena, att berätta för köbenhavnarne, att den provisoriska finanslagen hade gjort våld på den grundlag som de icke känna? Och blott ett ringa fåtal af köbenhavnarne hafva satt sig in uti vår författnings viktigaste bestämmelser eller i hufvudtanken uti de lagar som stå på dagordningen. Det råder t. ex. intet tvifvel derom, att så vida det vore fullt klart för vår hufvudstads befolkning, hvad konsekvenserna äro af ett befästadt Köbenhavn — ett eventuellt bombardement, rasing af många bland de vackra skogspartierna i hufvudstadens omgivning —, så skulle de allra flesta af Köbenhavns grosshandlare blifva mindre entusiasmerade för Köbenhavns befästande, som de nu pligtskyldigast förklara för absolut nödvändig.

Men lika visst som häraf följer, att det skall dröja många år innan Köbenhavn gifver venstern det som skulle förefinnas om hufvudstaden fordrade en vensterregering, lika gifvet är det, att om en sådan dock en dag uppstode, skulle köbenhavnarne finna sig deri med det största lugn och icke för regeringen lägga ett halmstrå i vägen.

I de större landsortsstäderna äro de politiska insigterna, på grund af den närmare förbindelsen med landet och det herskande politiska intresset, något större, men äfven der finnes jemförelsevis i allmänhet blott ringa politisk lifaktighet, om än der vid valen röstas med stor ifver för att få majoritet öfver kretsens landtvalmän.

Men förutom nationalliberalismen inrymmer högern *godsegarne*. Icke alltid har der varit enighet mellan dessa två fraktioner, och kärlek blir der aldrig. Det var en tid, då godsegarne, som i sig innefatta enstaka element till en verklig höger, tänkte på att förena sig med bonden, men då den förenade venstern satte parlamentarismen på sin fana nödgades godsegarne att sluta sig till de nationalliberale, af hvilka de så ofta hade blifvit hånade.

I början var alliansen liksom en nådebevisning från de nationalliberale: de voro ju i besittning af »intelligensen», och man tog godsegarne med blott därför, att grundegendom och penningar äro ju också makter i lifvet. Men annorlunda har det blifvit, sedan *Estrup* kom till styret. Han vet med sig sjelf, att han har minst lika mycken intelligens som någon af de nationalliberala ledarne, och deras »vältalighet», som småningom öfvergått i fraser och högt klingande påståenden, som framkastas den ena dagen och öfvergifvas den nästa, ser den ordknappe och karaktersfaste mannen ned på med det djupaste förakt. Han såg, att de nationalliberale — reducerade till en minoritet och ur stånd att få bugt med venstern, som störtade den ena helt eller halft nationalliberala ministären efter den andra — voro nödsakade att sluta sig till honom, som visste att han kunde regera, och därför har han tagit blott föga hänsyn till dessa partivänner, af hvilka han begärt att de ovilkorligt och utan knot skulle dansa efter hans pipa.

Detta lif under Estrups piska har varit hårdt för de nationalliberale: de hafva varit utestängda från förvaltningen af de sköna embetena, och de hafva blifvit nödsakade att lystra till de »ointelligenta» godsegarne parol. De hafva ofta och med alltjemnt tilltagande styrka sprattlat i garnet, men Estrup och omständigheterna ha tvungit dem att stanna qvar der likväl.

Framför allt har detta varit hårdt för *Klein*, en af de nationalliberales ledare. För några år sedan var det, för att vara nationalliberal ledare, nödvändigt att räknas med bland dem, som på fyrtioalet hade kämpat i frihetslederna. Men nu äro blott få kvar af dessa. Då *Hall* på grund af sitt helsotillstånd dragit sig undan politisk verksamhet, fins det i folketinget icke en enda aktivt kämpande, som förtjänat sina sporrar 1848. Derför hafva under senare åren epigonerna ryckt fram, och bland dessa först och främst *Klein*. Han är i besittning af en stor administrativ duglighet, men han är ingen framstående politiker. Han saknar karaktersfasthet, utan att dock vara fin diplomat; han vill göra intryck af att höra till den »gamla skolan», men uppnår blott att visa, att han icke förstår den nya. Hvad som gifver honom hans prägel, är hans maktlystnad, hans längtan efter ministerplatsen. Han har beklädt den en gång, men han var bland dem, venstern störtade; han vill hinna dit igen, skulle det än vara i kompani med venstern; hvarje gång det är tal om ett ministerskifte, talas det om *Klein*. Ofta nämnes han i förbindelse med moderate ministerämnen, knappast alltid med orätt, ty äfven om det icke sker med öfverdrifven finhet, intrigera kan han.

Han och höiesterets assessor* *Rimestad* äro de främste bland folketingets nationalliberale. *Rimestad* gör ett intryck, som om han hade genomgått en andlig och kroppslig kemisk process, hvarigenom samtliga de i honom varande safterna blifvit bortskaffade. Han är den personifierade torrheten, oändligt tröttsam, men klar och logisk, en absolut hederlighet, som blott låter sig leda af sin öfvertygelse.

Förutom minoriteten i folketinget — omkring en tredjedel —, har högern på sin sida hela landstinget; här är det, efter det att de inflytelserika landstingsmedlemmarne ur gods-

* Motsvarande vårt justitierådsembete.

Red:s anm.

egareklassen genom Estrups inträde blifvit ministrar, *Krieger* och *Ploug*, som äro de ledande. *Krieger*, som vid Londonkonferensen visade sig som en ovanligt oskicklig diplomat, framträder nu blott vid högtidliga tillfällen, men han verkar i det dolda och är en af dem, som starkast önskar godsegareministérens fall. *Ploug* har aldrig varit stor som politiker; då han för några år sedan blef vald till ordförande för landstingets finansutskott, skötte han detta värf så illa, att man kan vara viss på, att han aldrig mera får det. Han kan tala om politik i allmänhet, men han kan icke grundligt sätta sig in i en stor politisk fråga; i det hela saknar han kunskaper, något som dock icke hindrar honom att med största sjelftillit inlägga sin talan i vetenskapliga frågor. Han är en framstående journalist, men en medelmåttig politiker.

Liksom landstinget har ondt om ledare, spelar det i det hela blott en obetydlig roll; det båtår föga, att högern deklamerar om landstingets likställighet. då detta ting aldrig gör försök på att spela en roll vid sidan af folketinget, hvarför också landstingsförhandlingarne följas med blott ytterst ringa intresse. Högerpressen har ofta förebrått landstinget dess stora brist på energi och förmåga att väcka folkets intresse, men det har ej burit frukt.

Sådant är i få drag det nationalliberala partiet, som, oaktadt det har regerat Danmark under största delen af perioden efter 1878, dock icke har satt sin prägel på vårt lands utveckling, derför att det före 1866 var upptaget af att skrifva eländiga noter, och efter den tiden af det rent negativa: att kämpa mot den parlamentarism, som det sjelf har agiterat för att få in i vår författning. Det har börjat som radikalt, det har blifvit konservativt, det kan ganska väl å nyo blifva frihetseldadt, så vida detta å nyo visar sig som rätta vägen till makten, ty längtan efter makten är det som har varit och är drifkraften i detta parti.

Om *venstern* har jag redan sagt, att det var rent personliga skäl, som verkade splittringen. Den förenade venstern, som blott hade en samstämmande grundåsigtt i det gemensamma hatet mot de nationalliberale, hade icke alltid lätt att hålla tillsammans. Man hade sett den brista flera gånger, i det de moderate grundtvigianerne blifvit ängsliga för att gå så kraftigt till väga, som Berg ville, men hvarje gång hade partiet blifvit åter hoplimmadt. Så begaf det sig, att det å nyo gick i sönder November 1877, det delade sig på samma sätt som förut, väsentligen blott med den olikheten, att Holstein—Ledreborg, som förut hade varit bland de längst avancerade, denna gång stod bland de moderate, hvilkas egentlige ledare han nu är. Alla trodde att en försoning åter skulle ega rum, men denna tro har slagit fel. Hvarför blefvo de icke ett igen? Derför att Holstein icke kunde beqväma sig att draga jemnt med Berg, och därför att Berg kände, att han icke kunde styra ett parti, hvaraf Holstein var medlem.

Saken var den, att inom venstern hade länge rådt ett gäsande missnöje med Bergs regemente, och ingen hade varit mera missnöjd än Holstein. Han kunde icke finna sig i att stå under Berg. Låt oss, till insigt häri, kasta en blick på desse män, hvilkas icke på någon principolikhet grundade oenighet är skuld dertill, att venstern, som hade möjlighet att blifva ett starkt parti, nu står svag och förlamad.

Berg är till sin bildning seminarist, d. v. s. han har aflagt den examen, som är nödvändig för att blifva folkskollärare, en ställning, som han beklädde ända till för några år sedan. Seminaristen står hos oss i en något komisk belysning. Hans besynnerliga språk — de flesta seminarister äro bönder, som på seminariet lära korrekt danska, utan att dock kunna bortlägga bondaccenten — hans ofullständiga bildning, som seminaristen sjelf vanligen anser för

särdeles omfattande, hans tafatta otymplighet, som är en frukt af den stora bristen på yttre social rörlighet — allt detta gör honom till en löjlig figur, och den skrattsjuke danske stadsbon har därför svårt att hålla skrattmuskulerna i styr, när han möter en seminarist. Detta är säkerligen borneradt, men det är nu en gång så. All denna fördom mötte Berg, när han som ung man kom in i tinget, och den mötte honom dubbelt, därför att han visade att han icke var sinnad att hålla sig tillbaka. En ström af hån flödade ned öfver honom. Men det upphörde snart, då Berg visade att han var en man, som var i sin rätt, när han begärde att få ett ord med i laget; han hade förutsättningsgarne för att kunna det.

Han är framför allt i besittning af en mirakulös flit och en storartad arbetsduglighet. Han har satt sig in i vårt finansväsen, så att nästan ingen kan mäta sig med honom. Under en finansiell debatt begrafver han sin motståndare under siffror. Han kan mycket väl arbeta i ett tjog utskott åt gången samtidigt dermed att han leder en debatt, och så infinder han sig under samma tid med nöje i sällskapslivet samt tager sig en tur ut till ett valmöte på landet. Mellan sessionerna reser han från krets till krets, talar hvarje dag på möten, deltagar i sexor, sköter en ofantlig korrespondens, utfärdar order åt alla kanter, håller hela den utmärkta organisationen i sin hand, är den ena dagen på Sjælland, den andra i Jylland, uppsöker de aflägsnaste vrår för att bearbeta dem — det är icke otroligt, att han en sommar begifver sig upp till Færöarne för att göra dem venstersinnade. Och midt under ansträngningarne är han, som annars, munter och oändligt älskvärd. Denna agitation ute på landet älskar han, på mötena är han just i sitt esse, som en triumferande konung. Man måste hafva hört honom på ett stort landtmöte för att fatta hans betydelse. Han vet på pricken, huru bonden skall tagas, han säger

just de qvickheter, bonden vill höra, begagnar icke ett ord eller en vändning, som bonden icke förstår. När så härtill kommer en ofantlig personalkänedom — han vet, hvilken som är tongifvande i hvarje krets — så har man härmed några drag till uppfattning af hvad Berg kan uträtta.

Men han är icke så stor, att han kan byta om ton, när han talar i folketingssalen. Han talar der, som ute på landet. De beständiga upprepningarne, som passa för vår långsamt men säkert fattande bonde, äro inom riksdagen tröttande, och de qvickheter och det bildspråk, som göra lycka på landet, ljuda i folketinget triviala, stundom komiska. I detta afseende har han bättrat sig något, men får ofta recidiv.

Men olyckligt är det, att den nedslående, docerande ton, som bönder tycka så mycket om hos Berg, den medför han också in i folketinget. När Berg vill i en debatt riktigt inpräglä något, sträcker han venstra handens pekfinger fram, och rör dervid armen sålunda, att det framsträckta fingret beskriver en båge fram och tillbaka i salen: det är seminaristen, som förmanar skolpojkarne.

Och är han än i salen oftast den milde läraren, så är han på partimötena ofta temligen sträng, och hans älskvardhet lär då kunna försvinna. Han fordrar blind underdånighet, tycker icke om att man knyster, han vet ju likväl sjelf bäst, hvilket som är det rätta.

Det är detta kommando, *Holstein* icke har kunnat uthärda med; han är i det hela icke bland dem som älska att gå efter andras fingervisning, men att lystra till Berg, att få vänliga förmaningar och öfverseende tillrättavisningar af en plebej, det var icke att uthärda. Han hade, då han gick öfver till venstern, nödsakats underkasta sig konsekvenserna. slå upp med sina adliga kamrater och finna sig i att mista hofvets ynnest. Det kunde han bära, men bryta med sina innersta känslor, nej det var honom omöjligt: huru skulle

Holstein, grefven från topp till tå, kunna låta sig kommentera af Berg, seminarist ända ut i fingerspetsarne?

Och för öfrigt, han tyckte icke om att vara nr 2. Han blef invald som högermän, men det gick långsamt för honom med avancementet inom detta parti, så gick han öfver till venstern, den hade icke så många kapaciteter, att den kunde sätta honom på annat än en framskjuten plats.

Och venstern mottog honom också med öppna armar. Han var ju en sällsynt fågel: blifvande länsgrafve och begåfvad, det är något fenomenelt i Danmark. Och grefve Holstein är till på köpet ovanligt begåfvad. Han är ett ljushufvud och en glänsande dialektiker. Ingen mäter sig i detta afseende med honom. Han talar smidigt, lätt och fint; stundom flyter i farten ut från hans tunga ett litet ord, som icke står i den bästa öfverensstämmelse med, hvad den icke mycket principfaste grefven förut har sagt, men försöker någon att taga fasta på motsägelsen, så misslyckas det: Holstein skall alltid kunna slingra sig ifrån motståndaren. Detta är hans styrka, men också hans svaghet; man känner ingen personlighet bakom orden, men man är alltid litet rädd vid tanken på, att grefve Holstein på samma förföriska sätt skulle kunna försvara det tvärt motsatta, en känsla som han genom sina många svängningar har gjort sitt till för att utveckla hos åhöraren.

Han är framför allt aristokrat, han älskar den polerade världsmannens ton, de eleganta maneren, och ser blaseradt på lifvet, som han har njutit så godt man kan det i Danmark; och då han hade gjort det, vände han sig till politiken, det var dock alltid någonting nytt. Otroligt har han offrat, då han, följande sin ärelystnads order, gick öfver till venstern och blandade sig mellan bönderna, som gå klädda i vadmål och röka dålig tobak. Men hade han gjort det, så ville han åtminstone nu vara den främste, och då alldeles samma nödvändighet föreligger för Berg, så kunde

de icke vara i *ett* parti, utan måste inrätta hvar sitt. Det var detta de gjorde 1877.

Och då de kände hvarandras grunder, så fattade de båda, att det icke kunde vara tal om en ny sammansmältning, och arbetade därför på att göra klyftan så djup, att samdrägt blef för lång tid omöjlig. Dessa sträfvanden hafva blifvit krönta med framgång. De förre partivännerna hafva tilltygat hvarandra så grundligt, att de svårligen mera kunna gå i spann tillsammans.

Man kan förstå, att med en så personlig grund till skilnad kunde der icke blifva någon skarp principalsöndring mellan de två partierna. Deras hufvudsyfte har varit att drifva med hvarandra och skaffa hvarandra förargelse, så vid möjligt — försök, som det naturligtvis har varit högern en stor glädje att se på. Under sådana omständigheter har det varit en blott föga upplyftande politik, som förts under de senaste tre åren; de moderate ha beskylt Berg för att konspirera med Estrup, de radikale insinuera att moderationen bakom kulisserna arbetar tillsammans med de nationalliberale, ett påstående som knappast alltid varit helt och hållet gripet ur luften. I det hela må det sägas, att de radikale intagit en vida värdigare hållning än de moderate; detta har icke blott sin grund i Bergs fasta personlighet, utan också deruti att de radikale räkna ibland sig *Hörup*, en man hvilken har skrivit »klara ståndpunkter» på sin fana. Hörup är icke blott akademiskt bildad, men verkligt bildad; han är ett logiskt, klart hufvud, talar roande, ofta qvickt och spirituellt; hans största nöje är att riktigt blotta en motståndare; han gör detta med skärande ironi, med etsande spe, med kallt, öfverlägset hån och — med ett leende ansigte. Han är den mest framstående bland våra yngre politici, en fullständigt modern natur, för hvilken venstern blott är det bästa, möjliga för ögonblicket. Hans sympatier föra honom vida längre. På folkmötena är

Berg hans öfverman, men annars kan Berg icke på någon punkt täfla med Hörup, i hvilkens taktik det emellertid tills vidare ligger att skjuta Berg fram som nr 1. Berg har ett sådant tag om bonden, att Hörup säkerligen icke kan skaffa sig något dylikt under de närmaste åren.

Dessa två män ha skyddat de radikale mot försöken att locka det andra vensterpartiet lika långt åstad som de moderate; hvad dessa utträttat i detta afseende, är nästan otroligt. Jag vill nämna ett enstaka exempel: under många år har regeringen förgäfvets försökt att få folketingets venster att gå in på en armélag. Också i fjor tycktes inga utsigter finnas. Men så skedde det förunderliga: medan armélagutskottet sammanträdde, gingo rykten om att Berg och krigsministern voro ense om en armélag. Detta ville de moderate icke för något pris: Berg skulle icke få äran att vara med om genomförandet af en så vigtig lag. Derfor gingo ett par moderate bakom utskottets och ministrernas rygg bort till några nationalliberale och erbjödo dem en mycket skön och rundelig armélag. Naturligtvis emottog högern med öppna armar tillbudet, och vi fingo en armélag. De moderate hade obestriddigen alldeles brutit med sina principer, men de hade drifvit gäck med Berg, det var dem en fullständig ersättning.

Den närmaste stora punkten på den politiska dagordningen är befästringsfrågan, för hvilken högern under det senaste året har utvecklat en energisk agitation. Vensterfraktionerna hafva åter och återigen uttalat sig mot regeringens försvarsplan, men det kan likväl hända att de moderate gå in på den. Gifver man dem en taburett, befästa de hufvudstaden, för två befästa de gerna hela landet. Ty huru skulle det icke förarga Berg, om de moderate komme till makten förr än de radikale. Under dessa omständigheter är det nästan icke möjligt att kalla de moderate ett parti. De idka en hazardpolitik på personlig basis, men der

är hvarken kraft, manlighet, princip eller karaktersfasthet i deras kamp.

Som sagdt, ända derhän hafva de radikale på långt när icke gått, men de hafva gått långt nog. En otrolig tidspillan har Berg underkastat sig, för att bevisa att de moderate i den eller den saken kommit i strid med sina föregående, och med nästan ändlös trivialitet har han oupphörligt hållit syndaregistret fram för sina förra partivänner.

På detta rent konstlade sätt och därför att viljan der-till varit lika god från båda hållen, har det lyckats att vidmakthålla en ständig oenighet mellan de två venstergrupperna, utan, att det — ända till för helt kort tid sedan — var möjligt för någon människa under solen att uppvisa hvad de egentligen stredo om, utanför det rent personliga käbblet.

Men under den senaste tiden har en punkt uppstått, som kanske kan utveckla sig till att blifva ett verkligt skiljemärke mellan de två partierna. I synnerhet genom Hörup hafva de radikale redan i flera år haft förbindelse med de *kjöbenhavnska fritänkarne*, hvilka förut höllo sig på afstånd från politiken, enligt egen utsaga därför att intet af de politiska partierna fullt tilltalade dem. Men efter hand som den sociala förbindelsen blef starkare och starkare, blef det också ifrigt tal om en politisk allians, som Berg önskade, därför att bland fritänkarne funnos män, hvilkas namn icke blott komme att utgöra en prydnad för hans parti utan också tillföra detsamma mycken intelligens, och som å andra sidan erbjöd fritänkarne den fördelen, att de på riksdagen kunde kämpa för att gifva sina idéer praktiska resultat, i synnerhet i afseende på kyrkans skiljande från staten.

Senaste höst blef alltså alliansen deklarerad, i det att fil. dr *Edvard Brandes* stälde sig som de radikales kandidat och på valdagen uttryckligen förklarade sig för fritän-

kare; han »trodde hvarken på judarnes eller de kristnes Gud.»

En person som var närvarande vid valet har berättat för mig, att då Brandes på Langeland afgaf denna förklaring träffades de närvarande liksom af en gemensam stöt; denna stöt fortplantade sig efteråt till det danska folket, hvars absolut öfvervägande flertal är starkt religiöst, och detta icke af vana eller tradition, utan af verklig öfvertygelse, något som i synnerhet gäller om de grundtvigianska kretsarne, och grundtvigianismen är ofantligt utbredd på landet. Man må anse denna förherskande religiositet såsom fördelaktig eller ofördelaktig; det afgörande är, att den är ett faktum. Och dessa religiösa hafva blifvit skrämde af alliansen. Det, som hittills varit Bergs oberäknliga fördel, det var, att han ända ut i nagelspetsarne representerade det breda danska med alla dess fel och alla dess företräden, han var egentligen en bonde — något mera, men han hade bonden i sig.

Men bonden vill icke veta af fritänkeriet, som helt enkelt är för honom ofattligt, och han förstår icke att det kan vara klokt att söka allianser äfven med menniskor som man i åtskilligt är oense med. Han önskar hvarken allians med nationalliberale eller med fritänkare, begge stå för honom som något främmande, hvilket den trankile mannen helst vill hålla sig fjerran ifrån.

Derför tror jag, att denna allians har varit till skada: för de radikale, derför att den skrämmer bonden, för fritänkarne, derför att de politiskt hafva gått tiden i förväg. De borde ännu några år nöjt sig med sitt inflytande i literaturen, der allt, som har namn, tillhör dem, och med den prägel, som många bland dem på ett lysande sätt hafva satt på vår vetenskap. Men politiken hade det varit riktigast att hålla sig ifrån, till dess så många stodo bakom dem, att de kunde tillsätta blott en enda folketingsman; ty det

bör noga hågkommas, att Edv. Brandes blifvit vald, icke därför, men fastän han är fritänkare. Önskligt vore, om de politiska och religiöst-literära framstegspartien, icke blott i det dolda utan också öppet kunde kämpa gemensamt, intet skulle vara mera fördelaktigt, men det är ofördelaktigt att börja för tidigt, det försvagar båda parterna, och jag tror att denna allians blifvit deklarerad innan nationen var mogen att förstå den. Det borde ännu en tid bortåt hafva varit en hemlig, icke en offentlig förlofning. De radikale kunde, som sakerna stodo, hafva på förhand kämpat varmt för mycket af det som ligger fritänkarne i hågen: obligatorisk civil inskrifning i den kommun, der föräldrarne äro bosatta, obligatoriskt civiläktenskap o. s. v. När de nu söka att röra vid dessa saker, kommer skriet: »Ja, der är hästfoten, I ären fritänkarpartiet», och för att undgå detta tillrop måste partiet visa en långt större försigtighet, än hvad annars skulle varit nödigt.

Det följer af sig sjelf, att så snart de radikale hade förklarat allians med fritänkarne, blefvo de moderate gripna af en nästan fanatisk religiositet; de korsade sig öfver de radikales ogudaktighet och talade i hög ton om »den europeiska venstern» och allt det onda som vidlåder den. Borta på Fyn, den moderataste af alla de moderata landsdelarne, har en strid förts inom pressen, hvarur framgick som resultat, att de fynska vensternännen icke vilja understödja en demokrat, om han är fritänkare; religionen är efter dessa valmäns uppfattning det hvarefter man under alla lifvets förhållanden först och främst bör fråga.

Det är därför icke omöjligt, att det småningom — här i landet går allting långsamt — kommer att försvaga radikalismens ställning, att den slagit sig ihop med fritänkarne, och å andra sidan gifva dessa icke i ersättning ett kraftigt stöd, eftersom de flesta af dem äro utan djupare kunskaper. icke just i politiken i dess allmännaste drag, men i den poli-

tiska detaljen, som de anse under sin värdighet att sysselsätta sig med. De lida nämligen öfver hufvud taget af idéelt-aristokratiska känslor, som göra dem olämpliga till att utföra praktiskt politiskt arbete, och i det hela till att uppträda aktivt kämpande. De räkna ibland sig en europeisk storhet, *Georg Brandes*, men om honom gäller hvad han sjelf har sagt om Shelley, att när en anförare är alltför långt framom sin skara, kan denna alls icke nå honom. Och flertalet af fritänkarne står, särskildt i karaktersfasthet och personligt mod, så långt efter *Georg Brandes*, att de icke kunnat i trupp följa honom. Det är egentligen blott författarne, som ha förmått detta: icke blott genom sin egenskap af realister, utan i synnerhet, hvad de flesta angår, derigenom att de störtat sig direkte in i striden, hafva de visat sitt mod. Menige man bland den köbenhavnska fritänkarefraktionen har deremot blifvit efter och har följt *Henrik Ibsens* modlösa ord:

»Men jeg har en skræk for sværmen,
Vil ej stænkes til af bærmæn.
Vil forvente tidens nærmæn
I en pletfri bryllupsklædning.»

Men just denna aristokratiska förskräckelse för fläckar verkar, att »tidens nærmæn», hvad dessa män beträffar, kommer att låta länge vänta på sig.

Denna enda punkt skall således kanske blifva ett verkligt skiljemärke; förut har som sagdt intet sådant funnits mellan radikale och moderate. Men det underliga är, att oenigheten mellan venstern och högern i sjelfva verket icke heller är så stor, sedan frågan om parlamentarismen blifvit skaffad ur verlden derigenom, att i folketinget icke längre fins ett flertal och en minoritet, utan tre ungefär lika stora mindretal.

Någon annan principfråga har icke trädt i stället; en enstaka folketingsman, *Fr. Bajer*, har väl höjt republikens

fana, men han står lika isolerad i förhållande till venstern som till högern. Det sistnämnda partiet tycker nog om att emellanåt berätta, att der flyter en »republikansk underström» under venstern, men detta påstående, som är framkastadt blott för att skada venstern och göra den samma misstänkt, är gripet ur luften. Den danske bonden är absolut monarkiskt sinnad och skall i alla händelser förblifva det många år ännu.

En fråga af stor betydelse, hvilken, som redan nämnt, snart rycker fram och som spelat en stor roll vid den nu försiggångna valstriden, är befästningssaken, men då venstern ingalunda är principiellt emot befästningen, borde man icke anse omöjligt att uppnå enighet häri. De stridspunkter, som annars under de senare åren legat partierna emellan, hafva varit genomgående synnerligt obetydliga i förhållande till allt det väsen som rådt om dem. Hur oändligt små ha icke t. ex. under den senaste sessionen stridsfrågorna varit? För ögonblicket är folketinget upplöst — när dessa rader läggas inför offentligheten, skola valen, som försiggå den 24 maj, hafva egt rum — och hvad är hela oenigheten? För det första begär högern något mera till enstaka militära bevilningar, dernäst fordrar den att bidraget till universitetet skall tagas ur statskassan, medan venstern hänvisar universitet att taga af sin egen förmögenhet. Det är i själfva verket blott en budgetfråga, ty när universitetets enskilda tillgångar äro förtärda, måste staten naturligtvis göra tillskott; ändtligen vill högern ha dyrtidstillägg till embetsmän, hvilka hafva aflöning under 4400 kr., venstern vill blott gifva intill 2500 kr.; differensen utgör icke mera än 200,000 kronor. Och om dock båda partien genast sade, hvad de ville, men nej! Högern vill först hafva till alla embetsmän, hvarpå venstern säger sig alls icke vilja gifva, så slår högern litet af, och venstern lägger litet till; om riksdagen hade stannat tillsammans något

längre, är det sannerligen icke omöjligt, att man, genom ännu några månaders fortsättning af det beständiga pratan- det fram och tillbaka och det oupphörliga chikanerandet, kunde kommit till ett resultat. — Att upplösningen skulle hjälpa, har egentligen intetdera af partien trott, men vi hade hunnit så långt att ställningen rentaf icke längre var att uthärda. Folketinget hade i ordets bokstafliga mening kört fast. På måndagen — 9 maj — skulle vi åter haft en af de många sammanstötningarne mellan radikale och mode- rate, med de beständiga räkenskapsuppgörelserna, de outslit- liga insinuationerna, det aldrig upphörande framkastandet af misstankar. Så upplöste Estrup på lördagen, och vi kommo loss. — Det är en mörk politisk situation, vi för ögonblicket hafva här hemma, intet blifver utveckladt, allt ligger i träde. Riksdagen är en kyrkogård, full af kors, som bära namnet på mer eller mindre viktiga lagförslag. Många ekonomiska reformer borde genomföras; och just därför att socialdemo- kratien fullständigt saknar inflytande här i landet, kunde de för tillfället diskuteras utan lidelse, om blott de politi- ska förhållandena vore något gynsamare än de äro.

Ty värr fins blott föga utsigt till en förbättring af ställningen. Den nya riksdagen skall otvifvelaktigt få unge- fär samma fysiologi som den upplösta*. De »utträdde», en helt liten grupp af obetydliga politici, skola säkert efter valen gå upp i de moderate, hvilka de egentligen alltid hafva tillhört; i stället skola kanske de moderate förlora ett par platser på grund af sitt mindre lyckade uppträdande i armélagsfrågan; men i alla fall: stora blifva förändrin- garna icke.

Vi skola alltså, efter all sannolikhet, så vida icke Estrup, trött på alltsammans, drager sig tillbaka för en nationalli-

* Vi behöfva knapt påpeka, att förf. visat sig sannspådd.

Red:s anm.

beral-moderat ministér — hvilket är föga troligt — behålla samma gruppering med tre minoritetspartier, hvilka på det fullständigaste sätt hafva visat, att det folketing, de utgöra, är ur stånd att skapa en lycklig, välsignelsebringande utveckling.

Fortfar det länge på detta sätt, skola danskarnes politiska intresse, som redan är starkt i aftagande, sjunka ned till ett minimum. Vi skola uppnå den ståndpunkt, från hvilken valmännen betrakta politiken såsom någonting hvilket icke angår dem, hvilket man har riksdagsmän till att taga befattning med, den sorgligaste ståndpunkt ett folk kan nå. Det är att hoppas, att detta skall gå upp för våra politici och drifva dem in på en sundare väg, der det kämpas med värdighet, en väg, på hvilken politiken kan höjas sålunda, att den fullt intresserar vårt folk och gagnar vårt land.

Vår djerfvaste samtida.

Ehuru vi i allmänhet icke befatta oss med literaturanmälningar, anse vi oss dock böra göra ett undantag, då ett arbete föreligger af den beskaffenhet som *Inledning till samhällsläran. Af Herbert Spencer. Öfversättning af Victor Pfeiff* (Stockholm 1880—81, A. W. Björcks förlag). Först dock några notiser om den till sina lefnadsomständigheter säkert för flertalet af våra läsare föga kände, fastän till namnet mycket ryktbare författaren.

Herbert Spencer föddes i Derby den 27 April 1820. Han härstammar från en släkt af pedagoger, i det att både hans fader, farfader och farbröder hafva verkat såsom lärare. Han har skrivit en bok om uppfostran*, hvilken några anse som »teoretisk», men den var framsprungen ur erfarenheten, ty den metod han framställer har till en stor del blifvit använd på honom sjelf.

Under en period af Spencers barndom, då han vistades borta från hemmet, anfördes klagomål öfver hans visade olydnad. Sjelf måste han dock vid mognare år ha funnit, att denna böjelse att följa sitt eget hufvud mäktigt bidragit att hos honom utveckla den sjelfständighet och karaktersfasthet — måhända äfven motsägelsebegär — som hos honom finnas i hög grad och på hvilka egenskaper han sätter stort värde. Han ifrar alltså för att ej denna sjelfständighetskänsla må kufvas hos barnen. Så säger han t. ex. i nyss nämnda arbete:

»Blif ej förargad öfver att edra barn veta ganska bestämtdt hvad de vilja. Den frie engelske gossen blir den

* Utgifven i svensk bearbetning af R. von Kock (1879).

frie engelske medborgaren. Ni kan ej vinna det ena utan det andra. Tyska lärare säga, att de vilja hellre sköta ett dussin tyska gossar än en engelsk. Skola vi då önska, att våra ynglingar vore som de tyska och äfven utvecklade sig till att blifva som de tyska männen, ödmjukt belåtna med politisk trældom? Eller skola vi ej hellre hos våra barn tillåta den frihetsanda, som skall göra dem till fria män?»

De af våra läsare, som ej sjelfva tagit kännedom om denna bok, kunna dock bilda sig ett tydligt begrepp om dess principer, om de blott påminna sig de synpunkter, ur hvilka deras egen uppfostran i barnaåren blef ledd. Boken innehåller de motsatta. Vi lärde först att känna de allmänna reglerna — vare sig i grammatik, eller i geometri eller i naturhistoria — derpå de enstaka fallen; Spencer begär kunskap om enskildheterna förr än om regeln. Vi fingo lära, att 9 divideradt med 3 var 3, i en ålder, då det var oss alldeles omöjligt att bilda oss ett begrepp om hvad det att dividera eller »gå upp i» ville säga; Spencer förkastar det gamla systemet med tabeller och föreslår att lära divisionen på erfarenhetens väg genom verkliga alnar och fot, pund och ort. Vi lärde, att jorden var ett klot, långt innan vi fingo se en glob; Spencer visar, att en följd af år måste förflyta, innan barnet från det första begrepp, som det har bildat sig om tingens inbördes förhållande i rummet, kan föreställa sig den verld det bebor som ett klot.

Och på att göra förvärfvandet af kunskaper till ett nöje blef i vår barndom så godt som aldrig tänkt. Det var en pligt och pligtläsning stod i sträng motsats till nöjesläsning. »Få danskar» — säger Edvard Brandes i en anmälning af Spencers bok — »vilja underskrifva dessa ord af Spencer: »Med mindre vi skulle återvända till en asketisk moral (rättare o-moral), må bevarandet af ungdomens lycka betraktas såsom ett i sig värdefullt föremål.» I stället för danskar kan man här gerna insätta ordet *svenskar*, och det

är en fråga, om äfven vi lefva i den nutid, som Spencer betecknar sålunda: »I uppfostran som i lifvet försvinner den asketiska riktningen, och den allmänna måttstocken vid politisk lagstiftning — *huruvida den befrämjar lycka* — begynner i stor utsträckning blifva regel vid lagstiftningen i skolan och i barnkammaren». En moral, som har nytta och lycka till föremål, ingår åtminstone icke i den praktiska filosofi, som vanligen hos oss förkunnas för det uppväxande slägtet. — Men vi återgå till att se, huru Herbert Spencer hade det i sin uppväxt.

Spencers fader var en man af fin bildning, behagligt sätt och upplysta åsikter, hvilka han lade i dagen genom sin verksamhet som lärare. Han kände sig obehagligt berörd af det brukliga sättet att meddela kunskaper, i det man öfverlastar minnet med bokligt vetande. Han trodde, att sann andlig utveckling blott kan ske genom själfundervisning, och han uppmuntrade jemt sina lärjungar till att själfva taga reda på förhållandena. Han ansåg såsom mycket viktigt, att nära tankens oberoende och själfständighet. Derfor sträfvade han att hos de unga väcka intresse, vetgirighet och lust för undersökningar samt lät dem själfva lösa sina problem. Han var utmärkt matematiker och uppstälde i sin undervisning mål som eljest vanligen icke påaktas. Till tjänst för nybörjare utarbetade han en liten lärobok, som han gaf titeln »*Inventional Geometry*», innehållande frågor och problem, afsedda att göra lärjungen förtrogen med geometriska föreställningar samt att öfva hans uppfinningsförmåga genom praktiskt användande af enkla instrument.

På detta försigtiga sätt lade den äldre Spencer hand vid sin sons uppfostran*. Under sina gossår var denne mycket

* En af Spencer själf genomsedd skildring häraf, utförligare än hvad vi hafva tillfälle att återgifva, förekommer i den amerikanska tidskriften »*Popular Science Monthly*», Mars 1876, äfven öfversatt på

begifven på alla slags lekar samt fiske, insamling af fågelbon och svampar m. m, Äfven lärde han sig att teckna efter naturen. Tretton år gammal blef han sänd till sin farbror, Rev. Thomas Spencer, en både kyrkligt och politiskt frisinnad man. Denne önskade att Herbert skulle förbereda sig till universitetsstudier, men gossen vägrade; emellertid studerade han här något latin och grekiska. Han sysselsatte sig dock fortfarande hufvudsakligen med matematik, äfven sedan han efter tre år återvändt till hemmet. På sommaren 1837 började han medverka som lärare i en skola*, der han sjelf som barn fått undervisning. Samma år på hösten tog han anställning hos en ingenjör, Charles Fox, som varit hans faders elev och som längre fram blef vida bekant såsom byggmästare för den stora utställningsbyggnaden 1850. Under 1838 arbetade Herbert Spencer som ingenjör vid Birmingham-Gloucester-jernvägen och uppfann under denna tid ett litet instrument, som han kallade velocimeter och som han beskref i »Civil Engineer's Journal», afsedt att genom mekaniska medel beräkna lokomotivs hastighet. Genom samlande af petrifikater fördes han under denna period till studiet af geologien och läste Sir Charles Lyells »Principles», som då nyss voro utkomna. Det blef af betydelse, att Lamarcks lära om arternas utveckling framställdes, bekämpades och förkastades i detta verk. Spencer kan icke säga, om han på förhand gjort bekantskap med denna lära, men han erinrar sig, att Lyells argumenter icke förmådde vederlägga densamma inför honom, och han blef derpå en trogen anhängare af den grundföreställningen, att alla organiska väsen uppstått genom utveckling

danska af dr H. Höfding, såsom inledning till Mindre Afhandlingar af Herbert Spencer (1878).

* Bland dem, som erhöilo undervisning af Herbert Spencer, var den sedermera under signaturen *George Eliot* så ryktbara, nyligen afidna författarinnan Mrs Lewes.

(1839). Han hade en så djup tro på naturlig lagenlighet och i det hela ett så starkt behof att se processernas enhet här i verlden, att en hypotes af detta slag, hvilken gick ut på, att organismernas uppkomst berodde på fysiska verksamhetsyttringar, måste förefalla honom öfverinstämmande med det tingens sammanhang, erfarenheten visar oss. En föreställning, sådan som den om mirakel, hvilken alldeles icke harmonierade med de idéer om orsak, lag och ordning, hvilka grott fast i hans öfvertygelse, kunde han icke gå in på och därför framställde sig den enda möjliga uppfattning, som ännu återstod, för hans tanke såsom påtagligen nödvändig. Ingenting har senare rubbat denna tro. Naturligtvis följde härmed småningom ett öfvergifvande af de gängse teologiska meningarna, fastän Spencer icke kan bestämdt uppgifva, när detta började.

I April 1841 återvände Spencer till sitt hem, efter att hafva afslagit ett tillbud om anställning som ingenjör; det var hans afsigt att fortsätta sina matematiska studier. Men detta syfte blef blott till en ringa del fullföljdt, och han tillbragte två år i hemmet med olikartade, skenbart obetydliga sysselsättningar. Botaniken lade under några månader beslag på hans intresse; han sysslade äfven med teckning, med frenologi, med förbättringar af ur- och boktryckerimaskiner m. m. Efter den stora öfversvämningen i Derby 1842, som förorsakades af det plötsliga stigandet af en biflod till Derwent, skref Spencer en omständlig rapport till kommunalstyrelsen med förslag till preventiva åtgärder. Denna skrift läto vederbörande trycka.

Ej långt derefter började i England en rörelse för allmän rösträtt, hvori Spencer verksamt deltog. På våren 1843 begaf han sig till London i det obestämda syftet att söka literär anställning. Under sin vistelse der fick han några månaders arbete som ingenjör, men reste derefter tillbaka till Derby. Den jernvägsmani, som uppstod 1844, förde

honom ånyo till järnvägsväsendet och han var en tid anställd på ett kontor i London, der han hade mer än ett femtiotal personer under sig. Vintern och den följande sommaren användes till underhandlingar med parlamentets komitéer. Men de linier, vid hvilka han var fästad, blefvo icke beviljade, och han fick nu åtskillig erfarenhet i juridisk procedur, i det han hjälpte ingenjörer att få sina omkostnader tillbaka.

Under 1846 och 1847 var Herbert Spencer sysselsatt med uppfinningar och tog patent på en såg- och hyfvelmaskin, men genom en tilltänkt kompanjons afflyttning till Indien afstannade företaget. Dessa år var han medarbetare i »Philosophical Magazine» och »Zooist». År 1848 började han skriva »Social Statics». Samma höst blef han medutgifvare af »Economist», och det var medan han ännu beklädde denna post, som han utgaf sitt första mera betydande arbete, »Social Statics» (1851), hvarpå närmast följde »Principles of Psychology» (1855). Efter Comtes förebild började han 1860 en sammanhängande följd af filosofiska verk under den gemensamma titeln »A system of synthetic philosophy», hvarefter deras naturliga ordning» principerna för biologi, psykologi, sociologi och moral skulle utvecklas. Utgifvandet af dessa verk pågår ännu.

Att börja med väckte Herbert Spencers böcker föga uppseende och fingo ringa afsättning, så att enligt hans egna ord han på de första femton åren förlorade nära 1,200 pund på dem, hvilken summa han måste tillskjuta för att få förläggare till dessa skrifter. Under de senare åren har spridningen af Spencers arbeten i hög grad ökats, så att de nu lemna honom en tillräcklig inkomst, och synnerligen karakteristiskt är i detta afseende, att för några veckor sedan bekymmer uttalades i tidskriften *The Christian* öfver den dagligen tilltagande försäljningen af Spencers och andra kättares skrifter.

Om man närmare betraktar det orubbliga lugn, hvar-

med Spencer särskildt i det nu på svenska utkomna arbetet logiskt dissekerar de religiösa fördomarne, så är det lätt att förstå den ortodoxa förskräckelsen, ty vederbörande känna instinktmässigt att här är en farlig fiende, hvilken borde stekas vid sakta eld, om ej ty värr kätтарbålen vore afskaffade.

Låtom oss höra t. ex. huru han undersöker konsekvenserna af läran om sjelfförsakelsen, som de kristna bekänna på söndagarne, men som de försigtigtvis icke följa på vardagarne. I stället för den ursprungliga tron, hvilken icke fordrade att man skulle hysa någon kärlek alls till sina medmenniskor, utan endast att man skulle förfölja vissa utaf dem med ett dödligt hat, uppstod en lära som yrkade att man i intet fall finge visa någon yttring af hat mot sin nästa, utan skulle älska honom som sig sjelf. Nitton århundraden hafva sedermera åvägabragt en viss förlikning mellan dessa båda läror. Denna har dock aldrig framträdt såsom en afsigtlig, på förnuftiga skäl uppgjord kompromiss, utan blott såsom ett i erfarenheten gifvet, egentligen omedvetet tillkommet faktum. Man har ännu icke kommit till klar insigt om den sanning hvardera ytterligheten representerar, ej heller derom att båda sanningarna måste samordnas; allt hvad man gör, är att till någon del söka rätta öfverdrifterna å ena sidan genom öfverdrifter å den andra. Här lefver man ett rent egoistiskt lif; der drifves sjelfförsakelsen till en ytterlighet, som framkallar ohälsa och en förtidig död. Äfven om vi jemföra en och samma individs handlingar, finna vi sällan någon jenuvigt mellan de båda riktningarna, utan än en sträfvan att tillfoga antingen en främmande angripare eller en hemnivarande förbrytare ett svårt lidande, än en öfverdrifven sjelfuppostring för någon, som ofta är rent af ovärdig densamma. Att sjelfuppostring är riktig, men äfven sjelfkärlek, och att det rätta förhållandet dem emellan är en fortgående kom-

promiss, detta är en slutsats, den blott få medvetet dragit och ännu färre erkänna.

Dock, framträder ohållbarheten af uppoffringens lära i dess ytterlighet tydligt nog, och alla medgifva detta i tysthet i sina vanliga slutledningar och dagliga handlingar. Allt arbete, all företagsamhet, alla uppfinningar och förbättringar, såsom de fortgått från begynnelsen och ännu fortgå, uppstå ur den principen, att bland medborgare, de der alla hvar för sig hafva otillfredsställda behof, hvar och en är angelägnare att söka tillfredsställa sina egna än en annans. Erkänner man såsom ett faktum att hela den industriella verksamheten uppskjuter ur denna rot, följer deraf med nödvändighet, att den rena sjelfuppoffringen skulle upplösa alla bestående samhällsorganisationer, då det skulle återstå att bevisa, det absolut olika samhällsorganisationer kunde ega någon lifaktighet. Att de icke skulle ega det, blir klart, om man antager den motsatta principen såsom verkksam. Om A icke frågade efter sig sjelf — säger Herbert Spencer — utan endast sörjde för B, C och D, under det att hvar och en af dem, utan att tänka på sina egna behof, endast arbetade på tillfredsställandet af de andras, skulle denna vidlyftiga process, oafsedt dess besvärlighet, ytterst illa tillfredsställa hvars och ens fordringar, så framt icke hvar och en egde sin nästas medvetande. Inse vi detta, så måste vi medgifva att en viss sjelfkärlekens öfvervigt öfver sjelfuppoffringen är välgörande, att i sjelfva verket ingen annan anordning kan bestå. Må man blott fråga sig, hvad som skulle inträffa, om hvar och en, A, B, C, D o. s. v. afsade sig en njutning i sin ifver att låta en annan få den och att denne någon likaledes afstode derifrån till förmån för sina kamrater — må man blott betänka, hvilken villervalla och hvilka missförstånd ett sådant förhållande skulle framkalla, och huru alla skulle gå miste om njutningen, och man skall finna att den rena sjelfförsakelsen icke mindre än

den rena egoismen leder till en återvändsgränd. I verklig-
heten fins det ej heller någon, som ens drömt om att till-
lämpa denna sjelfförsakelsens teori inom alla livvets förhål-
landen. Qväkaren, hvilken föregifver sig hylla och efter-
lefva kristendomens föreskrifter efter bokstafven, sköter sina
affärer efter samma sjelfviska principer som hans granne.
Ehuru han säger sig icke sörja för morgondagen, förråder
hans sorg för morgondagen en lika så stor egoism, som
menniskors i allmänhet, och han vet, att om han skulle
hysa lika stor omsorg för andras morgondagar, skulle han
ruinera sig sjelf och — äfven dem.

På samma sätt, som i det nu anförda exemplet, behand-
lar förf. i sin samhällslära begrepp som intressera oss alla,
föreställningar som dagligen förekomma, med ett ord det
är allas våra passioner, fördomar och illusioner, han vidrör
med sitt kritiska trollspö på ett sätt så att de uppenbara
sitt innersta väsen. Blott ännu ett prof af detta slag, på
ett par rader.

Hvem har ej hört klagomål öfver tjenstefolks otålighet
i våra dagar, öfver deras ständigt växande »pretentioner»!
Men samma personer, som uppstamma dessa klagovisor öfver
att domestikerna icke vilja stanna qvar som möbler i ett
hus, de anse för egen del fullkomligt i sin ordning att efter
bästa förmåga förbättra sina vilkor, att t. ex. söka trans-
port från ett sämre pastorat till ett bättre m. m. dylikt.

* * *

Utan tvifvel hafva förläggaren och öfversättaren gjort
ett särdeles lyckligt val, då de i svensk dräkt framlagt *The
study of sociology*. Bland Spencers större arbeten torde
detta vara det mest populära, och det fins väl icke många
böcker här i verlden, som kunna läsas med större gagn än
denna. Om någon skulle klaudra densamma för »longörer»

och för stundom en smula tröttande utvecklingar, så är detta ett fel som ofta vidlåder den engelska literaturen, och det är icke desto mindre ett högst intressant verk, fullt af genomträngande och öfverraskande vyer, egnade att väcka hvar och en till eftertanke. Mera klandervärda än longö-
rerna, äro de paradoxer, som onekligen här och der före-
komma. Om någon ville säga till Spencer: »Hvilken be-
fängd idé! Ingen delar er öfvertygelse och ni står ensam
mot hela världen», så skulle han troligtvis svara: »Så myc-
ket bättre! Det är just hvad jag begär. Menniskors all-
männa åsigt är för mig en så litet betydande auktoritet, att
hvarhelst jag träffar personer, som mycket högt och dyrt
försäkra' någonting, anar jag genast, att motsatsen är det
sanna. Den atenaren var ganska förnuftig, som vid hopens
bifall frågade: hvilken dumhet har jag nu sagt?» — Det
skulle kunna framhållas, och det har verkligen äfven blifvit
framhållet — af *Paul Janet* i *Revue des deux Mondes* —
att Spencer, genom sin mördande kritik af »stora män» m. fl.
samhällets häfstänger, leder oss till en fatalism, enligt hvil-
ken samhällena växa upp som svampar ur marken och hinna
sitt mål, utan att någon behöfver lägga sig i den saken. För
den mindre tänkande kunde följdén lätteligen blifva ett slags
»laissez aller»-system; som medför stora faror. Åt en med-
borgare, som står i begrepp att afgifva sin röst, men som
icke har tid att inhemta samhällsvetenskapen och som därför
frågar, hvad han bör göra, svarar Spencer: gör ingenting.
Åt en lagstiftare, som önskar botemedel för tusen beklagliga
missförhållanden, svarar han, att de flesta lagar äro ett
större ondt, än det som de skulle afhjelpa. De välsinnade
administrativa talangerna gifver han den höfliga upplysnin-
gen, att de äro odugliga och att de göra bäst i att taga
afsked. Filantroperna, som hoppas att genom undervisning
kunna finna bot för det menkliga eländet, få af honom
veta, att uppfostran och bildning hafva ännu aldrig för-

bättrat någon. Prester och i allmänhet troende, som sätta sin lit till religionen, lär han, att den religiösa tron har intet inflytande på sedligheten o. s. v. Men vi må betänka att originela andars paradoxer kunna ofta vara mera lärorika än auktoritetstrons nötta lexar, på samma gång det är en erkänd sak, att snillet stundom ligger nära intill galenskap. För öfrigt må man icke alltid taga förf:s ord efter bokstafven: han är en stor ironiker och han upprullar tafloer med ironikerns djerfhet (se t. ex. den i sitt slag mästerliga framställningen i första delens sjette kapitel af hvad en opartisk iakttagare, lefvande i en långt aflägsen framtid, skulle kunna säga om oss och våra institutioner, våra missionssällskap, bibelsällskap och dylikt).

Dessutom — och detta är det viktigaste — framskynta ganska ofta vitnesbörd, att Herbert Spencer är i grund och botten någonting, hvarom i våra dagar ofta idislas af personer som icke veta, hvad det begrepp de så gerna bära på tungan, i sjelfva verket innebär, och som därför lyckats göra detta höga och ädla begrepp nästan utslitet och trivialt — han är med ett ord en *idealist* af äkta skrot och korn, på samma gång som han aldrig lemna verklighetens fordringar ur sigte. Den spirituella amerikanska författarinnan Frances Power Cobbe har i en för några år sedan äfven i svensk öfversättning utgifven bok påpekat det förhållandet, att för menniskor i allmänhet är föreställningen om en monark det högsta tänkbara och därför föreställer man sig äfven Gud under denna form, masculini generis. Herbert Spencer går i sin kritik längre än Miss Cobbe, ty han anser det icke nödvändigt att *personligheten* skall vara den högsta formen för gudomsväsendet — det är den högsta för oss menniskor, men därför icke bestämdt den högsta för Gud. Och dermed vill han ingalunda förneka Guds, det oändligas tillvaro. Vi skola citera några i detta afseende synnerligen betecknande rader ur andra delens tolfte kapitel af hans

ifrågavarande nu på svenska utgifna arbete, riktade särskildt mot Comte och mot den, när allt kommer omkring, torftiga och för menniskoanden otillfredsställande lära, som är känd under namnet positivismen. »Må ingen föreställa sig» — säger Herbert Spencer här — »att det religiösa medvetandet skall dö bort eller förändra riktningen af sin utveckling. Dess speciella former, hvilka en gång starkt utpräg- lade, under den andliga utvecklingens gång antagit en mindre bestämd karakter, skola fortfarande aftaga; men medvetandets substans skall bestå. Att dess objekt skulle komma att ersättas af ett annat, såsom de förmoda, hvilka mena att »menschlighetens religion» skall bli framtidens religion, är en åsigt hvilken hvarken på induktionens eller deduktionens väg kan försvaras. Huru stark den moraliska känsla, som uppvuxit på humanitetens grund, än må varda, skall den dock aldrig kunna utesluta denna känsla, som ensam förtjenar namn af religiös, den som väckes af det som står bakom alla andra ting. Barnet kan för ett ögonblick genom att svepa in sitt hufvud i sängtäcket undertrycka medvetandet af det omgifvande mörkret, men medvetandet, om än mindre lifligt, öfverlefver och inbillningen fortfar att sysselsätta sig med det som ligger bakom varseblifningen. Ingenting sådant som en »menschlighetens religion» kan någonsin mer än tillfälligtvis utestänga tanken på en makt, hvaraf menschligheten blott är en ringa och flyktig produkt — en makt, hvilken var till under loppet af evigt vexlande uppenbarelser innan menschligheten fans, och som skall fortvara under andra uppenbarelser sedan menschligheten upphört.»

Dessa ord utgöra afslutningen af kapitlet om teologiska fördomar; för öfrigt eignar förf. sin genomträngande kritik äfven åt politiska fördomar, åt klassfördomar, åt fördomar beroende af missledd fosterlandskänsla m. fl. lika beklagliga som vanligtvis förbisedda inbillningar. I andra afdelningar

af sitt arbete framställer han positivt behovet af en samhällslära samt utreder samhällsvetenskapens natur och beskaffenhet. Öfver allt möta vi ett manligt oberoende i tanken, en skarp och djup blick, på de flesta ställen äfven en segrande kraft i bevisningen och en ööfverskådlig rikedom af fakta och upplysningar. Och är Herbert Spencer, såsom vi antydt genom rubriken på vår uppsats, den i oppositionen mot det bestående onekligen allra djerfvaste af alla samtida tänkare, i detta ords egentliga bemärkelse — då vi naturligtvis icke räkna med fantaster sådana som Eduard v. Hartmann eller alla omstörtningmän quand même, hvilkas tal är legio — så är han derjemte en af de mest kunniga och skarpsinniga, med ett ord han är den erkände chefen för den nyare engelska filosofi, som sedan ett par årtionden kring sig spridt så mycken glans.

I det vi nu stanna här, tillägga vi blott, att våra läsare böra anse denna vår framställning såsom endast en orienterande inledning till det viktiga ämnet, hvaruti vi uti nästa häfte skola meddela en utförligare afhandling, författad för »Dagens krönika» af den framstående engelska skriftställarinnan Miss *Helen Zimmern*, till sina sympatier lierad med Georg Brandes och med Edmund W. Gosse, hvilken sistnämnde engelske författare genom denna acquisition fört oss närmare vårt önskningsmål, att kunna meddela regelbundna originalbidrag icke blott från Skandinavien, utan äfven från de stora kulturländerna.

A. W. A.

Anekdoter och karaktersdrag.

Sommarbilder från Skåne för 50 år sedan.

I bref till sin hustru, befintligt i k. bibliotekets samlingar, dateradt Köbenhavn den 23 juli 1831, gifver skalden C. F. Dahlgren åtskilliga ganska målande skildringar af lifvet och förhållandena i den sydsvenska provinsen, hvarur vi meddela följande utdrag: — Från Stensnäs* i Blekinge fortsatte jag min tur första dagen till Kristianstad, en någorlunda bygd stad, men i den otrefligaste, sumpiga och mest oländiga mark, jag kan tänka mig en stad kunna ligga. Den är bygd ett stycke från hafvet, men omfluten af grafvar med grönt stillastående vatten, halfva träsk. På de öfriga sidorna är nejden obeskrifligt fruktbar; så långt ögat ser, upptäcker det endast bördiga fält. Fruktbarheten synes vara i hänseende till jorden förträfflig.

Knappast var jag hunnen till nämnda stad och kungl. fästning, förr än jag af tvänne grosshandlare inbjöds till en s. k. restauration till afton, den likaste som fans, men som var usel och dyr. Ibland annat förekom å matsedeln bär och mjölk, à 16 sk. portionen; kom allt omkring, när jag fick det, så var det krusbär med litet mjölk på. Sockret på bordet förvarades icke i en ask, utan i en liten flaska med silfverlock och håll på, en sådan vi nyttja för peppar, och de få fattiga kornen voro derinom så stora, att intet grand socker var möjligt att få. Hela förrådet var ej heller större än hvad en fingerborg kan rymma. Portvinet var äfven klent, bålen bättre. Kalaset slutade med brorskål och champagne. —

Dagen derpå begaf jag mig till Lund. En illa bygd och ful stad. En af universitetets lärare hade föranstaltat om rum för mig på stället, och huru frapperade det mig icke, då jag

* Den naturskönt belägna egendomen Stensnäs tillhörde Dahlgrens och Thomanders vän grosshandlaren Winberg.

kom att bo under samma tak, der Tegnér skrifvit sin Frithiof, d. v. s. der han sjelf bott. Ett litet lågt envåninghus, nu egdt och bebodt af en spisquartersidkare vid namn Vahlgren. Rummen liknade likväl ej i prydlighet de som finnas på källaren vid Ladugårdslandstorget. Golvvet var svart, vid kakelugnen i det inre rummet uppbrändt, små fönsterrutor och en dörr, hvarigenom dagen lyste. Utanför salen var ingång till köket, hvilken till venster egde ett slags pigkammare utan golf, men belagd med gatsten. Med ett ord, man kunde knapt tänka sig, att en Tegnér der kunnat bo. Men de andra professorerna bodde nästan ej bättre, somliga till och med sämre. Husen äro af korsvirke och tegel eller ler, små, oansenliga och bygda utan tecken till någon smak. Följande dag var jag bjuden till middag och afton hos teol. doktorn Reuterdahl, der de fleste professorer voro församlade. Der gick ganska grundligt till både i mat och dryck. Jag observerade, att vid detta tillfälle liksom i allmänhet i Skåne, man älskar fet mat. Jag åt bland annat en högst delikat köttsoffa, men så fet och stark, att jag aldrig i min lefnad smakat någon dylik. Jag blef nu bror och bekant med hela samlingen af universitetets personal: en Agardh, Engström, Hellstenius m. fl. och hade rätt nöjsamt.

